سنڌي ورجيسي ٻولي

پروفيسر ڊاڪٽر شمس الدين عرساڻي

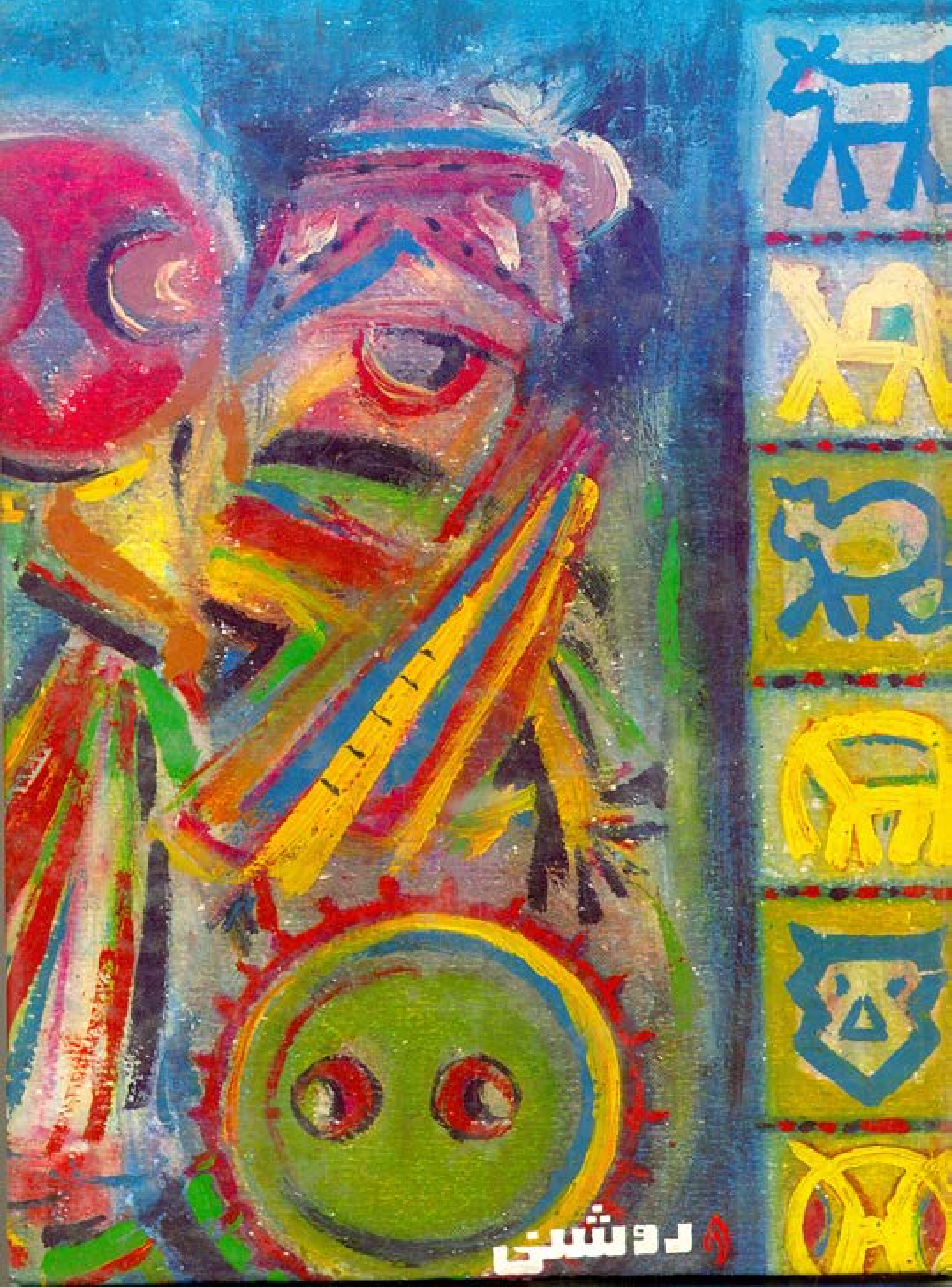

روشني

C.S.S، P.C.S، M.A سنڌي ۽ ڇنڊڇاڻ جي امتحانن لاءِ تيار ڪيل

سنڌي ٻوليءَ بر منفرد ڪتاب

سنڌي ورجيسي ٻولي

(پهاڪن ۽ محاورن جو موضوع وار تشريحي خزانو)

M.A ،P.C.S ،C.S.S سنڌي ۽ چٽاڀيٽيءَ جي امتحان لاءِ تيار ڪيل
سنڌي ٻوليءَ بر منفرد ڪتاب

سنڌي ورجيسي ٻولي

(پهاڪن ۽ محاورن جو موضوع وار تشريحي خزانو)

پروفيسر ڊاڪٽر شمس الدين عرساڻي

روشني پبليڪيشن
ڪنڊيارو
1997ع

Roshni Book No. 118

سنڌي ورجيسي ٻولي

ليکڪ: پروفيسر ڊاڪٽر شمس الدين عرساڻي

ڇاپو پهريون: © 1997ع

ڪمپوزنگ: حبيب قادر قريشي ۽ محمد اسماعيل سومرو

نيو سنڌ ٽيڪ ڪمپوزرس، حيدرآباد.

ڇپيندڙ: فائين ڪميونيڪيشن، حيدرآباد

ڇپرائيندڙ: روشني پبليڪيشن ڪنڊيارو

SINDHI VERJISI BOLI

(Sindhi Proverbial Sayings and Proverbial Language)

by: Prof: Dr. Shamsuddin Ursani

Composed by: Habib Qadir Qureshi & Mohd. Ismail Soomro

Printed by: Fine Communication Hyderabad.

Published by: Roshni Publication Kandiaro

First Edition © 1997

انتساب

منهنجي

پٽن ۽ ڌيئرن

ڏانهن

فهرست

سنڌي ورجيسي ٻولي (پيش لفظ) پروفيسر ڊاڪٽر شمس الدين عرسائي 13

باب پھريون

ٻهاڪن جي ماهيت ۽ ترڪيب 16

باب ٻيون

ٻهاڪا ۽ انهن جو مفهوم

1. نالو- ذات - لقب 25
2. ماڻهو، مرد، عورت، مڙس 31
3. مٽ مائٽ، برادري، سڳابندي 34
4. ماڻهوءَ جي عضون ۽ عيبداريءَ بابت 41
5. هنرمند ۽ ڌنڌي وارا 53
6. وزير - بادشاهه - راجا - راڻي 55
7. ساڌو - پڻنج - جوڳي ۽ واڻيو 56
8. چريا - فقير - قلندري - درويش 58
9. چور - ٺڳ 60
10. جٽ - ملا ۽ قاضي 63
11. مهمان - دوست - دشمن 64
12. رن - دائي 67
13. دنيا - گهر - وقت - مدت 68
14. گهر جي ڪار ڪرت - رڌ پچاءُ ۽ ڌانوَ 70
15. بندو - من - دل - روح - نيت 76
16. مشيعت ايزدي - قسمت - عمل 78

17. موت - شيطان ۽ غيبات 81
18. زور - عقل - مورک 83
19. سچ - ڪوڙ 84
20. مينهن - ڍڳو - ياڻ 85
21. اَٽ 87
22. هاٿي - گهوڙو - گڏهه 91
23. ڪتو - ٻلي 95
24. شينهن - گدڙ 100
25. ٻڪري - رڍ - هرڻي 102
26. ڪانگ 104
27. جانور - پکي - جيت 105
28. زمين - فصل - اناج ۽ جهنگ 109
29. وڻ - ڪک - مٽي - گل 111
30. ڀاڄيون - مسالا - اٽو 113
31. کير ۽ ميوو 114
32. پاڻي - دريا ۽ ٻين وسيلن بابت 116
33. سج - چنڊ ۽ ڏيٺو 120
34. انگ ۽ ناڻو 121
35. جدا جدا وٿون 126
36. مشاهدا ۽ تجربا 128
37. نصيحت 133
38. محاورا 136
39. گفتارون 140
40. ڪجهه سنڌي ۽ اردو هم معنيٰ پهاڪا 153
41. سنڌي ٻوليءَ ۾ مشتعمل ڪجهه انگريزي پهاڪا 157
42. انگريزي ۽ سنڌيءَ جا هم معنيٰ پهاڪا 159

سنڌي ورجيسي ٻولي

پيش لفظ

ورجيس جي علمي معنيٰ محاورو يا اصطلاح آهي. اهڙيءَ طرح ورجيسي ٻوليءَ جي معنيٰ آهي محاوراتي ٻولي. لغت جي روءِ کان ورجيس لفظ جي معنيٰ آهي لباس پهريل ٻولي، ٺاهه ٺوهه واري ٻولي يا وري سينگاريل زبان. ڳالهه ٻولهه ۽ بيان ۾ هرڪو انسان پنهنجي مدعا کي مؤثر طور ادا ڪرڻ لاءِ ٻوليءَ کي ٺاهي جوڙي استعمال ڪندو آهي. ان ڪري ورجيسي ٻولي اُها آهي جيڪا عام ماڻهو پنهنجي ماحول ۽ آسپاس جي مشاهدي ۽ آزمودي جي بناءِ تي ٺاهين جوڙين ۽ سينگارين ٿا. مگر اهو سارو عمل بي ساخته آهي ۽ ان ۾ ڪنهن به ذهني مشقت جو عنصر نه هئڻ جي برابر هوندو آهي. اهڙي ٻوليءَ جي وجود ۾ ماڻهن جي فطرت ۽ روش جو دخل هوندو آهي ۽ ان مان ڪنهن قوم جي نفسياتي مزاج جي عڪاسي ٿيندي آهي.

ورجيسي ٻوليءَ جا ڪيترائي نمونا ٿين ٿا. مثلاً پهاڪا، محاورا، اصطلاح ۽ ٻيون ڪي جزاوتون ان سان شامل آهن. پر هي ڪتاب فقط پهاڪن تي مشتمل رکيو ويو آهي.

سنڌي زبان ۾ هن کان اڳ، ڪيترن قابل مصنفن، ان قسم جا ڪتاب لکيا آهن، جيڪي گذريل دورن ۾ ڇپجي ادبي ميدان تي ظاهر ٿيا. ليڪن انهن ۾ پهاڪن جي اصليت ۽ بنياد جي گهٽي قدر اُپٽار ٿيل هئي، ۽ خاص ڪري موضوع جي واقعاتي پس منظر کي زياده پيش نظر رکيو ويو هو، تنهن ڪري گهڻي وقت کان اهڙي ڪتاب جي ضرورت محسوس ڪئي پئي وئي، جنهن ۾ صرف پهاڪي جو مطلب ۽ مفهوم مختصر ۽ آسان لفظن ۾ سمجهايو ويو هجي ۽ جيڪو ترت استفادي لاءِ ڪارائتو بنجي سگهي.

موجوده دور ۾ رسمون رواج، مادي اسباب توڙي ٻيون معاشرتي ڳالهين

۾ ٽڪرين تبديليون اينديون رهن پيون، جن جي نتيجي ۾ پراڻن پهاڪن جو استعمال جيئن پوءِ تيئن گهٽبو وڃي ٿو ۽ هاڻي ته صورت حال اها وڃي رهي آهي، جو ڪيترا مخصوص پهاڪا ته پڙهيل ڳڙهيل نوجوانن آڏو فقط ڳجهارتون بڻجي رهجي ويا آهن. ان کان سواءِ ڪيترا نوان پهاڪا به وقت ۽ حالتن سارو ماڻهن جي چپن تي چڙهي ويا آهن، جن مان گهڻا ته مختلف ٻولين مان لباس مٽائي اسان جي پنهنجي ٻوليءَ ۾ گڏجي مسجي هڪ ٿي ويا آهن. انهن سڀني ڳالهين جي تقاضا نئين پهاڪن جي ڪتاب جي وجود ۾ اچڻ جو سبب بڻي، جنهن کي هر لحاظ کان ڪارآمد بڻائڻ جي ڪوشش ڪئي وئي آهي.

پهاڪن کان سواءِ ڪن شاعرن ۽ اديبن جون گفتارون به عام چوڻين ۾ شامل ٿي ويون آهن، جن کي گفتگوءَ ۾ روانيءَ سان ڳالهائڻ کانسواءِ تقريرن ۽ تحريرن ۾ آزاديءَ سان استعمال ڪيو وڃي ٿو. خاص ڪري شاهه لطيف جون ڪلامي سٽون گهڻي قدر مقبول آهن، جن کي مهذبانه اظهار جي هر وسيلي ۾ عام جام ڪتب آندو وڃي ٿو. جتي عام ماڻهو گفتار ذريعي پنهنجي ڳالهه ۾ استدلال پيدا ڪن ٿا، اتي مفڪر ۽ ڏاها ماڻهو وري انهن ئي سٽن کي هلندڙ زماني جي مسئلن ۽ فڪري مونجهارن جي تشريح ڪندي دليل طور ڪم آڻين ٿا. شاگردن کي امتحاني پيپرن ۾ اڪثر اهڙا مضمون لکڻ لاءِ ملندا آهن، جن ۾ اهيئي گفتارون موضوع بڻيل هونديون آهن. مضمون مشاهدي ۽ مطالعي جي زور تي ئي لکڻو پوندو آهي. ليڪن بعض گفتارون شاگردن جي ذهن ۾ مونجهارو پيدا ڪنديون آهن. ڇو ته ڪتابن ۾ هنن جي فقط تصوفانه ۽ روحاني نقطه نگاهه کان تشريح پڙهيل هوندي آهي. مون ڪوشش ڪري انساني مسائل، عام حالات ۽ نئين شعور مطابق انهن جي سمجهاڻي درج ڪئي آهي، جيئن شاگرد کو مڪمل فهم پرائي آسانيءَ سان پنهنجي تخليقي آزمودن کي ظاهر ڪري سگهن.

هن ڪتاب ۾آيل پهاڪن جو ذخيرو منهنجي پنهنجي ڪوشش سان گڏ ٿيل آهي. ڪجھ پهاڪا فقط ياداشت مان ئي قلمبند ڪيا ويا، جيڪي ڪن جهونن بزرگن ۽ پنهنجي وڏڙن کان ٻڌا هوم. ٻيو ته بعض موقعن تي جيڪي پهاڪا ٻڌندو رهندو هوس، ان سلسلي ۾ خاص ڪري دوستن احبابن ۽ مٽن مائٽن سان معمول مطابق ٿيندڙ رهاڻين مان فائدو حاصل ڪندو رهيس. انهيءَ

ڪان سواءِ ڪتابن ۽ رسالن پڙهڻ وقت، جيڪي نوان پهاڪا نظر تي چڙهيا تي سي به نوٽبڪ ۾ لکندو رهيس. اهڙيءَ طرح اڳ ڇپيل پهاڪن وارن ڪتابن تان مدد وٺڻ ڪان ڇاڻي واڻي گريز ڪري سراسر پنهنجي محنت تي ياڙيم، جيئن موجوده تاليف ۾ اصليت قائم رهي سگهي.

بهرحال ڪوشش اهائي ڪئي اٿم ته پڙهندڙ پهاڪي جي اصل مفهوم ۽ موقعي ۽ محل جي لحاظ ڪان ان جي درست استعمال ۽ سماج ۾ ان جي قدر منزلت ڪان بهرور ٿي لطف اندوز ٿي سگهن.

دراصل هن ڪتاب کي انگريزيءَ جي مشهور ڪتاب

(ENGLISH PROVERBS AND PROVERBIAL PHRASES)

(A HISTORICAL DICTIONARY)

جي طرز مطابق ترتيب ڏيڻ جو ارادو هوم، جو G.L.APPERSON جو لکيل آهي. ان ڪتاب ۾ هر انگريزي پهاڪن جو هڪ ٻن سٽن ۾ مطلب تحرير ڪرڻ سان گڏ، سند طور ڪنهن نه ڪنهن نثري ڪتاب مان ننڍڙي عبارت پڻ درج ڪئي وئي آهي مون به ڪيترا سنڌي ڪتاب پڙهي ڪجھ پهاڪن واسطي مثالي اقتباس اتاري رکيا هئا پر عدم فرصت سببان ڪم راس نه ٿي سگهيو. جو ته هڪ ته ڊگهي عرصي ڪان عليل هوس ۽ ٻيو ته وري لکڻ واسطي ڪونه ڪو ڪم هٿ رهندو آهي. ان ڪان علاوه اڻين ڪندي ڪتاب جي ضخامت وڌي وڃڻ جو پڻ انديشو هو. بهرحال جيڪڏهن حياتي ساٿ ڏنو ته ان قسم جي مستند ڪتاب تاليف ڪرڻ جو پڪو ارادو رکان ٿو. جيئن سنڌي ٻوليءَ جو هڪ لغوي وسيلو وجود ۾ اچي سگهي.

ڊاڪٽر شمس الدين عرساڻي

پروفيسر

گورنمنٽ ڊگري ڪاليج

حيدرآباد سنڌ

باب پهريون

پهاڪن جي ماهيت ۽ ترڪيب

'پهاڪو' لفظ جي لغوي معنيٰ آهي تہ "پهہ ڪري يا سوچي سمجهي اُچاريل ٻول." ليڪن اصطلاحي معنيٰ ۾ هڪ عام چوڻيءَ کي پهاڪو چيو ويندو آهي. يعني اهڙو جملو جنهن جو ڪنهن ڳالهہ يا نتيجي واسطي هڪ "مثل" ڪري دهرائڻ ٻوليءَ ۾ عام هجي. ان ڪري عربي زبان ۾ پهاڪي کي چوندائي " ضرب المثال" آهن، يعني تہ ٻوليءَ ۾ رواج پاتل اهڙيون سٽون، جيڪي ٽيڪا يا مثال جي طور تي بيان ٿينديون هجن. انگريزيءَ ۾ بہ پهاڪي کي POPULAR SAYING يا PROVERB يعني تہ "مقبول چوڻي" نالو ڏنو ويو آهي. دراصل دنيا جي هرڪنهن زبان ۾ پهاڪن جو هڪ وڏو ذخيرو هوندو آهي، جنهن کي عام ٻوليءَ جي اثاثو تسليم ڪندي، لغتن ۾ محفوظ ڪرڻ فرض ڪري سمجهيو ويو آهي. ان جي مختصر وصف هيٺينءَ ريت بيان ڪري سگهجي ٿي. عوامي ٻوليءَ جي هر اُها مقبول سادي مگر مائيدار ڪهاوت جنهن کي ڳالهہ ۾ زور پيدا ڪرڻ يا نڪتي کي نروار ڪرڻ لاءِ ڪتب آندو وڃي ٿو، تنهن کي پهاڪو چئجي ٿو. اهو ايتري قدر تہ دلنشن ۽ عام فهم، آهي، جو ڳالهائيندڙ ان کي بي ڌڙڪ استعمال ڪري ٿو ۽ مخاطب دماغ تي ڪنهن زور ڏيڻ سواءِ، ان جو مطلب بہ سمجهي وڃي ٿو. پهاڪو رڳو ڪا رواجي چوڻي ناهي، پر ان کي سخن يا ڳڻ EXPRESSION جي حيثيت حاصل آهي. بيان ۾ مختصر ۽ ننڍڙو هوندي بہ هڪ تہ صاف ۽ کرو ٿئي ٿو ۽ ٻيو تہ منجهس معنيٰ جو اهڙو گوهر سمايل ٿئي ٿو، جنهن ۾ جيئڻ جي ڍنگ بابت ڪونہ ڪو اشارو ڏسيل هوندو آهي.

پهاڪا ڪڏهن کان شروع ٿيا اهڙو اندازو لڳائڻ مشڪل آهي. ٻولين ۾ نظم يا آڪاڻيءَ جو پيوند تڏهن لڳو، جڏهن انسان ذهني طور بلوغت کي

رسي چڪو هو ۽ انهن جون ٻوليون ڪجهه قدر رسيليون ۽ قلدار بنجي چڪيون هيون، پر پهاڪي مان قديم دور جي انسان جي نفسيات لياڪا پائي رهي آهي. پهاڪو انسان جي فطري سياءَ سان گهڻو ميل ڪائي ٿو، جا ڳالهه پهاڪي جي ٻج گهڙ مان چٽيءَ طرح ثابت آهي.

پکين ۽ جانورن سان لاڳاپيل چوڻين مان معلوم ٿئي ٿو تہ آسپاس جي ماحول مان ئي سمجهه پرائي رمز پيدا ڪئي وئي آهي. مثلاً

1. جهڙا ڪانگ تهڙا ٻچا.
2. گدڙ گدڙ جي ڪوڪَ نہ اونائي تہ ڪوڙهيو ٿي مري.
3. گڏهہ پنهنجي سانوٽي هينگن ۾ وڃائي.
4. اٺ پوڙهو ٿيو تہ بہ مٽڻ نہ سکيو.

پهاڪا، جانورن يا پکين جي خصلتن تي ٻڌل هجن يا وري انساني وهنوار يا وري سماجي اسباب وارين سچ تي ٻڌل هجن. مگر ڏسبو تہ ا نهن ۾ سادگي واري ڪيفيت سمايل هوندي ، سيني ۾ ساڳيو ئي فطرت يا ماحول کان پرايل سبق جو سنئون سپاٽو اظهار ملندو! اهوئي سبب آهي جو، صديون پراڻا هوندي بہ پهاڪن جا سادا سودا ۽ تکا مٺا ٻول اڄا تائين بہ سياويڪ لڳن ٿا، جن ۾ ڪٿي سنجيده مزاح جي ڇهر، ڪٿي اثرائتي طنز، ڪٿي اچاترو ۽ تيز انداز هوندو آهي. شايد سادي سودي گهڙت جو ئي اثر آهي، جو پهاڪا اَجهل ۽ اڪثر هوندي بہ نهايت مزيدار ۽ سياڻتا محسوس ٿين ٿا. ٻولاچاريءَ جو اهو نرالو ڍنگ شايد تهذيبي دور جي بلڪل اوائل ۾ اسريو ۽ مقبول ٿيو ۽ پهريون ڀيرو انسان آس پاس جي ماحول کي پروڙي پرجهي، حال ۽ چال کي ڀيٽي، درسي ٻول گهڙڻ سکيا. جتان ئي پهاڪن ۽ چوڻين جو رواج پيل ڏسجي ٿو!

اها ڳالهہ تسليم ٿيل آهي تہ انساني ٻولين ۾ پهاڪن جو استعمال نهايت اڳاٽو آهي. ليڪن سوال ٿو پيدا ٿئي تہ اهو ٺهي ڪيئن ٿو؟ ايتري قدر جو هرڪو پهاڪو سماج ۾ پنهنجو مقرر قدر رکي ٿو ۽ جت ڪٿ ساڳي مطلب سان رائج آهي. ادبي يا مذهبي روايت ۾ بعض اوقات مفهوم جو اختلاف ٿي سگهي ٿو، پر پهاڪي جي معنيٰ ماٿهن ۾ گهر ڪري ويل هوندي آهي. "ادب، پويان سِرجَ (تخليق) جو باقائده عمل ڪارفرما آهي، ان جي

برعڪس پهاڪي جو وجود وڌڻ صرف هڪ اتفاقي امر ۾ شمار ڪيو ويجي ٿو. تاهم اهو سخنداني ۽ حڪمت کان خالي نه هوندو آهي. پهاڪا ڪنهن به پهڪڻ يا ڏاهي سوچي سمجهي هڪ وقت ۾ ڪونه گهڙيا آهن. اڪثر پهاڪا بنان ڪنهن ڪوشش جي جڙيا ۽ مقبول ٿيا. انهن جي جڙي راس ٿيڻ ۾ صرف انساني فطرت ۽ همگير سماجي نظام دخلڪار رهندو آيو آهي. عموماً ڪن عام حقيقتن يا واقعن تان ڪي ڳُتن پريا ٻول ماڻهن جي چپن تي چڙهيا ۽ پنهنجي اٽل سچائي يا ڏاهپ باعث هر هنڌ مثل بنجي مشهور ٿيا! يا اِئين به ممڪن ٿي سگهي ٿو ته ڪنهن جهانديد بزرگ عاقل انسان بعضي مسئلي جو تهه سمجهائيندي ڪو ٻولائتو جملو زبان مان ڪڍيو ۽ اهوئي اڳتي هلي خاص معنيٰ جو حامل بنجي ويو ۽ ماڻهن ۾ سخنائتي قول جي حيثيت ۾ رائج ٿي ويو. اچو ته پهاڪن جي گهڙت تي نظر وجهون. مثال طور:

1. سٽلن جا پاڏا ويٺلن جون وڇون!

اهو پهاڪو هيئين واقعي تان زبان زد ٿي، هڪ خاص مفهوم جو حامل بڻيو. چون ٿا ته ڪي چار ڀاڳيا پاڻ ۾ گهاٽا يار هئا. جن ڪي مال جو وڏو وٿاڻ هو. هڪڙي رات جو اتفاق اهڙو ٿيو، جو يڪيون اٺ ڀنارون وينامڻ لڳيون. جن مان هرهڪ اهوئي پئي گهريو سندس مينهون شل وچ جو ڦرُ ڏين. رات گهڻي گذري وئي، هنن مان ٻن ڀاڳين سوچيو ته "مينهن وينامڻ ۾ ته اجا گهڻي دير گهرجي، ان ڪري ڀوئين ڀهر اسر مهل اٺي وري سنڀار ڪنداسون ۽ حال في الحال ڇو نه آرام ڪري وٺون! اهو سوچي لٽ ڪوڙي سمهي پيا. ليڪن ٻه ڄڻا دوست مينهن جي وينامڻ تائين جاڳندا رهيا. آخرڪار سيئي مينهون ويامي چڪيون. ڪن وڇون ڏنيون ته ڪن پاڏا. جاڳيل ڀاڳيا پاڻ ۾ صلاحي ٿيا ۽ مٽاسٽا ڪري وڇون پنهجين مينهن وٽ رکيائون ۽ دوستن جي مينهن آڏو پاڏا! صبح جو ننڊ مان جڏهن ٻن ڄڻن جي اک کلي تڏهن اهڙو لقاءَ ڏسي حيران ٿي ويا ۽ پنهجن دوستن کان پڇڻ لڳا ته "اهو آخر ڪيئن ٿيو، جو اسان جي مينهن ته رڳو پاڏا ڄڻيا ۽ اوهان جي مينهن رڳو وڇون ڄڻيون!" تنهن تي هڪڙي دوست کلي ورندي ڏني ته "ويٺلن جون وڇون سٽلن جا پاڏا! يعني ته "سجاڳ ۽ هوشيار ماڻهو موقعي

جو فائدو تنهن دم وٺندا آهن ۽ سست ۽ غافل ماڻهو رڳو آسروئي ڪندا رهجي ويندا آهن."

2. ڇيڻي سڪ نہ پيئي.

هي پهاڪو خاص طرح سان زناني عالم ۾ رائج آهي. چون ٿا تہ ڇيڻي نالي هڪ واجائي هئي. جنهن کي خبر ناهي تہ حقيقتاً زماني جي صدمن گهٽو جهوريو هو يا فطرتاً زود رنج هئي. ڪنهن خوشيءَ جي ڪاڄ ۾ ايندي هئي، تہ بہ پيئي ٽڏا شوڪارا ڀريندي هئي ۽ ڦري گهري پنهنجي بدنصيبيءَ جو بيان ڪٽي ويهندي هئي. ساڳيءَ طرح ڪيترا ماڻهو بہ هميشه زماني جي گلا ۽ قسمت جي شڪايت ڪندا رهندا آهن ۽ اِسري وِسري بہ سڪ سلامتيءَ جو نالو زبان تي نہ آڻيندا آهن. هاڻي ڪنهن اهڙي ناشڪري عورت کي مايون ڏسن تہ چون تہ: "ويچاري آئي ڇيڻي سڪ نہ پيئي" يا "فلاڻي تہ آهيئي ڇيڻي سڪ نہ پيئي!"

اها ساڳي حقيقت سڀن چوڻين سان لاڳو ٿئي ٿي. دراصل پهاڪي ۾ ذاتي مشاهدو ئي دهرايل آهي. جيڪو تجربي جو نچوڙ هئڻ باعث، وقت گذرڻ سان عام حقيقت ۾ تسليم ٿيڻ لڳو. پهاڪا سماجي وهنوار، گهرو معاملن گروهي ٻنڌڻن، رسمن رواجن، معاشرتي واقعن ۽ حادثن ويندي تاريخي تبديلن ۽ انساني مزاج، خواهشات ۽ معاملات کان سواءِ فطري مظاهرا ۽ هر قسم جي ساهواري تي ٺهيل ملن ٿا. پهاڪي ٺهڻ ۽ پنهنجي معنوي افاديت سان رائج ٿيڻ ۾ ڪجهہ عرصو درڪار رهي ٿو. ڪنهن غير معمولي ڳالهہ تان ڪا چوڻي مشهور ٿئي ٿي ۽ هلندي هلندي مختلف ماڻهن ۾ ورجائڻ سان اها هميشه لاءِ ڪنهن خاص معنيٰ، نڪتي يا سمجهاڻي لاءِ مقرر ٿي وڃي ٿي. بهرحال اهين چوڻ درست آهي تہ پهاڪي جي رائج وقت سڪي بنجڻ ۾ انساني فطرت ۽ آزمودو ٻئي شامل رهن ٿا.

هونئن تہ هر 'مثل' کي عموماً پهاڪو ئي چيو ويندو آهي. پر ڪن ۾ نڪتي جي سمجهاڻيءَ لاءِ علحده واٽ ورتل آهي ۽ خيال جي پذيرائي جي مختلف انداز سبب پهاڪي کي ٻن قسمن ۾ ورهائي سگهجي ٿو. پهاڪو هڪ اهڙو مڪمل جملو آهي، جنهن جي بيان ٿيل لفظن ۾ بلڪل هڪ انوکو فهم سمايل هوندو آهي. ظاہري لفظن ۾ جيڪا معنيٰ رکيل هوندي اٿس، اصل

مطلب ان کان بلڪل مختلف هوندو آهي. يعني ته فقط فرضي ڳالهه جي اوٽ تي ئي ڪا حقيقت يا نڪتو پيش ڪيل هوندو آهي. مثلاً

1. اکرين ۾ مٿو وجهبو ته مهرين پر ڪونه ڊڄبو.
2. ڏنيجي ڳڌهه، سور تئي ساتيءَ کي.
3. وڃي شادي شهيد تي ٿورو لونگ فقير تي.
4. سيوهاڻي چريو ته به پتر پنهنجي گهر ڏانهن اڇليندو.

ٻيون وري پهاڪن واريون چوڻيون آهن، جن جي اظهار تيل لفظن توڙي اندروني مطلب ۾ ڪابه ڦير گهير ناهي. يعني ته سڌين سڌي انداز ۾ ڪو مفهوم يا معني دار نڪتو بيان ڪيو ويو آهي. جيئن ته:

1. جهڙي ڪرڻي تهڙي ڀرڻي.
2. جيترو قاعدو تيترو فائدو.
3. هڪ تندرستي هزار نعمت آهي.
4. اڄ جو ڪم سڀاڻ تي نه رکجي.
5. وڏو ڇڏيندو ڏيا ته ننڍو ڇڏيندو حيا.

اهڙين چوڻين ۾ ڪنهن فرضي ڳالهه يا رمز کي آڌار بنائڻ بدران صرف هڪ تجربي کي آسان ۽ سادي جملي ۾ منتقل ڪيو ويو آهي. انهن جي ظاهري بيان ۽ باطني معنيٰ ۾ ڪو به فرق ناهي.

محاورا به چوڻين ۾ ئي شمار ٿين ٿا. جن جي مختصر ترڪيب باعث انهن کي "ننڍڙا پهاڪا" چئي سگهجي ٿو. محاورن ۾ به ساڳيءَ طرح لفظن جي ظاهري معنيٰ هڪڙي هوندي آهي، ليڪن حقيقي معنيٰ ٻي ورتي ويندي آهي. مثلاً گونگي گانءِ، انڌ جو ٻنڌ، سهي جي ڪل، ڌٻي ۾ لڪريون، نانيءَ ويڙهو وغيره. محاورو ترڪيبي لحاظ کان نه پورو جملو آهي ۽ نه وري اصطلاحن جيئن مصدر مطابق جملن ۾ ڦيرو کائيندوآهي. تاهم اهو پهاڪن وانگر ئي ٻوليءَ ۾ سالم صورت ۾ ڳالهائبو آهي.

علم و ادب مان وجود پاتل سٽون به پنهنجي همه داني ۽ دلچسپ لب لهجي باعث مقناطيسي اثر واريون ثابت ٿين ٿيون، جيڪي رفته رفته عملي زندگيءَ ۾ بلڪل آزادگيءَ سان استعمال ٿيڻ لڳنديون آهن. ٻولين ۾ اهڙا

جينيس لکندڙ پيدا ٿيندا رهن ٿا. جيڪي پنهنجي وقت جي ساڃاهہ رکڻ ۽ قومي مزاج جا پارکو هئڻ سان گڏ ساڳيءَ وقت تهذيب جا نِبّاج هوندا آهن، جن جون تخليقون مقصد حيات ۽ جهد و بقا ۾ هميشه رهنمائي جو باعث بڻجن ٿيون. ڪڏهن ڪڏهن انهن جا ورقن ۾ لکيل سُتُولا ٻول دلين ۾ لهيو وڃن ۽ ضرب المثال بڻجي زبانن تي جاري رهن ٿا. سنڌيءَ ۾ اهڙين سهڻين سٽن کي گفتارون چوڻ درست ۽ موزون ٿيندو. مثلاً آٿيون ۽ چاڙهيون ڏٿ ڏهاڙي سومرا، ٻاهر زيب زبان سين اندر هچاررو، اڳي پڳ م پس، اندر مڙيو ٿي اڳڙيون يا ڪڏهن ڳاڙهو ڪهوٽ ڪڏهن مڙه مقام ۾ وغيره. گفتارون عملي فڪري مباحث کان سواءِ ٻين دلچسپي وارين ڳالهين ۾ ٻہ جابجا ڌهرايون وڃن ٿيون ۽ زندگيءَ جي رنگارنگ مثالن لاءِ انهن جو دليل طور استعمال ڪرڻ عام آهي. گفتارون ٻهاڪن ۽ چوڻين جهڙو ساڳيو عملي پهلو رکن ٿيون ۽ انهن وانگر ئي اُچاريون ۽ ٻوليون وڃن ٿيون. جن کي ڳالهائيندي شعري يا ادبي لاڳاپي جو احساس مشڪل سان رهندو آهي. گفتار ۽ ٻهاڪي يا عام چوڻيءَ ۾ وڏو فرق اهو آهي، جيستائين پڻي جو تعلق آهي تہ اهو اڪثر ڪنهن گمنام سان وابستہ رهي ٿو. اسان وٽ ڪيترن سگهڙن ۽ شاعرن جون ڪلامي سٽون "ضرب المثل" طور ڪتب اچن ٿيون، پر لطيف جون گفتاررون، خاص خوبي ۽ ڪمال جون حامل آهن، جنهن جهڙو مقام ڪنهن کي ٻہ حاصل نہ ٿيو آهي، اهي علم و ادب جو سخن بي پايان هوندي ٻہ عام ٻوليءَ ۾ رلي ملي جذب ٿي ويون آهن.

درحقيقت اصطلاح، محاورا توڙي ٻهاڪا ٻوليءَ جي هڪڙي واحد جنس سان تعلق رکن ٿا. گفتگوءَ جي اهڙي انداز پويان ساڳيو ئي انساني مزاج، فطانت ۽ تجربو شامل رهيو آهي. البت گفتارون وري ٻہ تخليقي عمل سان ڳنڍيل آهن. ٻهاڪا تڏهن نهيا، جڏهن اڃا مادي زندگيءَ ۾ تيز رفتاري ڪانہ آئي هئي. عملي ماحول ۽ منطقي ذهن اڃا ڪونہ اُسريو هو. دليل ڄاڻڻ ۽ حقائق پروڙڻ لاءِ فطرت جي عام مشاهدن ۽ تمدني زندگيءَ ڏانهن نهارڻ جي ماڻهن ۾ هير پيل هئي. هو فقط ماحول ۽ شين سان ئي هر عمل کي ڀيٽيندا ۽ سادن ۽ سولن مثالن ذريعي ساڃاهہ ۽ سياڻپ جا موتي ٻوليندا هئا. دنيا جي مڙني ٻولين جا ٻهاڪا اڄ ٻہ ساڳيءَ طرح انسان جي قديم نقل نظيرن جو پهلو پاڻ ۾ سانڍيندا اچن.

اسان وٽ ديهاتي زندگيءَ ۾ پهاڪن ٺهڻ جو قديم طريقو تورو گهڻو هلندو اچي پيو، پر گهڻين ترقي يافته قومن مان اهو ذري گهٽ ختم ٿي ويو آهي. ان جو سبب اهو آهي، جو ڏينهون ڏينهن رهڻي ڪهڻيءَ جا طور طريقا بدلبا وڃن ۽ تهذيبي سطح بلند ٿيڻ سان پرک ۽ پروڙ ۾ استدلال جو رواج وڌي ويو آهي ۽ اڄڪلهه وڏن اسڪالرن، فلسفين ۽ اديبن جي قولن کي تحريرن ۽ تقريرن ۾ ڪثرت سان استعمال ڪيو وڃي ٿو، جيڪي گهري عملي فڪر ۽ مطالعي مان پيدا ٿيل نتيجن جو نچوڙ تت ۽ ست آهن. اڳي انساني ماحول ۾ پهاڪن کي جيڪو مقام مليل هو، اڄ جي علمي ماحول ۾ اهو قولن اقوالن کي حاصل آهي.

پهاڪن جي ماهيت ڄاڻڻ ڪاڻ، انهن جي ترڪيب تي روشني وجهڻ ضروري آهي. پهاڪو هڪ مفرد ۽ سادو جملي آهي، جنهن ۾ ڪونه ڪو هڪڙو دانائي يا سياڻپ جو نڪتو نروار ٿيل هوندو آهي. هر ٻين ٻولين وانگر سنڌي ٻوليءَ ۾ اهڙا هم معني پهاڪا ٻه آسانيءَ سان دستياب ٿي سگهن ٿا، جن ۾ ساڳيوئي هڪجهڙو مفهوم رکيل آهي يا وري قريب قريب ساڳئي مقصد لاءِ ڇيا ويا آهن.

مثال (الف)

1. پاڻ نه پالي ڪتا ڌاري.
2. گهر ۾ ليي داٿو ڪونه، زور ڪانگن کي دعوت ڏيڻ جو.
3. گهر ۾ گهوڙو نه ليي زور زين تي.
4. پاڻ پني گهوڙا ڳنهي.
5. گهر جي گلا، مائي تري ڪائي ڇلا.

مثال (ب)

1. ٻاهر چڪي مکي اندر ٻڙ ٻڙ ڊکي.
2. اندر ٻڌ ڀهون ٻاهر آئڻ ان جو.
3. اندر ڪارو ڪانءُ ٻاهر ٻولي هنج جي.
4. ڏنڊين ڏاند ڪرين ڳابي.
5. نيت بري هٿ ۾ قران ڪڇ ۾ ڇري.
6. منهن ۾ ملا اندر ۾ ابليس.

بعضي ته وري هڪڙي ئي پهاڪي ۾ رڳو رعايت لفظي ڪتب آڻڻ سان متعدد پهاڪا جڙي پيا آهن، جن جو مطلب ٻه ساڳيو ئي هڪجهڙو آهي. ان جو مثال هيٺين مشهور پهاڪي مان بخوبي ملي سگهندو. جيئن ته:

سؤ وڃائجي پر ساهه نه وڃائجي.

هاڻي متئين پهاڪي کي بلڪل ساڳي Contest ۾ مختلف نمونن سان ورجايو ويو آهي. فقط هڪڙن لفظن جي جاءِ تي ساڳي معنيٰ وارا ٻيا لفظ رکيا ويا آهن.

مثال (1)

1. هزار وڃائجي پر حب نه وڃائجي.
2. لک وڃائجي پر لحاظ نه وڃائجي.
3. ڪروڙ وڃائجي پر قرب نه وڃائجي.
4. پدم وڃائجي پر پريت نه وڃائجي.

يا ڪفلت جي ڪروڙ ڪان پريت جي پائلي چڱي.

مثال (2)

1. ٽڪي جي رن ٻه ٽڪا ڳهلائي.
2. ٽڪي جو پلو روپئي جي سير وڄهائي.
3. آٺ آنا آٺ ٻارهن آنا ڳهلائي.

سنڌيءَ ۾ پهاڪن جو مطالعو ڪندي، معلوم ٿئي ٿو ته ڪي پهاڪا دراصل يا ته شروع ۾ ئي منظوم سٽون يا فقرا هئا يا ته وري بعد ۾ ڪن ڳهيرن ۽ سخندانن انهن ۾ موزون سٽن جو اضافو ڪيو آهي.

مثال:

1. جهڙي چالي تهڙي ڇني.
جهڙو کهوٽ تهڙي وني،
هن لاهي هَن کي ڏني.
2. هيريا نه ڦير متان وڙهني
ڦيريام هير متان هرڻئي.
3. پٽ ۾ کير ته نور ۾ نور.
پنڊ ۾ بار ته سور ۾ سور

4. ڏڻ تہ ڏٿي نہ تہ وڪڻ ڪٿي.
وار تہ ڦٿي نہ ڪوڙاه ڪٿي.

از ان سواءِ اڪيچار اهڙين چوڻين کي بہ ٻوليءَ ۾ "ضرب المثال" جو درجو حاصل ٿي چڪو آهي، جيڪي فقط ڪن سگهڙن جي ئي زور طبع جو نتيجو آهن.

مثال (1)

واءُ ڪري تہ جَهڪَ ڪري.
زمين ڪري تہ آڪَ ڪري.
رنَ ڪري تہ چگهہَ ڪري.
مرد ڪري تہ بڪَ ڪري.

مثال (2)

مرد کي ناٿو، گهوڙي کي داٿو
اٺ کي لاٿو، معشوق کي ماٿو.

پهاڪن ۾ قوم جي تهذيب، عقيدا ۽ سوچون سانديل هونديون آهن، جنهن ڪري انهن ۾ ٻوليءَ جو اصل ۽ رنگ مزاج جيئن جو تيئن قائم هوندو آهي. البت زماني جي رفتار سان کي نوان فيشن وجود ۾ اچن ٿا. تهذيبي اٿل پٿل اچي ٿي يا وري بعضي رسمن رواجن ۽ مادي شين جو هالو چالو معاشري مان گهٽجي وڃي ٿو، ان ڪري لازمي طور بعض شين سان لاڳاپيل پهاڪن جو استعمال بہ ٻوليءَ مان گهٽجي وڃي ٿو، جا هڪ فطري ڳالهہ آهي. پر ان هوندي بہ پهاڪن جي افاديت ڪنهن بہ دور ۾ گهٽجي ناهي، ڇو تہ اٿل سچائي ۽ گفتن جي ملوڪت سان آهي تمثار هوندا آهن، جنهن ڪري گهڻا وقت ۽ حالات جي اثر تحت بدلجڻ بدران پنهنجي اصل صورت ۾ هلندا اچن ٿا ۽ اهو ئي سبب آهي جو انهن کي ٻوليءَ جي سونهن ۽ سوڀيا جو رکپال تصور ڪيو وڃي ٿو.

پهاڪا، ڳالهہ ۾ زور پيدا ڪرڻ ۽ ٿوريءَ ۾ گهڻو ڪجهہ سمجهائڻ جو بي مثل گڻ پاڻ ۾ رکن ٿا. بهرحال جهڙو محفل ۽ گفتگوءَ کي رس ۽ چس ونائين ٿا تهڙو وري علم و ادب ۾ قدر وقعت رکن ٿا ۽ تقرير توڙي تحرير ۾ ساڳي ڇهر ۽ مزيداريءَ جو ڪارڻ بڻيا آهن.

باب ٻيون

پهاڪا ۽ انهن جو مفهوم

نالو - ذات - لقب

1. ڪاڏي منهن مريم جو ڪاڏي الهيار.
• بلڪل اڻ ٺهڪندڙ ڳالهه يا ابتڙ دليل ڏيڻ.

2. ويلو نه وقت ليلان چڙهي تخت.
• ناشناس مهل موقعو ڏسندو ئي ڪونه پر وتندو اجايون تياريون ڪندو.

3. عمر نيٺي نيٺي مارئي نيندو ٽڙ ته ڪونه ٽيلهيندو؟
• با اختيار ماڻهو ڪٿي پنهنجي اختياري هلائيندو ان ڪان وڌيڪ ڇا ڪندو؟ يا زورآور جي زور جو به ڪو ڇيهه ٿيندو آهي.

4. سسئي ۽ سور ريا پٽيندا پاڻ پر.
• اهڙو انسان جنهن جو ڪوبه حال پائي نه هجي وتي پنهنجا سور پاڻ سان اوريندو.

5. دودو ڏوڙ چنسير ڇائي.
• ڳالهه ۾ اصل ڪجهه به ناهي، رڳو وڏاءُ آهي. يا ڀنهي مان ڪي ڪين وريو.

6. ڦريو به جهان خان، هل به جهان خان وٽ.
• بي انصافي به ساڳيو ماڻهو ڪندڙ هجي ۽ انصاف لاءِ ساڳئي ماڻهو وٽ وڃڻو پوي ته پوءِ ڇٻو ته انصاف تنهنجو در ٻوريل آهي.

7. جني ٻہ جڳ سان.

8. آءُ مران جنيءَ لاءِ، جني مري جڳ لاءِ.

9. ايمٽا مٽيو سو تيل ٽيو.

10. ڀيرين پيٽ پنجوءَ جو پوءِ ٻار ٻچا.

11. اکين ڪان انڌي نالو نور خاتون.

12. اک ليپي ڪان، ڪپڙ خان چنڊ ڏٺو.

13. ڪن جي ڳالهين ميربحر مارايو.

14. ميرن ڪي گهران لڳي.

15. مارجي تہ مير مارجي نہ تہ چاڪر ڪهڙا چڪائجن.

16. آيا مير ڀڳا پير.

- جيڪا سيني جي راءِ ٻيهندي سا منهنجي يا جيئن اڻ ٽر حالت هڪڙا سهي ويندا تيئن مان بہ سهي ويندس.
- مان جنهن لاءِ قربانيون ڏيان سو وتي ٻين تي ساهہ پسام ڇڏيندو.
- اجائي لباڙ مان نڪي ورندو نڪي سرندو يا اجائي هام هڻڻ سان سچ ڀچ تي پوندو ڇا؟
- حريص ماڻهو هر ڳالهہ ۾ ڀيرين پنهنجو مطلب ڏسندو آهي.
- اڻ ڄاڻ ۽ بي عقل ماڻهو پاڻ کي عاقل سڏائي. برعڪس ڪم يا ابتڙ دليل جنهن ڪم تي فائز تنهن ڪان اڻ واقف.
- علم ليپي ٿي ڪونہ پر دعوي وڏي ڄاڻ جي.
- اجايون سازشون وڏن نقصانن جون حامل آهن.
- قوم ۾ نفاق ٿي مصيبت آڻي ٿو.
- مقابلو ڪجي تہ ڪنهن نامور سان ڪجي باقي ڪنهن معمولي سان ڪڙڻ ۾ ڪهڙو نالو ٿيندو؟
- ڏاڍي سامهون هيسيل ڇا ٻيهندو؟

17. ڇٽي پٽي چاڪر تي پر وتايا تون. يا ڇٽي شهباز جي پر وتايا تون.

• هڪڙي جي نقصان جو ٻئي کي جوابدار ٺهرائڻ.

18. ڪائڻ مهل ڪتيجاڻ هاڄ مهل حاجران.

• مطلب لاءِ هر وقت حاضر باقي ڪم پٽي اجايا بهانا.

19. جڳ سان راس پاس گل فقير ڪان ٽانڊو.

• خواه مخواه ڪنهن هڪڙي سان عداوت.

20. وجي شادي شهيد تي ٽورو لونگ فقير تي.

• مقصد پنهنجو پورو ڪجي ٽورو ٻئي تي رکجي.

21. پير قبن سان ٿي ڏڪيل هوندو آهي.

• نامدار پنهنجي ڳڻن سان ٿي واکاڻيل هوندو آهي، حقيقت ڪٿي ڇا به هجي.

22. جڏهن نوَ مڻ تيل ٿئي تڏهن راڌا نچي.

• نڪو ايترو سامان ڪڏ ٿئي ۽ نڪو ڪم ٿئي. ڪم ۾ اهڙا شرط وجهڻ، جن جو پورو ٿيڻ ناممڪن هجي.

23. ويچاري جيئي سک نہ پيئي.

• ناشڪر ماڻهو هر وقت پيو پنهنجو درد سور بيان ڪندو

24. ليي لوه بہ ڪونہ نالو سون ٻائي.

• پاڻ کي وڏو سڏائڻ سان ماڻهو سچ پچ وڏو ٿي پوندو ڇا؟

25. جهڙي آڪه علوءَ جي تهڙو پيٽ پنجوءَ جو.

• جهڙو هڪڙو ڪلچڻو تهڙو ٻيو.

26. نڪو ڏرموءَ جو ڪنڌو نڪو ڪرموءَ سان مندو.

• ڪنهن سان نفعي نقصان ۾ شامل نہ آهيان ڪٿ پٽ کان آجو بي فڪر رهان ٿو.

27. خانن جي خاني مانيءَ مان ٿي پڌري.

• مهل اچڻ تي وڏ ماڻهپي ظاهر ٿي پئي.

... دار سسي اندر ... ھر.

- ظاھريءَ طرح پاڪباز اندروني طرح بڇڙا ڪرتوت.

29. ٻيٻي ٻلي ڍڪي ٻلي. يا ٻاوا ٻَلي ڍڪي ٻلي.

- وڏي ماڻھوءَ جي ٻه گھڻي تعريف نه ڪجي متان عيب ٻه ظاھر نه ٿي پون.

30. جي جھيجا سي ساريجا.

- جيڪي انسان ڏک گذارين ٿا، سي دل تي ٻه ياد رھن ٿا.

31. چانديا چور منگسي شاھد.

- ٺڳيءَ ۾ سدائين شامل.

32. نه ڇمي ھا مارئي نه پون ھا مارو مامري.

- نه جھيڙي جو سبب پيدا ٿئي ھا ۽ نه وڏي آزار ۾ ٿي پئجي ھا!

33. ميان جي مڏي ٻه ڏنڊڻ ٿين تڏي.

- غريب انسان جي گھر ۾ بي سرو ساماني کان سواءِ ڇا ھوندو؟

34. نادر ٻه نادر آھي پر قادر ٻه قادر آھي.

- ظالم جو قھر برابر ڪنبائيندڙ آھي، پر ان سان پڇندڙ خدا جي ھستي ٻه آھي.

35. شير شاھ جو شڪرو گھر جا ڪڪڙ ماري.

- بزدل ماڻھو پنھنجي گھر کي ئي ڇيھو رسائيندو.

36. گرھ گرھ تي واھ گرو.

- ٿوري ٿوري ڳالھ تي جي حضوري بيزار ڪندڙ آھي.

37. ڏنو پٽ ڇٽي جو.

- پئسن ڏيڻ سان ڪم لھي ته ٻين وسيلن ڏانھن نه نھارجي.

38. ٻائي جو ٻائو تيوڻ جو تيوڻ.

- پنھنجو مطلب ٻه پورو ٿيو ۽ دوستن ۾ ٻه رھجي آئي.

39. نوَ نوڏاٽي ڏھ حقا ته ھُرلاٽي پڪا.

- جتي سست ماڻھو پاڻ ۾ گڏبا اتي ڪوبه ڪم ڪونه اُجھندو.

40. ڏاڍو آدم ٽي ڪو نرالو آهي.

• انوکين عادتن جو ماڻهو آهي.

41. مغلن آئي پارسي وسري وئي.

• وڏي علم واري اڳيان ٿوري تعليم وارو بي وس آهي.

42. حب علي نہ پر بغض معاويہ.

• ڪنهن سان محبت يا اصول خاطر نہ پر، ذاتي عداوت باعث مخالفت ڪري پيو.

43. سخيءَ کان شوم ڀلو جو ترت ڏئي جواب.

• صفا صاف انڪار ڪرڻ وارو ڪنجوس چڱو آهي يا آسري ۾ رکندڙ کان انڪار ڪندڙ ڀلو آهي.

44. نانءُ وڏو ديهہ سُڃي.

• مشهوري تہ گهڻي پر ڳڻن کان خالي.

45. بت ۾ سگهہ نہ نهي، نالو زورآور خان.

• سهڻ ليي ڪونہ رڳو آڪڙ گهڻي.

46. يار جادو، چٽي ويران وير وڌ.

• بدمستُ ماڻهو جيئن پوءِ تيئن وڌيڪ آهي.

47. مٺل کي ماري شاهہ شهزور.

• مصيبت ۾ ڦاٿل تي ٻي مصيبت ايندي آهي.بي پهچ کي ٻي هرڪو تنگ ڪندو آهي.

48. ولو جهڙو گهر ۾ تهڙو ٻڪرين ۾.

• جنهن کي ٻار ٻچا نہ هوندا آهن تنهن کي پنتي جي اون نہ ٿيندي آهي.

49. وهم جي دوا لقمان حڪيم وٽ بہ نہ هئي.

• وهم لا علاج مرض آهي.

50. مڙس تہ ڪو دودو آهين.

• ڪو لائق انسان تو ڏسجين.

51. جي جنهين سي تنهين، ڏوڙ پاتي ڏني.

• مائٽ مائٽن سان مليا ويا ۽ وچ ۾ ويڙهائيندڙ خوار خراب ٿيا.

52. ٻرڙي ٻوي نہ ٻاجهہ ٻَر ٻر ٿو ياءُ مري.

● جنهن کي پنهنجي رت تي ڪهل نہ آئي سو پرائي تي ڪهڙو قياس ڪندو؟

53. سيڪو پاڻ کي ميان مٺو چوائيندو وتي.

● هر ڪنهن جي اها ئي ڪوشش هوندي آهي تہ ٻين ۾ سرخرو ٿئي.

54. جتي ڀڄڻ ناهي جاءِ اُتي ڀڄڻ ڪم وريام جو.

● پاڻ ڏاڍي ڪان ڀڄي ڇڏائڻ ڏاهپ جو ڪم آهي.

55. ڪاٺي نہ مڃي سو هندو نہ مسلمان.

● احسان فراموش انسان ڪتي جو ڪونہ رهندو.

56. اماڻو سماڻو چاڇڙ پٽ پرايو.

● پنهنجن کي سڃاڻي ڪونہ پراين کي ڪم ايندو رهي.

57. ٻيا سب مري ويا فوجو ٿيو فقير.

● لا وارث ملڪيت تي رولو قبضي ڪرڻ لاءِ اچي نڪرندا آهن.

58. مائي نوري سيڻ ڪَميڻ پُوري.

● ڄاڻي نہ ڄاڻي ٻر ڪر ۾ ضرور هٿ وجهي.

59. ڪنئڻ ڪتي خان ڳولي لڌي خان.

● چوري ٿيل شَي جيڪو وراڻي سو بہ چور سان ئي شامل سمجهبو.

60. خيروءَ جي ٽوپي فيضوءَ جي مٿي تي ۽ فيضوءَ جي ٽوپي خيروءَ جي مٿي تي.

● هڪڙي جي ڏانوَ جو ڪم ٻئي ڏانو واري کي سونپڻ مان فقط خرابي رسندي.

61. رانجهو تڏهن ٻٽيا لانجهو.

● جڏهن دل واري شَي ڇڏائجي ويندي آهي تہ هرڪو ڳڻ هليو ويندو آهي.

62. ڏيڪاري ڏيئو پرٺائي پنجو.

● ڏني وائٽي لڳي گهٽي خواريءَ جو سبب ٿيندي.

63. آيا رام گيا رام.

● مطلبي فقط مطلب پوري ٿيڻ تائين يار رهندو. يا ضمير فروش فقط پنهنجو يار هوندو آهي.

64. رام وچي ڳڏيو رامڙيءَ سان.

- همدم سان ملڻ ڪانپوءِ اٿڻ ٺڻ لهندي آهي.

65. اهڙي سَمي ڪٿي نہ سومري.

- اهڙي بي انصافي نہ ڪنهن دور ۾ ڏٺي نہ ٻڌي.

66. ڪيٿي ليلائون چنيسر جي راڄ ۾.

- سچي انسان يا عاشق صادق جا چاهيندڙ بہ گهٽا هوندا.

67. خوش رهہ ڏومڻي تنهنجو ڏوم سلامت آيو.

- بزدل جاڪوڙ ۾ شامل ٿي پاڻ تان راڄ ڪلائيندو.

68. لاهي چڙ لنگها آريجن مان آسرو

- سڪڻن دلاسن پنيان لڳڻ وقت جو ذيان آهي

2

ماڻهو، مرد، عورت، مڙس

1. ماڻهو ماڻهوءَ جو ڪاڄ آهي.

- انسان ڪي انسان جي ئي صحبت ڪيي.

2. ماڻهوءَ ڪرڻ جي بہ ڪا مند هوندي آهي ڇا ؟

- عمر جي ڪنهن بہ ڏاڪي تي، انسان گمراه ٿي سگهي ٿو.

3. ماڻهو ماڻهوءَ جي آچار آهي.

- انسان انسان جو محتاج آهي.

4. ڪميڻي ماڻهوءَ سان هٿ پائي ڪانجي وات پائي نہ ڳالهائجي.

- ڪميڻي ماڻهو سان ملجي پلي پر ڳالهائجيسنيالي.

5. ڪانيءَ جي پورَ جي ءِ ماڻهوءَ جي اندر جي ڪنهن کي خبر؟

- ماڻهو جو اندر لهڻ ناممڪن آهي.

6. سون پرکجي کسوٽي، چاندي پرکجي باهہ، ماڻهو پرکجي تڏهن جڏهن پاڙو پاڙي سان لائي.

- انسان جي صحيح خصلتن کان تڏهن واقف ٿبو، جڏهن ڪيس ويجهڙائيءَ کان ڏسڻ جو موقعو ملندو يا سائس واسطو پوي.

7. ڪوهن ءِ ماڻهن جا وات ڪنهن بند ڪيا آهن؟

- ڪنهن جي زبان کي روڪڻ ڏکيو ڪم آهي.

8. انسان ريجهائڻ نانگ ريجهائڻ کان به ڏکيو آهي.

- انسان کي قائل ڪرڻ ڏاڍو ڏکيو ڪم آهي.

9. انسان کي هٿ هٿ تي رکي ويهڻ نه گهرجي.

- ڪم جي ڪاميابيءَ لاءِ ڪوشش ڪندو رهڻ گهرجي.

10. انسان کي پنهنجي ڪل ۾ رهڻ گهرجي.

- انسان کي پنهنجي حيثيت آهر هلت هلڻ گهرجي.

11. انسان خطا جو گهر آهي.

- غلطي انسان کان ٿيندي آهي.

12. انسان نه ٿڌي سهي نه ڪوسي.

- ماڻهو ڪنهن به ڳالهه ۾ راضي نه هوندو آهي.

13. گهڻي زالين گهر نه هلي،
گهڻي مردين هر نه هلي.

- گهڻن ڄڻن جي مداخلت سان ڪو به ڪم سولو ڪونه اُڪلندو.

14. مرد آهي ڏٺي لاءِ ۽ عورت آهي رنڌڻي لاءِ.

- مرد جو شان ٻاهر روزگار ڪمائڻ ۾ آهي ۽ گهر جي ٺام ٺوهه زال جي ذمي آهي.

15. مردن کان پنڌ ويا، زالن کان جنڊ ويا.

- اڄ مردن کان همت وئي آهي ۽ زالن کان پورهيو ڇڏائجي ويو آهي.

16. مرد مري مان تي، گانڊو مري نان تي.

- شريف ۽ بهادر ماڻهو عزت خاطر جان ڏئي ڇڏيندو پر بي غيرت ماڻهوءَ لاءِ پيو خوار خراب ٿيندو.

17. عورت جو عقل ڏائيءَ ڪڙي ۾ ٿيندو آهي.

- مرد جي ڀيٽ ۾ عورت ڪم عقل هوندي آهي.

18. پاڻ نه پلي لوڪان متيون ڏئي.

- پاڻ عمل نه ڪري رڳو ٻين کي نصيحتون ڪندو وتي.

19. ڪوڙي ڪوڙيءَ مت نياري.

- ٻه ڄڻا به هڪڙي مسئلي تي مشڪل ٺهن ٿا.

20. مهلون مڙس تي اينديون آهن.

• بهادر انسان آزمائش کان ڪونہ ڊڄندا آهن.

21. ڪوٽ ٺهيا ٻہ مڙسن لاءِ آهن ۽ ڪيرائيندا ٻہ مڙس.

• مشڪلاتون اينديون ٻہ مردن تي آهن ۽ انهن کي دور ٻہ اهي ئي ڪندا آهن.

22. بارُ ڪي باري ڪٺن مڙس ڏگَ
راند ۾ ساري ڪٺن مڙس ڏگَ

• ذميواريون نباهڻ بهادرن جو ڪم آهي ۽ آزمائش مان پار ٻہ اهي ئي نڪرندا آهن.

23. ٻنيون ۽ ونيون مڙس نہ ڇڏيندا آهن.

• بهادر مرد پنهنجي ملڪيت توڙي لڄ جو بچاءُ هر حالت ۾ ڪندا آهن.

24. مڙس اهو جو مهل تي ڪم اچي.

• تڪليف ۾ ڪم اچڻ ئي مرد جو شان آهي.

25. مڙس بنان ويهون ڪير ڪري؟

• ڪٺڻ ڪمائڻ واري کان سواءِ گهر ۾ رکو ڪوٽ ئي ڪوٽ هوندي.

26. مڙس مڙس جو مٽ آهي.

• مرد مرد سان برابري ڪري سگهي ٿو.

27. مٺي ماڻهوءَ جي مٺي ٻہ ڪم نہ اچي.

• انسان جيڪا ٻہ چڱائي ڪرڻ چاهي سا پنهنجي زندگيءَ ۾ ئي ڪري ڇڏڻ کپيس.

28. مڙس قـدُر نہ تہ آهي جڏو.

• ڪي مرد پنهنجي حيثيت مڃائڻ لاءِ هر ڪنهن سان پيا ڏنگي هلت هلندا آهن.

29. اڪيلو ماڻهو نہ کلندو سونهي نہ روئيندو سونهي.

• خوشيءَ توڙي رنج ۾ انسان ٻين ماڻهن سان ڀلو لڳندو آهي. اڪيلائي ڪنهن حالت ۾ سٺي ناهي.

30. لوڪ آهي ٻوڪ.

- عيب ثواب ماڻهن کان لڪي نہ سگهندو آهي.

31. ٻڏندو ماڻهو ٻُوڙا جهلي.

- مصيبت مان نڪرڻ خاطر انسان ڪمزور کان مدد وٺڻ ۾ به نہ هٻڪندو.

32. ماڻهو ڀِٽيھ لڪڻو پر ڏندو ڇٽيھ لڪڻو.

- لچو ماڻهو بہ مارَ سان لچايون ڇڏيو ڏي.

33. ماڻهو ڦاٽو آهي تہ ڦٽڪڻ ڪهڙو؟

- اڻ ٽر ذميداري پوڻ ڪانپوءِ اجايو پاڻ ولوڙڻ مان ڪي ڪين ورندو.

34. عقل بنان آدمي آهي پسوءَ سمان.

- بي سمجھ هميشه ٻين جي رحم ڪرم تي رهندو آهي.

35. ماڻهوءَ جو ڪاج بہ ماڻهو آهي.

- انسان انسان جي صحبت کان سواءِ رهي نہ سگهندو.

3

مٽ مائٽ، برادري، سڱابندي

1. ابي چاڙهي، ادي چاڙهي، پر مون نہ چاڙهي تہ ڪنهن نہ چاڙهي.

- سيڪنهن لاءِ پنهنجي ڪمائي فائديمند آهي.

2. بابي جو پٽڪو ۽ امڙ جي ساءِ ڪٽي نہ ڏسان.

- مٺل مائٽ جي اجائي تعريف.

3. ياءُ مٽ ياڃائي ساهيڙي.

- تڪليف جو احساس جيترو پنهنجي رت کي ٿيندو سو ٻئي کي نہ ٿيندو.

4. بہ ياٹر ٽيون ليڪو.

- ورهاست يا ڏي وٺ سڀ ڪنهن سان صاف هٿڻ گهرجي.

5. جيڪو پاڻئين سوٽي پاءُ.

- سچو همدرد رت جي رشتي کان گهٽ ناهي.

6. لٺ ڪٺجي پاءُ پاران، شاهدي ڏجي خدا ڪارڻ.

- ڀلي ڪمر ڀر پاءُ جي طرفداري ڀلي ڪجي، پر شاهدي ڏيڻ وقت خدا جو خوف دل ۾ رکي ڇڏجي.

7. ادو مٺو ادي ڇائي اسين اوتري جا اوترا.

- سِر تي بار اوتري جو اوترو رهيو.

8. هتي جَنُ نه ڪَنُ ادي ڪي عشق انڌو ڪيو.

- ڳالهه ته ڪابه نه هجي، پر هرو ڀرو ڪٺي ان جي پٺيان پئجي.

9. ادو به ڏاڏو ادي به ڏاڏي.

- جيڪا اميد ڪيڻسون سا به جهڙي پوري ٿي تهڙي نه ٿي. (اولاد جي ايڏانگائي ڏسي مائٽ ٻي دليءَ مان چوندا آهن.)

10. جيڪو ڪري گيهه، سو نه ڪري ماءُ پيءُ.

- ٻار ڪي قوت يا غذا مان اوڏ ايندي آهي. باقي سڪٽي ٻاجهه اجائي آهي.

11. ماءُ ڇٽيندي پٽڙا پاڳ نه ڏيندي وندي.

- سڀ ڪنهن جو نصيب پنهنجو پنهنجو آهي.

12. روٽڻ بنان ماءُ به ٿڃ نه ڏي.

- ڪا به شَي گهرڻ بنان ڪير پاٿهين ڪونه ڏيندو.

13. ڪدڙي جي ڇٽر ماءُ پيڻ سان.

- بزدل هميشه پنهنجن کي ٺي تنگ ڪندو آهي.

14. ماءُ جي پيٽان ڪوبه سکي ڪونه ايندو.

- ڪم سکڻ سان ايندو آهي. سکيل سيکاريل ڪوبه پيدا ڪونه ٿيندو آهي.

15. ماسي نه ٿئي ماءُ تورڙي ڪيي ڏٿي ساهه.

- ڀيو ڪيڏو به ڪٺي پيار ڏٺي ته به ان مان ماءُ جهڙو ساءُ نه ايندو.

16. ماءُ نہ ويائي ماسي ويائي.

- ڪنهن ٻئي ڪي ماءُ وانگر کهڪاءُ پنجي ويو ۽ اولاد وانگر سنڀالڻ لڳو.

17. ماسيءَ جو مرڻ ڏسي، مرڻ تان ارواح ڪڇي ويو اٿم.

- ڪنهن ڪم ۾ تڪليف ڏسي ان تان دل ڪڇي وڃڻ.

18. پڻسي سان جا نہ ماسي، سا ٻہ ماسي.

- پڻسي واري جو هرڪو مائٽ سڏائڻ ۾ فخر ڪندو آهي.

19. ماسي ڪاٿي پيار پاٿي، پيتو بہ انهين افعالين اٿئي.

- عزت جو هرڪو گهوريو آهي.

20. ڏهٽي ٿي نانيءَ ڪي ويم سيڪاري.

- سيڪڙاٽ آزموديگار ڪي ڇا سيڪاريندو؟

21. باقي وڄ بچيا نانيءَ جا ڪن.

- رهيو کهيو ڪجهہ بہ نہ بچيو. سڀ ڪٽي ويو.

22. ناني نائين پيڙهي ڇڪي.

- رت جا رشتا ٽٽندا ڪونهن.

23. ناني رڏڻ واري ڏهتا ڪاڻ وارا،

- سڀ پاڻ ۾ صلاحي.

24. ڇوڪر ڇائي ناهي اڳئي نانيءَ مهاندي.

- شَي هٿ اچڻ کان اڳ ڀرواميدون ٻڌڻ بہ اجائي ناداني آهي.

25. گهوٽ ماءُ کان اهنر ماءُ تڪڙي.

- ڪم جي اون رکندڙ کان بہ ٿلهو ڏيکاءُ ڪندڙ تڪڙا.

26. ڄڄ ۾ ڇاٽي نہ سڃاٽي مان بہ گهوٽ جي پڦي.

- ڪم ۾ ڪو واسطو هجئي نہ پر هرويرو پاڻ کي واسطيدار سمجهڻ.

27. گهوٽ ڪنوار راضي تہ ڪوهہ ڪندو قاضي؟

- جيڪڏهن ٻہ ڌريون ڪنهن ڪم ۾ متفق آهن تہ ٻئي ڪنهن جو فيصلو ڏيڻ اجايو ڪم آهي.

28. نئين ڪنوار نوَ ڏينهن.

29. نڪا گهٽ گهوٽ ۾ نڪا ڪمي منجهه ڪنئوار.

30. چاچين ڪان ٻه گهوٽ گهٽا.

31. گهوٽ بد افعالو جج واڙي.

32. رني آهي گهوٽ سان ڳالهائي نتي ڳوٺ سان.

33. جهڙي چالي تهڙي پني.
جهڙو گهوٽ تهڙي وني.
هُن لاهي هن کي ڏني.

34. غريب جي جوءِ هر ڪنهن جي ياچائي.

35. پوڙهي جي زال پاڙي جو سک.

36. جهٽ مگٽو پَٽ پَرٽو.

37. ويٺيون ته مگجن، مگيون نه پرٽجن ته خواري.

38. پرٽيا ناهيون ته چاچي گهٽن جا ٽيا آهيون. مٽا ناهيون ته ڪانڊي گهٽن جا ٽيا آهيون.

- نئين شَي جو شوق ڪي ٿورا ڏينهن رهندو آهي.
- زال مڙس هئي جهيڙاڪ ته ڪنهن کي ڏوهه ڏجي؟
- ابتي هلت سان ڪم هرگز نه جڙندو سڀ لهي جڙي ويهن ته ڪم ڪيئن ٿيندو؟
- جيڪڏهن اڳواڻ ۾ ڪو ڪر نه هوندو ته پنهنجي پوئلڳن کي به سئين واٽ تي هلائي نه سگهندو.
- ناراضگي ته دل کهڙي دوست سان هجي پر ڳالهائڻ ٻولهائڻ سيني سان بند.
- جنهن ۾ ڏس تنهن ۾ ساڳيا خراب لڇڻ.
- غريب ماڻهو کر لاءِ هر ڪنهن کي سولو لڳندو آهي.
- پيرسن ماڻهو جي گهر واري هر ڪنهن کر ۾ مدد گار ثابت ٿيندي آهي.
- جلد به جلد ڪم ٿي وڃڻ.
- ڪمَ جي سارَ ته ڪجي، پر اهو پورو نه ٿئي ته بدناميءَ جو باعث ٿيندو.
- جي مشڪلاتون سرَ تي نه پيون آهن ته به آزمودا گهٽا ڪيا اٿئون.

39. اڳهين هٿي رنئي ويتر آيس پيڪان نياپو.

- رنل ماڻهوءَ کي ڪو بهانو هٿ آيو تہ ويتر گهڻا لاڏ ڪندو.

40. آئون بہ هلنديس پيڪي مون بہ لهندي سڌ.

- سڌڙيو ماڻهو سڌ پوري ٿيڻ کان پوءِ جلدي ڪڪ ٿي پوندو آهي.

41. هڻ ڏيءَ کي تہ سکي ننهن.

- هڪڙي کي هدايت ڪرڻ جي بهاني سان ٻئي کي تنبيهہ ڪرڻ.

42. ڏيءَ اهو ڪر جيڪي ماءُ گهر ڏٺئي.

- هرڪو عادتون پنهنجي گهر مان ئي پرائيندو آهي.

43. پرائي ڏيءَ تان ڪارڪ بہ چڱيَ يا پرائي ڏيءَ تان ڏڪو بہ چڱو.

- مفت ۾ مليل شَي ٿوري بہ گهڻي سمجهجي.

44. نينگر بہ ننڍي جمعا بہ گهڻا.

- مقصد جيترو پري انتظار اوترو ڏگهو.

45. سڪني جي سالو سڏائڻ لاءِ سيڪو تيار، بڪني جو ڪو پيٽيوبو بہ ڪونہ ٿئي.

- امير جو خادم سڏائڻ ۾ بہ سيڪو فخر ڪندو، ۾ مسڪين جو حاڪم ٿيڻ ۾ هر ڪنهن کي عار ٿيندو. يا چڙهيل ماڻهوءَ جي چاڪريءَ ۾ هرڪو پيو فخر محسوس ڪندو.

46. سدورو پٽ پينگهي ۾ پڌرو.

- صحابت اولاد پنهنجا لڇڻ ننڍپڻ ۾ ظاهر ڪندو آهي يا بد خصلت ننڍپڻ ۾ برا لڇڻ اختيار ڪندو آهي.

47. پرايو پٽ تڪو ڏئي ڪارجي.

- ڪميڻي ماڻهوءَ جو ڪم هوندو آهي خرچ پري بہ ٻئي جي اولاد کي بگيڙڻ.

48. ميڙي جي مٺائي، پٽ بہ کائيندو تہ پيءُ بہ کائيندو.

- وڪامندڙ شَي تي ڪنهن هڪ ڄڻي جو حق نہ هوندو آهي.

49. سڪٽي ڪي پٽ ڇاٺو تہ چمين ۾ چٽائين.

• سڏڙٽي ماڻهوءَ کي ڪا قيمتي شَي پلئہ پوي تہ ان مان سڪ ٿي ڪانہ لهنديس.

50. ڇوڪراٽي پوتي ڪنهن نہ ڌوتي.

• نوجواني ۾ ٿيل غلطيءَ جو تدارڪ ڪونهي.

51. دريا جي ڀر تي ڇوڪر ڪُڏي اڄ نہ ٻُڏي تہ سڀاڻ ٻڏي.

• خطري جي ڳالهين ۾ هٿ وجهڻ سان سلامتيءَ جي اميد رکڻ اجائي آهي.

52. ننڍڙو ٻار مڇ جو وار جيئن ورائينس تيئن وري.

• ننڍڙي ٻار کي جنهن ڀيت تي آٿبو ان تي هرندو.

53. اهڙي ڪيائينس جهڙي ٻرڙي ڪٽي ٻارن سان.

• ڪنهن سان ڏاڍي جٽ ڪرڻ.

54. استاد جي مار ٻار جي سنوار آهي.

• استاد جي تنبيهہ ٻار جي سڌاري جو ڪارڻ آهي.

55. ٻارن ڪان جڻ ٻہ پناهہ گهري آهي.

• شرارتي ٻارن ڪان سيڪو لهرائيندو آهي.

56. ٻاڻ مرندي سيڻ ڪهڙا؟

• ٻاڻ مصيبت ۾ مبتلا هوندي ٻين جي ڪهڙي ڳڻتي ٿيندي.

57. ڇاڇي ٻہ چوي ءِ ڇهنڊڙي ٻہ هٽي.

• دوستيءَ جي دعويٰ ٻہ ڪري ءِ ڏڪوئي ٻہ.

58. گونگن جون ٻوليون مائٽ پروڙين.

• چاهيندڙن جا آر سنڌن چاهيندڙ ئي سمجهندا آهن.

59. نہ ماما کان ڪاڻو ماما چڱو آهي.

• نڪمو ٻہ پنهنجو چڱو. جنهن مان هنئين کي مڙئي ڏڍ تہ هوندو.

60. ڪريل پٽ ءِ ڪوٽو پئسو وقت تي ڪم ايندا آهن.

• وقت تي خراب ٻہ ڪار آمد ٿئي ٿو. پنهنجي ڪا بہ شَي بيڪار سمجهن نہ گهرجي.

61. اڏاري جي ماءُ ڪونہ مٺي آهي.

- ڏيڻ وٺڻ مٺي ماڻهيءَ ۾ اوس ٿيندو آهي. يا وهنوار ۾ ڪڏهن رڪت بہ هلندي آهي.

62. هاٿو هٿنئي مِٽُ، تہ بہ اڌڪو لاهہ مَ ان جو.

- چور ماڻٺ چو نہ هجي تہ بہ ان مان جوکي جو انديشو ڪرڻ گهرجي.

63. ڀائپي برادريءَ ۾ گهوڙيءَ ڪن برابر هوندا آهن.

- غريب ۽ شاهوڪار سيني ماڻهن کي هڪ نظر سان ڏسڻ گهرجي يا برابريءَ وارو سلوڪ هلڻ گهرجي.

64. ڪري نہ پري سو پٽ ڪهڙي ماءُ جو.

- پنهنجن اعمالن جي سزا کان ڪوبہ بچي نٿو سگهي ڪٿي ڪيڏو بہ وڏو ماڻهو ڇو نہ هجي.

65. پيٽ نہ پٽُ اديءَ ڪي ٻار ڄائو.

- بنان ثبوت جي ڪا دعويٰ ڪونہ بيهندي.

66. ادي هلي ساڻ تہ مان هيڪلي وڃان.

- اجورو وٺي ڪم جي حامي ڀرڻ وارا ڪوڙا دوست ڇٽيا.

67. ادو خوش رهي ۾ پنهنجي خرچ تي.

- هرڪو پنهجو بار پاڻ کڻي.

68. ڀلي توڪي ماءُ ڄڻيو.

- بلاشڪ تو نالو ڪڍيو آهي.

69. ننڍي وڃي نہ ماءُ وڏي وڃي مَ جوءِ.

- ننڍي ٻار جي لاءِ ماءُ جو سهارو ضروري آهي. پوڙهي مرد لاءِ زال جو سهارو ضروري آهي.

70. جا گهٽن سنئين سا وهانءِ سنئين.

- گهٽن سان شامل رهڻ ۾ مشڪلات بہ ڏکي ڪان لڳندي.

71. پيءُ ڪري پيءُ پري، پُٽ ڪري پٽ پري.

- هر ماڻهو پنهجي بڇڙن عملن جي سزا پاڻ ڀوڳي ٿو.

72. ٻيءَ نہ ماري پدڙي پٽ جنگي جوان.

- بهادريءَ جون اجايون ڳالهيون هڻڻ واري لاءِ چوندا آهن.

73. ڳالهہ ڳالهہ ۾ ڇُري ڪتاري مائي آهي ست هٿياري.

- ٿوري ڳالهہ تي جهيڙي جهٽي ڪرڻ واري عورت لاءِ چوندا آهن.

74. پاڻ مرندي ڪهڙا سيڻ.

- پنهنجي آزار ۾ ٻئي جي ڇوٽڪاري جو خيال نہ ايندو آهي.

75. ٻيءَ بکاري پٽ پنداري.

- ٻيءَ پنهنجي سني ڳڏ ڪري ۽ پٽ پئسا اڏائي.

76. ٻيءَ نہ ماري پدي پٽ تير انداز.

- بيوقوف اجايون ڳالهيون هڻي ٻہ پنهنجي دل خوش ڪندا آهن پوءِ ڇو نہ ماڻهو ٺٺوليون ڪندا هجن.

77. ابو امڙ تي وريام.

- بي همت رڳو ان سان ڏاڍائي ڪندو جنهن وٽان وڙهڻ جو ڊپ نہ هوندس.

4

ماڻهوءَ جي عضون ۽ عيبداريءَ بابت

1. ٻہ ٽنگي ٻہ ٻانهين ڪي الله پلي تہ پلي بندو ڪيئن جهلي؟

- ماڻهوءَ ڪي بيچڙائيءَ کان روڪڻ ماڻهوءَ جي وس ۾ ناهي، پر خدا جي وس ۾ آهي.

2. هڪ ٽنگي جي ملڪ ۾ وڃجي تہ ٻي ٽنگ ڪٽي ڪلهي تي رکجي.

- جتي وڃجي تہ، اتي نہ چاهيندي ٻہ انهن جي پَر ڪرڻي پوي ٿي.

3. هيري سندي هيرَ ٽنگ پڳي ٻہ نہ لهي.

- ڳهٽي تڪليف ۾ اچڻ ڪانپوءَ ٻہ عادت ڇڏڻ مشڪل آهي.

4. هڪڙو پير ريل ۾ ٻيو پير جيل ۾.

5. ٻنهي منڊ منڊي ۾، اسيءَ ۾ ڪاٺو، گنجو ساماٺو تہ مڙني ڪٺي ماٺ ڪئي.

6. جا منڊي ڪي ٻارُ سا صاحب ڪي سُتري.

7. گوڏا ورائنا پيا تہ پيٽ ڏانهن ورائبا.

8. پاڻ ڪان نہ پڇي ٿيٺ گوڏن ڪي.

9. نوڙهن ڪي ڦٽوننا ڇا ڪندا؟

10. گنجي ڪي نڪا جون جي ۽ نڪا ليک جي.

11. پنهنجي هٿ جي وڍيءَ جو نہ ويج نہ طبيب.

12. نيت بري هٿ ۾ قرآن ڪڇ ۾ ڇري.

13. هڪ هٿ سان ڏبو تہ ٻئي سان وٺبو.

14. آگر ڪرسا تہ هٿ ساڙين، جي ٿڌا تہ هٿ ڪارا ڪن.

- ناجائز ڪمائيءَ ۾ نائو تہ ملي ٿو، پر سزا جو ڪتڪو بہ هر وقت لڳل هوندو آهي.
- بڇڙن شخصن مٿان بڇڙا شخص پيا آهن.
- هر ڪم ۾ قدرت ڪانہ ڪا حڪمت رکي آهي. انسان کي جيڪا مصيبت نظر اچي سا ئي سندس لاءِ ڀلائي جو ڪارڻ بنجيو پوي.
- هر شخص پنهنجي ئي طرفداري ڪندو آهي.
- ڪاهل ماڻهو ڪم نہ ڪرڻ جا اجايا سجايا بهانا گهڙيندو آهي.
- بي غرض ماڻهن کي ڇا جي ڪاڻ ڪڍڻي پوندي؟
- جهنجهٽن کان آجو ماڻهو ڪابہ ڳڻتي ڪونہ رکندو آهي.
- پنهنجي لاءِ پاڻ پيدا ڪيل تڪليف جو علاج ئي ڪونهي.
- اندر جو ڪوڙو ماڻهو ڪيئي ڪوڙا قسم ڪندو.
- جڏهن ڪنهن جي مدد ڪبي، تہ موٽ ۾ مدد ملندي.
- گناهہ جي ڪم مان هر حال ۾ بڇڙائي ملندي.

15. هٿڙا اُهي وِهُ ٿيا، جن رڌي ڪيرٿي.
16. هٿ هاج ۾ دل دوست ڏي.
17. اهو ئي هٿ ڪير ۾ اهو ئي هٿ نير ۾.
18. تاڙي هڪ هٿ سان ڪونہ وڄندي آهي. يا
تاڙي ٻن هٿن سان وڄندي آهي.
19. هٿ جي ڪنگڻ کي آرسيءَ جي ڪهڙي ضرورت؟
20. انهيءَ ترِيءَ تيل نہ پوندو.
21. جيسين لوهو ڪٽي لٺ تيسين ڪره وڃي اُجهامي.
22. ٻانهياريءَ جو ٻجو ٻہ سونو.
23. سڄڻ سڄي ٻانهن ڏي تہ سڄي نہ ڳهجي.
24. ڪني اگر ڪپي چڱي آهي.
25. پنج ئي آڱريون برابر ڪونہ هونديون آهن.
26. آگر رت ۾ ٻوڙي شهيد ٿو سڏائي.
27. منهنجو اشهد ٻہ راضي.
28. نهن سان ماس ڪونہ ڇڄندو.

- جنهن سان ڪڏهن گهڻي پريت هُئي تنهن کي هاڻ ڏسڻ ٻہ نٿو وڻي.
- ڪم ڪندي خدا کي نہ وسارجي.
- ڪڏهن انسان زور ۽ هستيءَ ۾ آهي تہ ڪڏهن هيٺي حال ۾.
- جهيڙي جهٽي جو باعث ٻئي مقابل ڌريون هونديون آهن نہ هڪ.
- جيڪا شي پڌري پٽ ظاهر هجي، تنهن لاءِ دليل دلائل جي ڪهڙي ضرورت؟
- ڪوشش سان ٻہ ضدي ماڻهوءَ کي آماده ڪري ڪونہ سگهبو.
- جيسين ٻي همت ماڻهو ڪم لاءِ سنڀري تيسين ڪم ئي لهي وڃي.
- چڱي ماڻهوءَ جي تنبيهہ ٻہ چڱي.
- دوست کان ناجائز مدد نہ گهرجي.
- نقصان رسائيندڙ شي کي شروعات کان ئي ختم ڪري ڇڏجي.
- ڪٿي ٻہ سڀ ماڻهو نڪو اخلاق ۾ هڪجهڙا هوندا آهن ۽ نہ وري ٻي حيثيت ۾.
- ڪنهن ٻہ قرباني ڏيڻ ڪانسواءِ انعام جو حقدار بڻجڻ ٿو گهري.
- چڱي ڳالهہ ۾ دل و جان سان راضي.
- ٿوريءَ ڪٽ ڦٽ تي ماڻهي ڪونہ ڇڄندي.

29. نهن سان ڇڇي تہ ڪاٽي ڇو وهائجي.

30. وڻي سڳن کي ڪن بہ ڪپائي آئي.

31. هٿ ۾ مالا اندر ۾ ڀالا.

32. لوڪن کي لوڪ جي ٻوڙي کي ڪنن جي.

33. ڪُڇن ڪوڙڻ سان ميت هلڪي ڪانہ ٿيندي!

34. پنهنجي تن جي ڦرڙي ڏکوئيندي آهي.

35. تنهنجي من ۾ منهنجي ڪن ۾.

36. ڀتين کي بہ ڪن ٿيندا آهن.

37. اهو سون ئي گهوريو، جو ڪَن ڇني.

38. ٻوڙن سان سرباٽ ڇا ڪبا؟

39. ٻوڙو ڪلي بہ دفعا.

40. ڇپن تي آئي ڪڏن تي ڳائي.

41. مڪڻ وجهندي کهڙو مٿو سڙندو؟

42. نزلو سدائين ضعيف عضوي تي ڪرندو آهي.

- صلح صفائيءَ سان معاملو نبري تہ پوءِ جهيڙو ڇا لاءِ ڪجي؟
- ويو فائدي ڪاڻ پر ٻيو ئي نقصان پرائي آيو.
- ظاهر ۾ خير خواهہ اندر ۾ دشمن.
- مطلبي کي هر وقت پنهنجي مطلب جي سُجهندي آهي.
- اجائي توري ڪرڻ سان ٻئي تان مصيبت ڪانہ گهٽبي.
- پنهنجي مائٽن مان ئي ڏک رسندو آهي.
- جيڪو هڪڙو ڪهاڻ گهڙي رهيو آهي ٻئي کي اڳ ئي سوجهہ آهي.
- راز کي راز رکڻ لاءِ گهڻي خبرداريءَ کان ڪم وٺڻ گهرجي.
- اهڙي فائدي کي ڇا ڪبو، جنهن مان خلل مچي.
- بي عقل ماڻهوءَ سان عقلمنديءَ جون ڳالهيون ڪرڻ اجايون آهن.
- اياڻي ماڻهوءَ کي سياڻي کان ٻٽو ڪم ڪرڻو پوي ٿو.
- ڳالهہ ظاهر ٿي تہ پوءِ هر هنڌ پکڙجي ويندي.
- فائدي ۾ ڪير ارهو ٿيندو؟
- مصيبت هرڪا هيٺي تي پوندي آهي.

43. نڪ وڍيو پڳ لٿي، سائينءَ منهنجي ڏَڪ ڏڪي.
44. بي نڪي جو نڪ وڍيو سوا هٿ ٻيوئي وڌيو.
45. ڪَن نہ ٻُڏو ڪياڙيءَ ٻُڏو.
46. سرمو سيڪا پائي پر اک اک جو ڦير.
47. ويا لُڙَ لهي اکيون اکين جهڙيون.
48. اکين ۾ گهاٽو تہ بہ مٺو جاڳاٽو
49. پرائيءَ ۾ اک پنهنجيءَ ۾ هٿ.
50. تنهنجون لتون اسان جون اکيون.
51. ساوڻ جي انڌي کي هر وقت ساوڪ نظر ايندي آهي.
52. انڌي جي اڳيان روئڻ اکين جو ذيان.
53. انڌي جي مار نڪا خبر نڪا چار.
54. انڌو مگٽهار اڻ ڏٺا ڪري آر.
55. مسجد اڃا جڙي ناهي تہ انڌا اڳي پهتا.

- خواري خرابي تہ گهڻي ٿي، پر شرم کي پرچائڻ لاءِ چئجي تہ سيڪجهہ پلو ٿيو.
- بي عزتو ماڻهو خواريءَ کي بہ عزت سمجهي خوش ٿيندو آهي.
- نِوِد ماڻهوءَ کي وري وري ڀي نصيحتون ڪبيون پر انهن جو مٿس ڪوبہ اثر نہ ٿيندو.
- سينگار سيڪو ڪري ٿو، پر چگن ڳڻن جو وڏو فرق ٿئي ٿو.
- بدگمانيون لٿيون تہ وري دوست اڳي وانگر دوست بنجي ويا.
- جيئڻ هر حال ۾ مٺو لڳندو آهي.
- لالچي ماڻهو پنهنجي شَي کي ڳڻيز ڏيندو آهي ۽ ٻئي جي شَي ۾ طمع رکندو آهي.
- جيڪا ڪار اسان سان سمجهو سا ڪريو، توهان جي مرضيءَ ۾ اسين ارها ڪونہ ٿينداسون.
- جنهن چگا ڏينهن ڏٺا هوندا، تنهن کي وري وري اهيئي پيا ياد ايندا.
- بي درد ۽ نابڪار ماڻهوءَ کي پنهنجي تڪليف ٻڌائڻ مان ڇا حاصل؟
- بي رحم کي ظلم ڪندي ڪوبہ قياس نہ ايندو آهي.
- بي عقل ماڻهو اجايون گهرون ڪندو آهي.
- ڪم اڃا راس ٿي نہ ٿيو تہ اڳئي تاڪاؤ پهچي ويا.

56. انڌي ۽ جنڊ - واري ۽ پنڌ.

57. انڌن وچي ملتان لڌو.

58. انڌن ۾ ڪاڻو راجا.

59. انڌي هنگي ٻه سيڙائي.

60. انڌي اڳيان جهڙي آرسي تهڙو تئو.

61. تيڏو ڏسي ٿي تنهن ۾ ڏوهه تيڏي جو.

62. انڌن آندو ٻلن چٽيو.

63. انڌو ڪڌ تي چڙهي هنگي، چئي مون کي ڪونه ٿو ڏسي.

64. انڌي جي ڪڌ پرڻ جي ناهي.

65. انڌي جي جوءِ جو الله واهي.

66. انڌي جهڙي پيڪي تهڙي ساهرين.

67. انڌن رکيا روزا ته ڏينهن ٻه ٿيا وڏا. يا
غريبن رکيا روزا ته ڏينهن ٻه ٿيا وڏا.

68. انڌن وهاڻ، منڊا نچن، ٽنڊا پائن ڦيريون.

69. انڌن جا واهي منڊا.

- بي شعور ماڻهو ڪم جو صحيح اندازو لهي نه سگهندو.
- ڳوليندڙ نيٺ وڃيو پنهنجي منزل تي رسن.
- صفا ڪجهه نه ڄاڻندڙن ۾ ٿوري گهڻي ڄاڻ رکندڙ.
- اڻ ڄاڻ ماڻهو پاڻ ته سيڙجي پر ٻين کي به ڪوڻي ڪري.
- بي سمجهه ماڻهوءَ کي چڱي مٺي جي ڪهڙي خبر پوندي؟
- سٺي ڳالهه مان به برائي پيدا ڪرڻ بدخصلت انسان جو ڪم آهي.
- بي سمجهه ماڻهن جي محنت مان اڪثر ٻيا فائدو وٺندا آهن.
- ظاهر ظهور جڏا ڪم ڪرڻ وارو ڪنهن ڪان لڪي ڪونه سگهندو.
- لالچي ماڻهوءَ جو ڪڏهن به حرص پورو ٿيڻ جو ناهي.
- بي شرم ماڻهوءَ کي لڄ ۽ شرم ڇا جو؟
- بي سمجهه ماڻهو هر حال ۾ خوش.
- بي پهچ ماڻهو کو ڪم هٿ ۾ ڪئي ته ان ۾ اجائي اينگهه پئي ٿيندي.
- مسڪين ماڻهن جي خوشيءَ ۾ شريڪ اوهڙائي غريب هوندا آهن.
- مسڪين ماڻهن جي مدد لاءِ مسڪين ئي اڳيان وڌندا آهن.

70. انڌو ۽ اڻ سونهون هڪجهڙا.

- اڻ ساڃاهه وارو شخص سنئين راهه اصل نه لهندو.

71. ڪاڻي ليکي مڙس ويو آهي اک وڃڻ.

- ڪي ماڻهو ايترو خوش فهميءَ ۾ مبتلا هوندا آهن، جو هر ڪنهن ڳالهه ۾ فائدي جو سوچيندا آهن.

72. جيڪا لڳي سا ڪاڻيءَ اک ۾.

- جيڪا آفت اچي سا بدنصيب شخص مٿان پوي.

73. ڪاڻيءَ جي وهاڻءِ ۾ نڪٽ گهڻا يا ڪاڻيءَ جي وهاڻءِ ۾ چيڏڪ گهڻا.

- بدنصيب جو هڪڙو ته ڪم ڪونه ٿيندو پر جي ٿيندو ته ان ۾ اڄايا پيا رخنا پوندا.

74. ڏس ڪاڻيءَ کان اک ڪاڻي چڱي.

- غلط راهه ڏسڻ کان بهتر ٿيندو ته راهه ڏسجي ئي نه.

75. ڇُوڇن گهر ڇِلا پڪا ننڍا وڏا نچڻ لڳا.

- سڪايل ماڻهو ٿوريءَ خوشيءَ ۾ ئي مست ٿي ويندا آهن.

76. جيسين ڍائو ڪنهي پيٽ تيسين بکيئي وڃي ساهه.

- آسودو ماڻهو جيسين غرض پوري ڪرڻ جي سنبت ڪندو تيسين غريب ماڻهوءَ جو انتظار ۾ برو حال ٿي ويندو.

77. پيٽ جو دوزخ ڀرجڻ جو ئي ناهي.

- حرص ۽ هَوَس ختم ٿيڻ جي ناهي.

78. پيٽ ڍائو اکيون بکيون.

- انسان کي پنهنجو ڪيترو به ڪَثيَ هجي، ته به ٻئي جي چڱي شَيِ ڏسي منجهس ضرور حرص پيدا ٿيندو.

79. پيٽ ڪاڻي، اکيون لڄائين.

- پنهنجي دولت جو به اهڙو ڏيک نه ڪجي جو ٻين جي دل آزاري ٿئي.

80. ڍلن پنيان پلا، پلن پنيان ڍلا.

- اشرافن جو اولاد ڪڏهن نالائق ٿي پوندو آهي ۽ ڪن بدمعاشن جو شريف ۽ ناموس وارو نڪري پوندو آهي.

81. پيٽ نہ هجي تہ سونيون پتيون اڏجن.

- ٻين سيني ضرورتن کان کاڌي جي ضرورت اهم آهي.

82. کاڌو پرايو کي پيٽ بہ پرايو.

- مفت کاڌو ڏسي هيچ نہ کجي. هيجي ماڻهو پنهنجي صحت کي نقصان رسائي بہ گهڻو کائيندا آهن.

83. جن کاڌا پلن جا پيڙارا، تن جا هينڊڙا ويچارا.

- جيڪي نازءِ انداز سان پليا هوندا سي تڪليفون ڪٿان سهي سگهندا؟

84. انگ اگهاڙو پيٽ بکيو.

- تمام مسڪين ءِ تنگدستيءِ ۾ گهاريندڙ ماڻهو پهرڻ کائڻ لاءِ ٻين ڏانهن واجهائيندڙ ماڻهو.

85. بکئي پيٽ ڀڳت نہ هوءِ.

- پيٽ ۾ بک هوندي تہ ڪوبہ ڪم ڀجي نہ سگهندو.

86. کائجي پيٽ سهائيندو ءِ ڍڪجي لوڪ سهائيندو.

- خوراڪ ڀلي پنهنجي پسند جي کائجي پر لباس اهڙو ڍڪجي، جو ٻين کي بہ ڀلو لڳي.

87. پيٽ سڀ ڪجهہ سيکاري ٿو.

- گهرج انسان کي هر ڪم جي قابل بنائي ٿي.

88. ساڄي هٿ سان ڏجي تہ کاٻي کي خبر نہ پوي.

- خيرات جي ڀلائيءِ جو ڪم اهڙيءِ طرح ٿيڻ کپي جو ڪنهن کي ان بابت سمڪ نہ پوي.

89. جهيڙو ڳل پوي تہ ڳچيءِ جو هار ڪري نيائجي.

- اڻڪيل معاملي مان ڪنڌ ڪڍائڻ بدران بهادريءِ سان منهن ڏجي.

90. سرَ جي بازي سرَ سان.

- پنهنجو ڪم پاڻ ڪرڻ فائديمند آهي.

91. ڪارو منهن نيرا پير.

- نياڳي ماڻهوءِ کي ڪي نصيب ٿيڻو ئي ناهي.

92. منهن ڪوُنڙي ڳنا پٽائي.

- گهڻو نرم ءِ مٺو ماڻهو سڀ ڪنهن لالچيءِ جو شڪار ٿئي ٿوَ.

93. ڳل لڳڻيءَ کان وڃجي، پر منهن پڪڻيءَ کان نہ وڃجي.

94. جهڙو منهن تهڙو موچڙو يا جهڙو ٻوٿ تهڙي چماٽ.

95. وڄڻ واري جو هڪڙو منهن ڳولڻ واري جا سوَ منهن.

96. رڳو منهن جو مٺو آهي.

97. جيترا منهن اوتريون ڳالهيون يا جيترا وات اوتريون ڳالهيون.

98. پٽ جي ٻُجي کان منهن جو ٻُجو چڱو.

99. اڇي ڏاڙهي اٺو خراب.

100. ڪري ڏاڙهيءَ وارو پري مڇن وارو.

101. مڙس ٿئي ياڙي تہ ڏاڙهي ٻہ ٻار.

102. ٻيءَ جي ڏاڙهي آهي اولاد جي هٿ ۾.

103. ..ڪُتِي ڏاڙهي هٿ نہ اچي.

104. پريان ڏاڙهي اوريان ڪک.

105. ڏاڙهي مڇ ۾، مڇ ڏاڙهيءَ ۾.

106. هڪڙا ڏاڙهي ٻيا ڏاڙهہ ٿيان ڏاڙهين جا ويڳاڙ.

- جيڪڏهن ماڻهو ڪهاڻو تعلق نہ رکي سگهي تہ ٻہ دعا سلام کان نہ وڃي.
- جهڙو بڇڙو رستو اختيار ڪبو نتيجو بہ اوهڙو ئي پلئہ پوندو.
- وڄڻ واري جي وات ڳولڻ مشڪل آهي.
- ظاهري مٺو پر اندر جو ڪوڙو ماڻهو.
- هڪڙي ڳالهہ قسمين قسمين ڍنگن ۾ بيان ٿيندي آهي. يا هڪڙي ڳالهہ ڪي سيڪو پنهنجي پنهنجي اندازءِ عقل سان بيان ڪندو آهي.
- پرپٺ گلا ڪرڻ کان بهتر آهي تہ منهن تي چٽي ڏجي.
- وڏي ڄمار ۾ بہ عادتون بيجڙيون.
- قصوروار جي سزا ڪنهن بي قصور کي ملندي هجي.
- بي همت مرد مان ڪي ڪين ورندو.
- اولاد جي لڇڻ تي ٻيءَ جي عزت جو مدار آهي.
- هوڏي يا ضدي انسان کي سمجهائڻ بيسود آهي.
- معتبر ڪوڻايو پڏا ڪر ڪندو وتي.
- پريشانيءَ ۾ گذاريندڙ مسئلن ۾ منجهيل.
- هڪڙا چڱا مڙس جيڪي برادرين کي ٺاهي ويهن، ٻيا اجائي معتبرائي ڪن ٿيان وري رڳو ڦيٽارا وجهن.

107. ڏاڙهي پرائي هٿ ۾ آهي.

108. وات جي پلاهه کي گيهه جو کهڙو صرفو؟

109. تنهنجو وات گلاب.

110. وات ۾ ماکي دل ۾ کاتي.

111. حلوي حلوي چوندي وات مٺو نه ٿيندو.

112. مکڻ کائيندي ڪنهن جا ڏند سور ڪندا.

113. ڏند ان جا ڏسجن، جن جي عمر کان واقف نه هجي.

114. پهرين تڪ تور پوءِ چپ چور.

115. ٽڙي کان لنگهيو سو نرڳ ٿيو.

116. وات چئي مٺو مٺو ٽڙي چئي مون نه ڏٺو.

117. ساڳي زبان اُس ۾ ويهاري ساڳي زبان ڇانوَ ۾ ويهاري يا اُهائي زبان ڪٽ تي ويهاري ۽ اُهائي زبان پٽ تي ويهاري.

118. زبان چم جي ڪنهن نه ڪم جي.

119. زبان ڪجي نه پارجي.

- ٻئي جي اختيار ۾ ماڻهو بي وس آهي.
- ٻڌاڪون يا ڏاڙون هڻڻ ۾ کهڙو خرچ؟
- تنهجي واتان نڪتل گفتو شل سڀاڳو ٿئي.
- ظاهري سڄڻ اندروني دشمن.
- ٺلهي آسري رکڻ مان ڪابه تسڪين ڪانه ملندي.
- مفت ۾ فائدو وٺڻ ۾ ڪنهن کي تڪليف ٿيندي؟
- جيڪا ڳالهه پنهنجي سامهون ٿي هجي، ان جي پڇ پڇ مان کهڙو فائدو؟
- گفتگو هميشه سوچي سمجهي ڪرڻ گهرجي.
- کاڌي جو مقصد سواد وٺڻ مان نه ۾ پيٽ ڀرڻ سان آهي، ان ڪري طعام ڇو طلبجن.؟
- کاڌي جي لذت رڳو وات تائين آهي، ان ڪري اجائي طمع رکڻ فضول آهي.
- چڱي گفتگوءِ سان ماڻ لهبو ۽ بري گفتگوءِ سان عزت وڃائجي.
- ڳالهائڻ وقت انسان جي واتان ڪڏهن ڪو اجايو لفظ نڪري ويندو آهي.
- انسان کي ڪيل واعدي تي قائم رهڻ گهرجي.

120. تلوار جو ڦٽ ڇٽي وڃي زبان جو ڦٽ نہ ڇٽي.

- جسماني ڌڪ ڇٽي ويندو پر بدگوئي انسان کان ڪڏهن بہ وسرڻ جي ناهي.

121. ڇپ جي ترڪڻ کان پير جو ترڪڻ چڱو آهي.

- ٻين سيني ڳالهين کان واعدي خلافي بڇڙي ڳالهہ آهي.

122. عادت عضوو آهي.

- عادت انسان جو فطري جز بنجي وڃي ٿي.

123. پيٽ جو ڍءُ اکين جي بک.

- انسان وٽ ڀلي تہ سڀ ڪجهہ پنهنجو هجيس، پر سندس حرص ڪڏهن بہ ختم ٿيڻ جو ناهي.

124. پيٽ ۾ درياءُ اٿس.

- وڏي علم وارو آهي.

125. ٻچيءَ کي قبر تائين آسرو.

- کي ماڻهو ايترو تہ ڪم فهم ٿيندا آهن، جو سڀ اميدون لهي وڃڻ کان پوءِ بہ آس لڳائي ويٺا هوندا آهن. يا ائين ٿيڻي لاءِ آس لڳائي ويهڻ ڪم فهميءَ جي علامت آهي.

126. پيران لاهي منهن ۾ هڻڻ.

- ڌارين سان ماڻهن جي گلا ڪرڻ بہ ائين آهي جڻ تہ پاڻهي پنهنجي عزت گهٽائڻ.

127. پرائي مٽي جو سور پنهنجي مٽي ۾ نہ وجهجي.

- پرائي مصيبت ۾ پاڻ نہ ڦاسائجي.

128. ڇتوءَ کي ڇٽَ ٻڌي ڪاٺ ڪلهي ڪرائجيس.

- هلڪڙو ماڻهو پنهنجي تعريف ٻڌي خواريءَ جهڙو ڪم ڪرڻ کان بہ نہ مڙندو.

129. نہ انگ تي اگهڙي ۽ نہ منهن ۾ نور.

- هوندي سوندي خرج نہ ڪبو تہ بڇڙا حال رهندا.

130. جھڙو منهن تهڙي راڳڻي.

• ماڻهوءَ کي سچائي گفتگو ڪرڻ بهتر آهي.

131. جهڙو ڍول تهڙو ڍول.

• سهڻي شخص کي سهڻي سيرت پلي لڳندي آهي.

132. هڪڙو شڪل بڇڙو ٻيو منهن نه ڏوئي يا شڪل بڇڙي افعال ڪوتا.

• صورت به سهڻي نه هجي ۽ اخلاق به خراب هجن ته هيڪاري بڇڙو لڳندو.

133. ڏند لين ڪونه شوق هڏن ڪرڻ جو.

• پيريءَ ۾ جوانيءَ جا شوق ڪرڻ ٺٺا سونهن.

134. جڏهن ڏند هئا، تڏهن ڀڳڙا ڪونه هئا هاڻي ڀڳڙا آهن. ته ڏند ڪونهن.

• مناسب موقعي سواءِ ملهائتي شيءِ به ڪارآمد ناهي يا انسان کي منداڻتي ۽ اڻ منداڻتي پنهنجي حالت ۾ پوڳڻو پوي ٿو.

135. هيري سندي هير تنگ پڳي نه لهي يا هيرياڙي جي هير تنگ پڳي نه لهي.

• عادتي پنهنجي عادت هرگز نه ڇڏيندو آهي.

136. ڪدڙي جي ڪمائي ڏاڙهي ڪوڙائڻ ۾ پوري.

• ناڪاره ماڻهوءَ مان ٻيو ته نه وري سگهندو پر پنهنجي پسورائي لاءِ هرڪو حرج برداشت ڪندو رهندو.

137. ڪاڻي پنهنجو ٽيٽ نه ڏسي پر ٻين جي پٽليءَ ڏانهن نهاري.

• بدخصلت ماڻهو هر ڪنهن کي پاڻ جهڙو سمجهي، منجهائنس عيب ڳولڻ جي ڪوشش ڪندو آهي!

138. هڪڙو وٽي ڪونه ٻيو ويهان وچ ۾.

• اٺونڊز ماڻهوءَ کي دل سان ڪوبه عزت نه ڏيندو.

5

هنر منديءَ ڏنڏي وارا

1. موچيءَ جا گھڙيا موچيءَ جي منهن ۾.
2. آگر سچا ڪي لوھر سچا.
3. لڪيا لوھارن ڪي ٽيڙ ۾ ٽانڊا.
4. سؤ ڏڪ سوناري جا هڪ ڏڪ لوھار جو.
5. اٺدو اھا جيڪا ڪوريءَ جي من ۾.
6. ڪوري ڏھي ڇڏي، پر ھي ڏھي ٻہ نہ ڇڏي.
7. ڪوري ڪڏ ڪٽي پر پاڻ ان ۾ پوي.
8. ٻجڙو ڪم ڪرائجي ڏيڍ ڪان.
9. ڪتيءَ جي گھران وٺي ڇُو.
10. ڪنير جي گھر ۾ نڪر سڄو ڪونہ لپي.
11. ڪم لٺو ڏڪڻ وسريو يا ڪم لٺو تہ ڪاڳر ڦاٽو.

- ٻين جي برائيءَ لاءِ ڪيل ڪم ٻہ نيٺ پنهنجي آڏو ايندو.
- ڪھڙي خبر تہ ٻن صلاحين جي وچ ۾ صحيح ڪير؟
- ڪن جو ڏنڏو ئي اھو هوندو آھي، جو ڪين رڳو تڪليفون سھٽيون پونديون آھن.
- ڏاڍي مڙس جو ھڪڙو ئي وار ڪافي آھي.
- ھرڪو ماڻھو پنهنجي دل وڻان ڪم ڪندو آھي.
- بخيل ڪنھن شَي جو ذرو ٻہ نہ ڇڏيندو.
- سازشي پنهنجي سازش جو پاڻ ٻہ شڪار ٿيندو آھي.
- ڪڏو ڪم ھميشه بري ماڻھوءَ ڪان ڪرائبو آھي.
- ڪي ماڻھو پرائي نقصان ڪي خيال ۾ ئي نہ آڻيندا آھن.
- ڪرت واري وٽ پنهنجي ناھيل شَي پاڻ وٽ سالم نہ ھوندي آھي.
- مطلبيءَ جو ڪم لٺو تہ اڳلو وسريو.

12. ماريءَ جي گهر ۾ هڏا.	• پاپي ماڻهوءَ کي پاپ سوا ٻيو ڪجهه نصيب نه ٿيندو.
13. ميهار سچو ٿئي ته ڪُڙهَ تي ڪير پيئاري.	• با اختيارر ماڻهو سچو ٿئي ته فوراً ڪم ڪري.
14. ميهار مينهن مان نڪتو ته وڃن ڪهڙي پارت؟	• واسطو ٽوڙيندڙ کي ڪنهن به ننگ وڙ جو لحاظ ڪونه پوندو.
15. يار به تيلي سينڌ به ميلي.	• بي لحاظ ماڻهوءَ جي سنگت مان خواريءَ سواءِ ڪجهه به نه ملندو.
16. حلوائي جو حلوو مٺو، حلوائيءَ سان وير.	• ڪي ماڻهو پنهنجي خراب خصلت باعث چڱي ماڻهوءَ جي چڱاين جي باوجود به ان سان وير رکندا آهن.
17. حلوائي جو دڪان ءِ ڏاڏا مرحوم جي فاتح.	• بي رحميءَ سان مال لٽائڻ، يا پرائي هٿ آيل دولت کي پنهنجو سمجهي خرچ ڪرڻ.
18. چنڊي مڱڻهار کي گهور مهل لڳي حاجت.	• نياڳي ماڻهوءَ کي ڀاڳ لڳڻ وقت به ڪانءِ ڪا رڪاوٽ پوندي آهي.
19. ڪوئلي جي واپار ۾ هٿ به ڪارو منهن به ڪارو.	• ٻڇڙن ڪمن مان سواءِ بدناميءَ جي ٻيو ڪي به حاصل ڪونه ٿيندو.
20. هڏئون ويهي هٿاءِ ته مالڪ ڏئي مجرا.	• جڏهن هڙئون وڙئون ڇيهو ڪاٽبو، تڏهن وڃي بخيل راضي ٿيندو.
21. هنرمند جو هنر، بي هنر جي جند.	• هنرمند جيڪو ڪم ويرم ۾ ڪندو، بي هنر ان مان ڦاسي پوندو.
22. پڙهي پاڻ نه ڄاڻي ماري ڪتابي.	• اڇيس پاڻ کي ڪونه خارون ڪڍي ٻين مان.
23. آئي ٽاندي ڪاڻ ته ٿي ويئي بورچياڻي.	• ٿوري رعايت ملڻ سان ماڳهين مختيار ٿي ويٺو.

24. اٽڪل سان الله ڪورين ڦاسايو ڪنڌ ۾.
25. سُٽ نہ ڪپاهہ پيجاري سان لٺ لٺان.
26. چاڪي ڙي چاڪي تنهنجي مٽي تي گهاٽو.
27. حجام اڳيان سيني جو سرُ نوڙي ٿو.
28. جيڪي ڏسي چار سو جي ميو ڏسي تہ ڦاٽي مري.
29. چا ڪوري چا تراروں.
30. سک سُمهن ڪنيار، چور نہ چائن مٽي.
31. ڪوري چڙهيا شڪار مولا خير گذار.

- سچ ڪان اکيون پوري رکو پنهنجو پاڻ کي دوکو ڏئي سگهجي ٿو.
- شڪ جي بنياد تي جهيڙو ڪري پاڻ تي جگ کلائڻ نہ گهرجي.
- ڪنهن شخص جي دماغ ۾ فقط هڪڙو ئي ڪو سوداءُ ويهي رهندو آهي.
- ڪي ڪم مجبوراً انسان کي ڪرڻا پوندا آهن.
- ننڊڙي گجي وارو ماڻهو گهڻي خوشيءَ کان هوش وڃائي ويهندو آهي.
- هٿيار هلائڻ يا جان جوکي وارو ڪم بزدلن جو نہ هوندو آهي.
- دولت جا چور نہ هجن تہ دولتمندن کي ڪو خوف نہ رهي.
- اڻ آزموديگار جو شوق جان جو آزار بنجي پوندو آهي.

6

وزير - بادشاهہ - راجا - راڻي

1. علم وزير آهي، هنر بادشاهہ آهي.
2. پرپٺ بادشاهن کي بہ پيون گاريون ملن.
3. بي حيائي تہ بادشاهي.

- عالم بہ ٻئي جو محتاج ٿئي ٿو، پر هنرمند ڪنهن جو بہ محتاج نٿو ٿئي.
- ماڻهو ڪنهن جي گلا ڪان بہ ڪون گسندا، ڪوڙين گلائن تي ڌيان نہ ڏيڻ گهرجي.
- بيشرم ماڻهو ڪنهن جي بہ جهل پل ۾ نہ ايندو آهي ۽ برو ڪم بي ڌڙڪ ڪندو آهي.

4. ڀنگي ٽي ڪمائجي بادشاھ ٽي کائجي.
5. جڏھن باشاھ ڏينھن کي رات ڪوٺي تہ چئجي اجھي چنڊ ۽ تارا.
6. گھر ويٺي، ٻنيي پيٺي شھنشاھ شَي ڪٺي.
7. انڌير نگري، چرٻٽ راجا، ٽڪي سير ڀاڄي ٽڪي سير کاڄا.
8. ڪٿي راجا ڀوڄ ڪٿي گنگو تيلي.
9. جھڙو راجا تھڙي پرجا.
10. راجا گھر موتين جو ڪال.
11. جيڪا راء ڪي وڻي سا راڻي.
12. ڄمندي ڄام ڪوبہ ڪين ٿيندو آھي.
13. ٻائي ۽ ٻانھي پڪي سونھي پنھنجي.

- پورھيو ۽ محنت ڪري کائڻ ۾ شرمساري ڇا جي؟
- ڏاڍي ماڻھوء جي حڪم کي ٻنان چون ڇرا جي ميڄ گھرجي.
- ڪڏھن تہ بي ملھائتي شَي جو بہ گھڻو قدر ۽ قيمت ٿيو پوي.
- بيدادي واري حالت يا بري ۽ ڀلي جي وچ ۾ امتياز نہ رھي.
- ھڪڙي مسڪين جي امير سان ڪھڙي نسبت ٿي سگھي ٿي؟
- بي شعور رعايا جو حاڪم بہ اھڙو ئي ساڃھہ کان خالي ھوندو آھي.
- دولتمند وٽ دولت جو نہ ھجڻ عجيب ڳالھہ ڇٽبي.
- جيڪا شَي اختيار واري کي وڻي تنھن جو بخت بالا ٿئي ٿو.
- علم ۽ ھنر فقط سکڻ سان ماڻھو سکي سگھندو.
- غريب يا شاھوڪار سڀڪو پنھنجي گھر ۾ سک ۽ آرام محسوس ڪندو.

7

ساڏو - پنڃ - جوڳي ۽ واٽيو

1. ساڏن سان سنمک پنڃن سان پورو.

- حرفتي ماڻھو پنھنجي اٽڪل پائيء ڪري ھر ڪنھن ڏرَ ۾ سرخرو ھوندو آھي.

2. جيڪا پنڇڻ جي سا ساڻن جي.
3. پنڇن ۾ پرميشور وسي ٿو.
4. مزي جو مزو پنڇن تي ٻه ٽورو.
5. جوڳي رمندو ڀلو.
6. جوڳي نه مِٽ ڪنهن جا.
7. هڪ ڀيرو جوڳي ٻه ڀيرا ڀوڳي ٽيون ڀيرو روڳي.
8. سامي جي سدورا هٿا ته پنهنجون مڙهيون نه ڇڏين ها.
9. واٽ ويندي ٻانيڻ ڦريو.
10. سيءُ ۽ واٽيو ڪسر نه ڇڏين.
11. ڀري ٻيڙيءَ ۾ واٽيو ڳورو.
12. ڪتو واٽيو وهيون سنياري.
13. ڊني واٽي مور نه لاٻ.
14. ساڻن جو ڇا سوادن سان؟
15. گرو ٽيا گاندو ته چيلا اڳئي چٽو.

- جيڪا سيني جي راهه سا منهنجي.
- راڄ برادريءَ جي فيصلي ۾ سک سلامتي آهي.
- ڪم پنهنجو نڪتو، ٽورو ٻين تي ٽيو.
- سيلاني سفر ۾ ڀلو لڳي.
- درويش ماڻهو دنيا جي شين سان لاڳاپو نه رکندا آهن يا جنهن جو دنيا ۾ چاهه يا موهه نه رهيو هوندو سو ڪنهن ٻه ماڻيءَ کي اهميت نه ڏيندو.
- گدلو ماڻهو بيماري تي ڪٽ وٺي پوندو ۽ نيٺ لاعلاج ٿي پوندو.
- سياڻو انسان ڪڏهن ٻه پنهنجي مڏي نه ڇڏيندو آهي.
- بي سبب ڪنهن سان ظلم ٿي ويو.
- واپاري ۽ ڪنجوس ماڻهو ڪنهن سان ٻه رعايت ڪونه ڪن.
- سڄي ساٽ ۾ رڳو هڪڙي کي اجايو مصيبت جو سبب سمجهيو ويچي.
- ڪتل پراٽا ڪنڌا ساري مرڳو پنهنجي جان ڪپائيندو.
- تجارت ۾ جوکي ڪڻ کان ڊڄبو ته فائدي بدران پنهنجي موڙي ٻه وڃائي پوندي.
- بي طمع انسان کي عيش سان ڪهڙو واسطو؟
- جيڪو راهبر يا اڳواڻ بي همت ٿيندو ته پوئلڳ ٻه سولائيءَ سان راهه ڇڏي ويندا.

8

چريا - فقير - قلندر - درويش

1. لوڪ لڏڻ ۾ چري اڏڻ ۾.
   - بيوقوف هميشه زماني جي ابتڙ هلت هلندو آهي.

2. چرين کي ڪي سڱ ٿيندا آهن ڇا؟
   - بيوقوف ماڻهو پنهنجي ڳالهائڻ مان ئي پڌرو ٿيو ان لاءِ ڪا خاص نشاني ڪانه ٿيندي آهي.

3. چريءَ کي چوڙو ڪڏهن ٻانهن ۾ ته ڪڏهن ٽنگ ۾.
   - بد دماغ ماڻهو ڪڏهن به هڪڙي ڳالهه تي پورو نه رهندو آهي.

4. جن جي گنديءَ ۾ داڻا، تن جا چريا به سياڻا.
   - بدلڇڻا شاهوڪار ماڻهو به فضيلت وارا پيا ليکبا آهن.

5. چريون ڏٺي چار واڇان ونجي هڪڙي.
   - وائڙو ٿي بي عقل ماڻهو سمجهائڻ ڪان زور هوندو آهي.

6. چرين کهڙا چت، مٺن کهڙا مامرا.
   - جيڪي پنهنجي حال ۾ مست گذارين ٿا لاهين چاڙهين جي خبر نه رکن، تن سان معاملا نبيرڻ بي سود ٿيندو.

7. چري پوندي ۾ خوش يا چري ڦٽ ۾ خوش.
   - احمق ماڻهو جٽ ڦٽ ۾ به خوشي محسوس ڪندو.

8. ڀڄ چريا مست آيا اٿئي.
   - سنيال ڏاڍن سان ڪم پيو اٿئي! مزاحاً چئبو آهي.

9. چريا گڏيا چرين سين ادا عيد مبارڪ.
   - چار چڻا جيڪڏهن گڏجي پاڻ ۾ ڪو خواهمخواهه ڏينهن ملهائيندا ته اهو ڏينهن حقيقي خوشيءَ جو ڪونه ٿي پوندو.

10. سيوهاڻي چريو ته به پتر پنهنجي گهر ڏي اڇليندو.
    - سادڙا ٿي بي عقل ماڻهو به پنهنجي مطلب جي ڳالهه خوب سمجهندا آهن.

11. چري ڪيئن چي ويران وير وڏ.

- لچ اڙاڻيءَ ۾ ويندو زور پوندو، يا خراب حالتون ويتر ڏينهون ڏينهن خراب.

12. فقير ڪي پننڌي موڪل ۽ ڪتي ڪي پونڪندي موڪل.

- ارادي جا مضبوط ماڻهو پنهنجي ارادي تي قائم رهندا آهن ۽ حاسد اجايو پيا حسد ڪندا آهن.

13. فقيري ته ڦند نه ته نسورو ڳند.

- جيڪڏهن ٺڳيءَ جو ڪم ڪجي ته پوري حرفت سان ڪجي نه ته پوءِ ان ۾ هٿ نه وجهجي.

14. فقير فقير ڪي نه سهندو آهي يا فقير فقير جو ويري.

- ساڳئي ڌنڌي وارو ماڻهو پنهنجي هم جنس کي ترقي ڪندو ڏسي نه سگهندو آهي.

15. زندگي رهي ته فقير جو ٻه ڦيرو رهندو.

- حياتي آهي ته ڳڏجاڻيون پيون ٿينديون.

16. هڪڙو پنڻ ٻي جهيل يا هڪڙو پنڻ ٻيو مهاڻڻ.

- هڪڙو رعايت گهرڻ ٻيو وري ان ۾ شرط وجهڻ.

17. قلندرن پنيان ڪيئي ڪتا پيا پونڪندا.

- ارادي جا پڪا ماڻهو پنهنجي ارادي تي قائم رهندا ۽ سندن مخالف هٿن جو ڪجهه به بگاڙي نه سگهندا.

18. فقير جي ڪاوڙ پاڻ تائين.

- بي ڀهچ ماڻهو ٻين مان غصو ڪيڻ بدران پاڻ تي ڇوهه ڇنڊي دل ٺاريندو.

19. نانگو ننگان نڪتو نانگي ڪهڙو وڙ؟

- جنهن شرم حيا ڇڏيو تنهن کي ڪنهن جو خيال ڇو پوندو؟ يا جنهن واسطا ٽوڙي ڇڏيا، تنهن کي ميار ڪهڙي ڏبي؟

20. اول خويش بعد درويش

- مطلبي ماڻهو ڀهرياڻين پنهنجو خيال رکندو آهي ۽ پوءِ ڪنهن ٻئي جو.

21. مون نه پانيو درويش پر تون بازن ڪان ٿي بڇڙو.

- ظاهر ۾ رحمدل پر اندر جو ظالم.

22. ڏنو پير پني مراد.

- بي فيض ماڻهوءَ کي آزمائي ڇا هٿ ايندو؟

23. ڪري سو پائي فقير ڪير ڪنهن ڪائي.

- نيڪ نيت جي بدخواهيءَ ڪندڙ پاڻ نقصان ۾ ويندو.

9

چور - ٺڳ

1. چور جي ماءُ روئي گهر ڪنڊ ۾.

- اجايو پڌائيندڙ ماڻهن ٻين جي اڳيان اولاد جي شڪايت نه ڪندا پر اندر ئي اندر ۾ ڪڙهندا رهندا آهن.

2. چور چور جي چوري ڪونه ڪندو.

- ڪوبه ماڻهو پنهنجي هم جنس سان ڪوُنس نه ڪندو آهي.

3. چورن جا پائر ڳنديچوڙ.

- بدمعاش جو ساٿ ڏيندڙ ٻيا نه پر بدمعاش ئي هوندا آهن.

4. چئن آنن جو نان ويو، پر چور جو پتو ته پيو.

- ڪجهه وڃايوسون پر حقيقت پروڙيسون.

5. وڙهن چور ته پلو ٿئي ڀاڳين جو.

- بدمعاش پاڻ ۾ اٽڪيل هوندا ته شريفن جي جند ڇٽي پئي هوندي.

6. ڪک جو چور سو لک جو چور.

- ٿوري خيانت ڪندڙ به وڏو بي ايمان ليکيو ويندو.

7. الله تعاليٰ محنت چور جي به ڪونه وڃائيندو آهي.

- محنت جو فائدو ضرور ملندو.

8. ڍڳو نه ڍور آنگوٺو پٽيندو چور.

- جيڪڏهن قيمتي شَي هجئي نه ته ان جي چوري ٿيڻ جو انديشو ڇا جو؟

9. چور ڪان ڇٽي گل تان پئي.

- قصور وار ڇٽي ويا بي قصور تي اچائي جڻ ڦٽ.

10. اڻ ڏٺو چور ٻيءُ برابر.

- جيستائين ڪنهن جو ڏوهه ظاهر نه ٿو ٿئي، تيستائين معتبر پيو ليکبو.

11. چور کي منهن تي چور چنبو ڇا؟

12. اوڻٽيهه راتيون چور جون ٽيهين رات ساڌ جي.

13. پهير چور ٿئي ته واهي ڪيترو وهندو؟

14. ڪٿي چور سچا ڪٿي ٻور سچا.

5 1. سو چور ئي ناهي، جيڪو پنهنجي جوٺيت نه سڃاڻي.

16. چور کي چوي چوري ڪر ساڌ کي چوي گهر تو ڦرجنئي.

17. چور جي ڏاڙهيءَ ۾ ڪک.

18. چور کي پنهنجي چوري پٺي ڪکندي آهي.

19. چور چوري ڇڏي ڏي ته هيرا ڦيريءَ کان نه رهي.

20. ناڻ چڙهيو واپاري ڪٽيو ڪاني ۽ ناڻ چڙهيو چور ڦاهيءَ چڙهي.

21. الٽو چور ڪوتوال کي جهڙڪي.

22. چوري ۽ سينازوري.

23. چورن مٿان مور.

24. چونڊبيندي چور وچي پيا ڪکرين.

- ڪوڙي ماڻهوءَ کي منهن تي ڪوڙو چوڻ سياڻپ ناهي.
- چور پنهنجي چوري ڪٿي ڪيترا ڏينهن به لڪائي، پر هڪڙي ڏينهن نيٺ پڪڙبو.
- چور ئي گهر جو ڀاتي هجي ته سنڀال ڪندڙ ڇا ڪندو؟
- ڪٿي شيون هجن ته خريدار نه ملن ۽ ڪٿي خريدار هجن ته شيون نه ملن.
- هر جنس پنهنجي هر جنس کي فوراً سڃاڻي وٺندو آهي.
- منافق ڌرين کي ويڙهائي پاڻ سرخرو ٿيندو.
- چور پاڻهين پڌرو ٿي پوندو آهي.
- ڏوهاري ٿوري ٿوري ڳالهه تي پيو شڪبوءِ ڪترائيندو آهي.
- ڪو ماڻهو پنهنجو اصلي ڌنڌو ڪٿي ڇڏي به ڏئي، پر پنهنجو مزاج بدلائي ڪونه سگهندو.
- ناموري ۽ مشهوري ڪنهن کي فائدو رسائي ته ڪنهن کي نقصان.
- ڏوهاري ماڻهو مرڳو بي ڏوهيءَ تي غصو ڪري.
- هڪڙو ماڻهو ڏوهه ڪري پيو وري پاڻ کي معتبر سڏائي.
- هڪڙن نڳن مٿان ٻيا وڏا نڳ پيا آهن.
- ٻئي جو بگاڙڻ بجاءِ پاڻ ئي آزار ۾ پيا.

25. ڀاڳيا ٻڌا وڃن چور ڇٽا وڃن.

- بي انصافيءَ بيداديءَ جي هلت يا حقدارن کي حق ته نه ملي سگهي پر اڻلندو ڏچي ۾ پون.

26. ڦرڻي کان پوءِ کهڙو ڀؤ؟

- سڀ ڪجهه ختم ٿي وڃڻ کانپوءِ نقصان جو کهڙو انديشو؟

27. چنڊو چنڊي کي سڏ ڪوهن تي ٻڌولي لهي.

- بدچلن يا موالي ماڻهو ٻوليءَ وچي پاڻ جهڙو هٿ ڪندو ۽ ان سان ئي دوستي رکندو.

28. حرامي هٽي ٻه ڀاڱا ڪٽي.

- بدمعاش ماڻهو زبردستيءَ سان ٻين جو حصو به هڙپ ڪيو وڃي.

29. ڪميني سان گڏ رهي ڪاٺ نه پوندو ته به ڪرنائبو ضرور.

- بدمعاش جي سنگت مان بدنامي ضرور رسندي.

30. چوريءَ جو ڪپڙو لٽ جيڏو گز.

- چورايل مال توري ملهه ۾ ڪپاٽو پوندو آهي.

31. چاڪريءَ چور نيوالي حاضر.

- هڏ حرام ماڻهو مفت مال کائڻ ۾ ويرم نه ڪندا پر ڪم وقت ڪڏهن نظر نه نه ايندا آهن.

32. لُڄَ ڪي لُڄُ تي ملجي.

- بدمعاش شرافت جي هلت سان نه سمجهندو.

33. چور نه ته چاڪي سهي.

- قصور وار نه ملي ته بي قصور کي جهلي پنهنجو غرض ڪڍجيءَ ناحقي عملدارن وٽ اهو شيوو عام آهي.

34. چور سائو ڪونهي ڀاڳيو بکيو ڪونهي.

- پرائي مال تي گذارو ڪندڙ هميشه ڏکيو بکيو رهندو آهي.

35. ڊِگو نه ڊِور آگونو پٽيندو چور.

- بي سرو سامانيءَ کي نقصان رسڻ جو کهڙو انديشو؟

36. ٻه پهر چور جي گهر ٻه ويهٺو ساڌ جي گهر ٻه ويهٺو.

- ضرورت ۾ احتياط ڪونه رهندو آهي.

37. ستون قلم گهر کي لاڳو چور ڀڃي ويا ڀاڳيا قابو.

- انڌو قانون صرف مالڪن لاءِ ئي نقصان ڪار.

10

ڄٽ - ملا ۽ قاضي

1. ڄٽ جي ڄمار اڍائي ڪتا.

- جاهل ماڻهوءَ جي عمر جهل ۾ =' .12ئي گذري و

2. ڄٽ جي ڄمار ملوڪ جي رات.

- داناءُ ماڻهو جيڪو ٿوري وقت ۾ سمجهي ويندو، جاهل ماڻهوءَ کي اهو سمجهڻ لاءِ ساري ڄمار گذري ويندي.

3. ڄٽ ملوڪ گلم جو ڏيان.

- جنهن ماڻهوءَ کي نشست برخاست جا آداب نہ ايندا هجن، سو ڪچهريءَ ۾ ڪيئن سونهندو.

4. چڱائي ڪر ڄٽ سان تہ ڦيري هٽي پٽ سان.

- بيوقوف ماڻهوءَ سان ڪيتري بہ چڱائي ڪجي، پر هو ان کي بڇڙائي سمجهي سامهون ٿيندو.

5. ڄٽ پڙهيو الله اڙيو يا ڄٽ پڙهيو ملڪ اڙيو.

- بي علميءَ کان بہ ڪم علمي وڌيڪ خطرناڪ آهي.

6. ٻن ملن جي وچ ۾ ڪڪڙ حرام.

- بيجا تڪرار ۾ پوڻ سان صحيح ڳالهہ بہ غلط سمجهي ويندي. يا ٻن ابتڙ اصولن جي پوتواريءَ ۾ فيصلو ڪوبہ نہ نڪرندو.

7. ملو منو مهابو لٽو.

- جنهن شخص سان مطلب واسطي لحاظ هو، تنهن جي وڃڻ بعد، ان کان بہ ڇڻاسون.

8. اُڏي ڪُتي امام جي ڳلي.

- اسين حڪم جي تعميل ڪريون ٿا. پر نفعو نقصان مالڪ جي ذمي آهي.

9. نيم حڪيم خطرو جان ۽ نيم ملا خطرو ايمان.

- اجائي ڄاڻ جي دعويٰ ڪندڙ شخص اٿلندو نقصان جو باعث ٿيندو.

10. مُلي جي ڊوڙ مسيت تائين.
11. جي اهو پيش امام آهي ته گهڻن جا وضو ڀڄندا.
12. قاضي ويٺو آهي قلب ۾، باقي ٻين کان ڇا پڇجي.
13. قاضي جاڻي قاضيءَ جي قيام جاڻي.
14. نڪا نماز ٿي پڙهون نڪا خطائي ٿئي.
15. مسجد ڊهي وئي محراب رهجي ويا.
16. وياسون نماز بخشائڻ روزا ٻه ڳلي ۾ پئجي ويا.
17. ڪافر پڇي ڪلمي کان اهوئي ڪلمو منهن ۾.

- ٻي ٻهچ جي رسائي محدود ٿيندي آهي.
- جتي پنهنجي مرضي هلائيندڙ سان پلؤ اٽڪندو اتي لاچار عادت مٽائڻي پوندي.
- انسان جو ضمير ئي سڀ کان وڏو منصف آهي.
- ڪوتي يا سچي نيت منصف پاڻ لوڙيندو.
- ذميواري نه ڪنئي اٿئون ته پوءِ غفلت جو خوف ڇا جو؟
- اصل شَي ويندي رهي، رڳو نشاني ءِ نالو رهجي ويو.
- هڪڙي ڪم کان جند ڇڏائڻ جي ڪيائين ته ماڳهين ٻيو ٻه ڪرڻو پئجي ويس.
- جنهن ڳالهه کان ٻچجي سائي وري سامهون اچي.

11

مهمان - دوست - دشمن

1. ادي جي گهر مهمان اچن ته منهنجي دل لوڏوئي نه ڪائي.
2. اويلو مهمان پٽائي پاڻ.

- بار هڪڙي تي هجي ته ان جو اثر ٻئي تي ڪهڙو ٿيندو.
- بي وقتائتي ماڻهوءَ جي دل وٽان آجيان ڪانه ٿيندي.

3. گهڻن گهرن جو مهمان ڦاٿي مري يا بک مري.

- گهڻن هنڌن جو آسرو رکڻ مان ٻيو ٿي نقصان آهي.

4. هڪڙو ٻي دعوتو ٻيو ڪرائتو.

- هڪڙو اڻ ڪوٺيو ۽ ٻيو ڪري انگل آرا ته ڪنهن ڪان سڱا ٿيندا؟

5. هڪ ڏينهن مهمان، ٻئي ڏينهن مهي ٽئي ڏينهن واهجيس ونگار ۾.

- لاهي پاهي ڪنهن وٽ رهي پوڻ سان پنهنجي عزت گهٽائبي.

6. .صحبت رکجي پنهنجي جيس سان.

- هر جنس سان دوستي رکڻ به ٺهي ٿي.

7. سنگ تاري ڪسنگ ٻوڙي.

- چڱن جي صحبت مان فائدو مگر بڇڙن جي صحبت مان اوس نقصان ملندو آهي.

8. جهڙو سنگ تهڙو رنگ.

- جهڙي سنگت رکبي، تهڙيون عادتون پرائبيون.

9. نادان دوست کان داناءُ دشمن ڀلو.

- بيوقوف دوست ڪان عقلمند دشمن چڱو.

10. بيوقوف بازار ۾ سنگتي نه ڪنجي ساڻ، اول ڪٽائي پاڻ پوءِ سمر ڏئي ساٿ کي.

- بيوقوف ساٿي پنهنجي به بي عزتي ڪرائيندو آهي ۽ ٻي سنگت کي به بدنام ڪندو آهي.

11. ٺونٺ لڳي ساهيڙي ڀڳي.

- ٿورڙي ڳالهه تي تعلق ٽٽو.

12. اوجهري نه گوشت پوليس وارو نه دوست.

- پوليس واري جي دوستي ڪم نه ايندي آهي.

13. يار ليکي نه ليکي اسين يار جي ليکي.

- دوست ڀلي ته ظاهري طور خبر گيري نه لهي، مگر اها پڪ آهي ته ڪيس ياد ضرور آهيون.

14. يارَ جي ياريءَ سان ڪم اُن جي فعلن سان ڪهڙو ڪم.

- دوست جي دوستيءَ سان غرض آهي سندس اعمالن کي نه ڏسجي.

15. يار زنده صحبت باقي.
16. دوست پرتل ڇڏجي ميڙو متل ڇڏجي.
17. دوست ٽين هڪڙا زباني ٻيا ناني ۽ ٽيان وري جاني.
18. ڪل جو ويري ويريءَ جو واهرو.
19. ڏڪ دشمن جو ٻه نه وڃائجي.
20. نه دشمن کي پؤ نه سڄڻ کي آسرو.
21. ويري ۽ پنڌ وڏيو ڀلو.
22. رنا يار گراهه ڳڻيندا آهن.
23. يار اڇن نه جيجڙا وڪامن.
24. ڄڻ سندي دوستي، ڪکن سندي باهه، اول ڪري سوجهرو پوءِ ڪري اونداهه.
25. سُڄي سنگت سورنهان ڄٽا.
26. تار لڳي يار جي سا ڪينئ ڪندي گهر ٻار جي.

- جيڙا هونداسون تہ وري ملنداسون.
- هرڪو ڪم خوش انجاميءَ سان لاهجي.
- صحيح معنيٰ ۾ رڳو دل گهرين ڪي ٿي دوست چئبو آهي.
- ڪٽنب جي دشمن کان ڪهڙي ٻہ نقصان جي توقع رکي سگهجي ٿي.
- پنهنجي سخت مخالف جي خوبيءَ کي ٻہ ميڄڻ گهرجي.
- نڪمي يا ٻي همت ماڻهوءَ مان ڪجهہ ٻہ پڇي نہ سگهي.
- جيترو جلدي مفاصلو پورو ڪجي اوترو چڱو.
- ناراضگي ۾ جو ٿورا جتائي سو ڪيئن نباهيندو؟
- ڪمينو هميشه دوستن مان ٿي فائدي ڪڍڻ جو سوچيندو آهي.
- ٻي اعتبار ڀنيان لڳڻ سان ڪڏهن ٻہ فائدو نہ رسندو.
- ٻي همت ڀلي تہ پاڻ ۾ ڪهٺا هجن تہ ٻہ ڏکي مهل وقت ڪوبہ نہ بيهندو.
- دنيا جي عشق ۾ بيگانو خواري خرابيءَ جي ٻہ ڪابہ پرواهہ نہ ڪندو آهي.

12

رن - دانائي

1. تڪي جي رن ۽ ٽڪا گيهلائي.
   - سستي شيءِ پٺيان اجائي گهڻي ڪوشش.
2. رن تہ وئي پر رلي بہ ڪٺي وئي.
   - اجائي شوق ۾ ٻيوڻي ڇيهو.
3. رنون رب رلايون ڏاڙهين کهڙا ڏوھ.
   - زالون جڏهن هٺ ڌرمي ڪن تہ مرد ڇا ٿا ڪري سگهن؟
4. ڇٽين هڪڙيون سور ڪائين پيون.
   - تڪليف ڪائين هڪڙا ڏانهون ڪن پيا.
5. جيڪي ڇٽين سي نپائين
   - پنهنجي شي جو احساس پاڻ کان وڌيڪ ٻيا ٻئي ڪنهن کي هرگز نہ ٿيندو.
6. وياڻيءَ کان وڌيڪ دائيءَ کي.
   - اولاد جو احساس مائٽ کان وڌيڪ ٻيا ٻئي ڪنهن کي ڇو هئڻ گهرجي؟
7. دائيءَ کان دن ڳجهو نہ هوندو آهي.
   - رازدار کان حقيقت لڪل نہ هوندي آهي.
8. ججهو وياڻي ڪائي نہ ڍائي.
   - گهڻي ذميواري بہ انسان جو آرام ڦٽائيندي آهي.
9. رنون مڪريليون تتر تال ڪن، رڍيون پڪيون ڪونجڙيون اڏايو ڏين.
   - چالباز عورتون مردن کي کهڙو بہ فريب ڏئي سگهن ٿيون ۽ اڻ ٿيڻي جو بہ يقين ڏياري سگهن ٿيون.
10. سڄي رن سڪٿا سلام.
   - خالي کيسي بازارون گهمڻ ۾ خواريءَ جو ڪم آهي. ڪي ماڻهو اڻ هوند ۾ بہ ڪوڙيون صلاحون هڻي پنهنجي وڏائي پيا ڏيکاريندا.
11. ڪني رن کي يار بہ گهڻا ٻار بہ گهڻا.
   - بدڪار ماڻهو رڳو ٻچڙائين ۾ ئي ورتل هوندو آهي.

12. سڪٽي جند پرين تان صدقي.

- عملي مدد نه ڪرڻ رڳو زباني محبت جتائڻ مان ڇا ورندو؟

13. بي تالي ڪيري ڏڪڙ جو ذيان.

- بي ڳرو ماٺو ٻيو فن بگاڙيندو. اڻ ڄاڻ ڪان ڪم ڪرندو آهي.

13

دنيا - گهر - وقت - مدت

1. دنيا آهي مانجهاندي جو ماڳ.

- حياتي عارضي آهي.

2. دنيا آهي ڇٽن ڏينهن جو ڇتڪو.

- دنيا جون خوشيون ٿوري وقت لاءِ آهن.

3. دنيا آهي ڏوڙ، ڏوڙ آهي دنيا جي منهن ۾.

- جيئن ته هي جهان مري ڇڏڻو آهي، ان ڪري عارضي حياتيءَ خاطر حد کان وڌيڪ سکن لاءِ پاڻ پتوڙڻ بي سود آهي.

4. جهڙو ديس تهڙو ويس.

- جتي رهجي اتي جي ريت ڪرڻ ۾ ئي ڀلو آهي.

5. جڳ مڙيوئي جوابازي ڪِن کٽي ڪِن هارائي.

- دنيا ۾ ڪاميابيءَ ناڪامي صرف ڪِڏ ۽ حرفت تي دارومدار رکي ٿي.

6. پنهنجي گهر جهڙي ٻه ڪا ٻي بادشاهي.

- پنهنجي گهر جهڙو سک ۽ آرام ٻيو ڪٿي ٻه نه ملندو.

7. گهر ۾ هجي جاءِ ته ٻاهر ٻُهر جو اچلجي.

- گهر ۾ ضرورت پوري ٿئي ته ٻاهر ڇو تڪجي.

8. گهر ۾ گهر ٻڌي وڃي مرُ.

- هڪڙي گهر ۾ ٻن زالن سان گهارڻ وارو مڙس سدائين جنجال ۾ رهندو.

9. گهر جو پير چلهه جو مارنگ.

- ڪيڏي ٻه وڏي رتبي واري شخص جي گهر ۾ اهائي رواجي حيثيت هوندي.

10. گهر ڦٽي تہ ڪاٺ لڳي.

11. گهر وڃي گهٽو گهري اڳڻ آئي نہ سهي.

12. پرائي ماڙي ڏسي پنهنجي پونگي نہ ڊاهجي.

13. پنهنجي ڪکين ڪوني نہ لڪي.

14. اجهي اولُو تڪر ٽولُو.

15. جهنگ جو تنتو گهر ۾ اچي ٽري، پر گهر جو تنتو ڪٿي بہ نہ ٽري.

16. ڳالهين سان ڳوٺ ڪونہ ٻڌبا آهن.

17. وقت کي پر لڳل ڪونہ ٿيندا آهن.

18. وقت تي نہ سائين بہ سائين.

19. گهڙي ماسو گهڙي تولو.

20. وارا ڄمارا آهن.

21. جمعو جمعو اٺ ڏينهن.

- گهر جي ڀاتين ۾ نا اتفاقي ڪنهن اوچتي مصيبت جو سبب بڻجي ٿي.
- پرپٺ محبت جتائڻ ڪر پوڻ وقت ٽاري چڙهڻ.
- اجائي حرص ڪرڻ سان پنهنجي برباديءَ سواءِ ٻيو ڪجهہ بہ نہ ورندو.
- گهر ۾ پنهنجو عيب بہ ڏسڻ ۾ نہ ايندو آهي.
- گذران ۽ رهائش ۾ پريشان پريشانين ۾ ڦٽڪندڙ.
- جنهن سان گهر ۾ اڻبڻت هوندي سو ڪٿي بہ سک ۽ چين پائي نہ سگهندو.
- رکو پيون رٿون رٿبيون، پر عمل هوندو ئي ڪونہ تہ ان مان ڪوبہ ڪڙ تيل ڪونہ نڪرندو.
- وقت گذرڻ ۾ دير ڪانہ لڳندي آهي.
- ڪٿي پوڻ تي ڪنهن جو بہ منتائو تي سگهجي ٿو.
- پورالو ماڻهو ڪنهن ڳالهہ تي خوش ٿئي تہ وري ٿوري دير بعد ساڳي ڳالهہ تي غصو ظاهر ڪري.
- هرڪنهن جو وارو ايندو.
- اجا گهڻو وقت نہ گذريو آهي.

22. روزن پنيان عيدون.
- تڪليف ۽ ڪشالن ڪاڻ ئي خوشيون حاصل ٿين ٿيون.

23. جتي پني تتي وهاٽي.
- ڪي ماڻهو رڳو قسمت تي ڀاڙيندا آهن ۽ حياتي جيئڻ آئي تيئن گذاري ڇڏيندا آهن.

24. جنهن جي وجهي گهر، اُن جي ڪجهي ٻرِ.
- جن سان ڪهارٺو پوي، تن جي ريت تي هلڻ ۾ ئي خيريت آهي.

25. گهر جي گلا مائي تري ڪائي چلا.
- ڪوڙي وڏائيءَ ۾ خوشي ۽ رسوائيءَ جو ڪو خيال نہ اٿس.

14

گهر جي ڪارڪرت - رڌپچاءَ ۽ ٿانوَ

1. سڪٽي ڪني اُيامي گهٽو يا ٺلهو ڇڙو وجي گهٽو.
- بي سرو سامان شخص سچائيءَ ۾ هميشه ٻٽاڪون هڻندو آهي.

2. جيڪي ڪني ۾ هوندو سو پاٽ ۾ پوندو يا جيڪي هانوَ ۾ هوندو سو ٿانوَ ۾ پوندو.
- جهڙا لڇڻ هوندا تهڙا ئي وقت تي ظاهر ٿيندا يا جيتري پهچ هوندي اوترو خرچ ڪري سگهندو.

3. ڪُني ڦرانجي، ٻني نہ ڦرانجي.
- گهٽي نقصان کان بچڻ خاطر ٿورو نقصان سهي وڃڻ گهرجي.

4. ٽڏو گهڙو پاڻ کي چانوَ ۾ ويهاري.
- نٺڙت ۽ ميڻاج وارو ماڻهو جتي ڪٿي مان پائي.

5. پڪي گهڙي کي کهڙا ڪُنا پوندا.
- وڏي هوندي لچڻ سيڪارڻ ناممڪن آهن.

6. ڪڏهن مَٽُ مائيءَ تي تہ ڪڏهن مَٽَ تي مائي.
- انسان هميشه ساڳئي حال ۾ نہ رهندو آهي، ڪڏهن سوار آهي تہ ڪڏهن پيادو.

7. اونڌي دلي تي پاڻي پيئڻ مان ڇا ورندو؟

- بيڪار محنت ڪرڻ وقت جو ذيان آهي.

8. ٻاهر چڪي مڪي اندر ٻڙ ٻڙ ڏڪي.

- ظاهر ۾ منو اندر جو ڪوتو.

9. ڏڪيءَ ڪان منگهٽو ڳرو.

- ٿوري گهٽي لاءِ گيهل گهٽي.

10. جنهن تانوَ ۾ ڪائي ان ۾ ڇيد ڪري.

- پنهنجي مهربان کي ئي ڇيهو رسائي.

11. ماٺ ڪري ويهڻ سان ڏاڪون ڏڪجي ڪونہ ايندو.

- هٿ پير هڻڻ ڪانسواءِ ڪجهہ بہ حاصل نہ ٿيندو.

12. جيڪو ٺڪر نهيو آهي سو نيٺ ڀڄندو.

- جيڪو بہ ساهوارو هن دنيا ۾ آيو آهي، سو نيٺ مرندو.

13. گهر ۾ بہ ٺڪر پاڻ ۾ ضرور ٽڙڪندا.

- ٻن ڀاتين ۾ بہ رنجش يا ڪِٽِ ڦِٽِ ٿيندي آهي.

14. ٺڪر ونجي تہ بہ ٺوڪي ونجي.

- ٿوري قيمت جي شَي بہ ڏسي وائسي ونجي.

15. جنهن جي ماني تنهن جي ڪاني يا جنهن جو ڪائجي تنهن جو ڳائجي.

- جنهن جو احسان کڄجي گڻ بہ ان جا ڳائبا.

16. پنهنجي مانيءَ ۾ ڪير زهر وجهندو؟

- پنهنجي روزگار کي ڇاٽي ڀڄهي ڪوبہ ڇيهو نہ پهچائيندو.

17. ڪاٺي مانيءَ تان ڪل نہ لاهي.

- ڪنجوس خجالت کڻ برداشت ڪندو پر کسر نہ ڇڏيندو.

18. جتي ماني تتي ماڳ.

- جتي روزگار جو سَنو هوندو اتي ئي رهڻ سولو ٿيندو.

19. ڪچڙي ناهي جا ڪائي ونبي.

- ڏڪيو ڪر محنت ۽ وقت طلب ٿيندو آهي، سولائيءَ سان ڪوبہ ڪم راس نہ ٿيندو آهي.

20. دال روٽي ڪڏهن نه کُٽي.

• صرفي سانگ يعني ڪفايت سان هلڻ وارو ڪڏهن به بک نه مرندو.

21. ٻاسڻ ڪٽي هڪڙو نڪر اڇي گهٽڻ ڪي.

• سنگت ۾ هڪڙو چوري ڪندو ته ڏوهه مڙني تي ايندو يا هڪڙو ياتي چوري ڪندو ته بدنام سڄو ڪٽنب ٿيندو.

22. ٽورا ڪٽا ٿالهي ۾ گهٽا.

• جوهر ٿورائيءَ ۾ به ٻڪندو آهي.

23. جتي پڪي تتي کاڌي.

• قناعتي ۽ توڪلي گهٽي رزق جو آسرو نه ڪيڻدا آهن.

24. جتي ويٺي تتي وهامي.

• حال ۾ مست گذاريندڙ ماڻهن جو هر جاءِ ٺڪاڻو هوندي آهي.

25. دم دال جو آڪڙ پلاهه جي، يا دال مهريءَ جي دم پُلاهه جو.

• سڄو سڪتو اجائي ڪوڙي وڏائي ڪندو ته به ظاهر ٿي پوندو.

26. ٻٽي ته ٻٽي نه ته دال روٽي گهٽي.

• جيڪڏهن عاقبت ۽ راضپي سان تعلق رهجي آيو ته بهتر نه ته ٻٽي هنڌ گذارو ٿي سگهي ٿو.

27. پرائي پلاهه کان پنهنجي پيچَ به چگي.

• پرائي طعام جي آسري مان اجايو اوسيڙو ٿيندو پر پنهنجو سادو کاڌو بي فڪريءَ سان کائي سگهبو.

28. ٽوٽي وچي روم ته به ڏوڏو ۽ توم.

• روزگار جي تلاش ۾ ڪٿي به ڪٿي وڃبو ته به نصيب ۾ ٿوري لکيل روزي وٽي ڪانه سگهندي.

29. رلي ڪلهي تي ماني راڄ تي.

• سيڪنهن ذميواريءَ کان بي نياز.

30. رت ڪٽورو ڏبو تڏهن پت ڪٽورو ملندو.

• جڏهن سخت محنت ۽ مشقت ڪجي ٿي تڏهن وچي ڪو ان جو ڦلدائڪ اجورو ملندو.

31. يتين مٿان يت ڪير ٿو اُجلائي؟
• پنهنجي پهچ ۽ استعداد کان تجاوز ڪري اجائي سخاوت ڪوبہ ڪونہ ٿو ڪري.

32. سوڙ آهر پير ڊگهيرجن.
• پنهنجي آمدنيءَ سارو خرچ ڪجي.

33. ڪن جو سُڻُ منجهي پر هن جي تہ ڪپهہ منجهي پئي آهي.
• وڏي مسئلي ۾ تہ هرڪو منجهي سگهي ٿو ليڪن ٿوريءَ ڳالهہ ۾ منجهڻ جو ڪهڙو جواز آهي؟

34. عيد کان پوءِ ڪپڙا ڪهڙي ڪمَ جا؟
• پوريءَ مهل تي ڪم نہ ٿيو تہ ڪمهلي ڪم جو ڇا سود؟

35. اڇا ڪپڙا ڪيسا خالي ماٺهن ليکي ملڪ جو والي.
• سچو ماڻهو اجايو ڪوڙو شان برقرار رکي نہ سگهندو.

36. اڇي پڳ مَ پَسُ اندر مڙيوئي اگڙيون.
• ظاهري ڏيک تي ڀلجي وڃڻ نہ گهرجي، جو اندروني طرح اهي ساڳيا نہ هوندا آهن.

37. بخمل ۾ ٽاٽ جو پيوند ڪو سونهندو ڇا؟
• اعليٰ درجي واري شَي ۾ گهٽ درجي جو ميلاپ ان جو شان گهٽائيندو.

38. سوڙ آهي سيءُ، ناهي سوڙ ناهي سيءُ.
• جنهن وٽ ٿورو آهي سو ڏکيو يا غريب ناهي، بلڪ غريب اهو آهي جيڪو گهڻي هئڻ جي تمنا رکي ٿو.

39. جيڪي چلهہ تي سو دل تي.
• جيڪي ڳڌ گهاريندا آهن سي هر وقت ياد رهندا آهن.

40. پنهنجي ماهہ ۾ ڪاتي ڪانہ وهندي آهي.
• پاڻهين ڪوبہ پاڻ کي يا اولاد کي نقصان ڪونہ پهچائيندو آهي.

41. نہ هيڊ لڳي نہ ڦٽڪي رنگ بہ چوکو اچي.
• محنت ۽ خرچ سواءِ اجوري جي اميد رکڻ اجائي آهي.

42. ڪي داٽا ڳِلها ڪي جندَ پُڙَ ڍلا.
• ڪم نہ ڪرڻ لاءِ بهانا ڳهي ايندا آهن.

43. پرائي آس ڪني جي لاس.

- ٻئي جو آسرو ڪڏهن مان اجائي پشيماني ٿيندي رڳو ڪا نالي ماتر شَي ملندي.

44. رت دانگيءَ تي ٻه ورندو آهي.

- پنهنجي تي وري ٻه قياس ايندو آهي.

45. نوڙي سڙي وئي پر وڙ نه ويو.

- سيڪجهه ناس ٿي ويو پر غرور نه ڀڳو.

46. ڍهل جو آواز پري کان سهانو.

- پري جون ڳالهيون هرويرو ٻه ڀليون لڳنديون آهن.

47. اُهي روهيون اُهي رونبا.

- ياڳ نه هوندو ته سخت محنت مان ٻه ڪين ورندو.

48. اُهاني ڪهاڙي اهوئي ڳن يا ساڳيا ڳن ساڳيا ڪهاڙا.

- ساڳيا اڏنگا لڇڻ - ساڳي بري هلت.

49. ساڳيا لاٽون ساڳيا چڳهه.

- ساڳيو ابتر حال ۽ ساڳيون ئي هلتون.

50. اُرٽ ۾ چموٽي پيريءَ تائين نه موٽي.

- ننڍي هوندي پڪي ٿيل عادت وڏي هوندي ڪٿي ٿي وڃي!

51. اڪرين ۾ مٿو وجهبو ته مهرين پر ڪونه ڏجبو.

- مشڪلاتون سر تي کڻبيون ته ڏکين آزمائشن کان ڪونه ڊڄبو.

52. رڪُ ٽيڙ ته رئي.

- جيڪا شَي رڪ سا ڳم.

53. لولي تي رسن پاپڙ تي پرچن.

- سڪٺا ماٺهو ٿوري ڪٺر نه ملين ته ناراض ٿيو پون ۽ وري ٿوري لالچ تي سرچي پون.

54. رهو حلال ٻوٽيون حرام.

- مطلبي ٻهاني سان مطلب ٻه ڪڍي ۽ ٻين اڳيان پنهنجي ايمانداري ٻه ڏيکاري.

55. ڳڙجاٺي ڳڙ جي ڳوٺري جاٺي.

- ڳجهه جي خبر انسان جي پنهنجي دل کي هوندي آهي.

56. جٺ ڦٺ جي ماني، لغ لعنت جو شوررو.

- طعنن مهٺن سان ڪارايو وڃي ان لاءِ چوندا آهن.

57. نہ پرائي ڪتي کي هٽ لائجي نہ پنهنجو پَٽُ پٽائجي.

- نہ ٻئي جي عيب جوئي ڪجي نہ پنهنجي گلا ڪرائجي.

58. صرفو ڪرين تہ پَٽُ هنداءِ.

- بچت ڪرڻ جي خيال ڪان پنهنجي جيءَ کي نہ سڪائجي.

59. پَٽُ پرائو تہ بہ جنڊ جو نائو نہ ٿئي.

- وڏي مرتبي واري ماڻهوءَ جو ساڳيو دور نہ رهيو تہ بہ سندس شان ۾ گهٽتائي نہ ايندي.

60. ڳڙ نہ ڏجي تہ بہ ڳڙ جي ڳالهہ تہ ڪجي.

- ڪم نہ ڪجي تہ بہ دلداري ڏجي يا مدد نہ ڪجي تہ بہ مٺي ڳالهائڻ ڪان نہ وڃجي.

61. نچڻ لڳي تہ گهونگهٽ ڪهڙا؟

- حيا شرم ڇڏيو تہ پوءِ رک رکاءَ ڇا جي؟

62. زيور سيڪا پائي، پر ڪا زيور نمڪائي بہ ڏيکاري.

- ڪم جي دعويٰ تڏهن ڪجي جڏهن ان کي سونهن ۽ خوبيءَ سان نڀائي بہ سگهجي.

63. ٿالهي ڀڳي تہ ڀڳي جهڻڪار تہ ٻڌي.

- نقصان ٿيو تہ ٿيو پر مزو تہ آيو.

64. لعل بہ لپي پريت بہ رهجي اچي.

- اهڙي هلت هلجي جو ڪم بہ ٿئي محبت بہ قائم رهي.

65. ڪاٺ پرائي ڪلهي تي ڪپهہ ڪان بہ هلڪو.

- ٻئي جي مشڪلات کي ٿورو ڪري ڀانئبو آهي. يا ٻئي جي مصيبت جو احساس گهٽ ٿيندو آهي.

66. لنڍن هٽندي پائي جدا ڪونہ ٿيندو آهي.

- جهيڙي يا اختلاف سان مائٽي ڪانہ ٽٽي پوندي.

67. رڏو سهن پر نڙيو ڪين سهن.

- گهڻي انتظار بعد ٿوري دير پوڻ تي بي قرار نہ ٿجي يا ڪم راس ٿيڻ تائين ترسيو آهي رڳو اجوري تائين نٿو ترسي.

68. وڃي پنهنجو پٽ گهاتو ڪر.
- مون سهسايو تون وڃي فائدو ڪڻ.

69. ڇٽي ڇٽي جو پنهنجو راڳ.
- هر ماڻهوء جو ذوق شوق نرالو ٿيندو آهي.

70. پاپ جو گهڙو ڀرجي ڀرجي نيٺ ڦاٽي.
- هڪ ڀيرو ڏوهن جي ڪمن ۾ هٿ وجهڻ سان ماڻهو ڦاسجي ويندو آهي. هو ڏينهون ڏينهن ويندو وڌيڪ ڏوهه ڪندو تان ته هڪ ڏينهن برباد ٿي ويندو.

71. ڀَرُڻ ڇوي ڏونگهي ڪي هل ڙي ته ٽونگا.
- پنهنجو ڪيڏو به عيب نظر نه ايندو پر ٻئي جو ننڍڙو عيب به وڏو ڪري سمجهندو.

72. پنهنجي ڏونري کي ڪير به کٽو نه چوندو.
- پنهنجي شَي جي ڪوبه برائي نه ڪندو.

15

بندو - من - دل - روح - نيت

1. تدبير ڪري بندو ته تقدير ڪري خندو.
- انسان جي وس ۾ ڪجهه به ناهي پر سڀڪجهه تقدير جي وس آهي. فارسيء ۾ساڳي چوڻي هن ريت آهي. تدبير ڪند بنده تقدير ڪند خنده.

2. بندي جي من ۾ هڪڙي صاحب جي من ۾ ٻي.
- انسان دل ۾ گهڻئي ارادا رکي ٿو، پر ٿئي سڀڪجهه رب جي منشا مطابق ٿو.

3. بندو گندو آهي.
- انسان گنهگار آهي.

4. عالمن جا ابا تو به ٽنگون ٽيڙيون ته بندا ڪيئن ڪندا؟
- جيڪڏهن نالي چڙهيل ڪم ڪان بان ڪري ويهي رهي ته پوء معمولي ڪارڪن ڇا ڪندا؟ (طنز طور چئبو آهي.)

4. من ۾ موتي ڦِٽو ته سڄو نه ٿيندو، جي سڄو ٿيندو ته به سنڌو رهجي ويندو.

- هڪڙو دفعو انسان جي دل ٽٽڻ کان پوءِ، جيڪڏهن جوڙبي ته به ان ۾ ڪانءِ ڪا خلش رهجي ويندي.

5. جيسين ساس تيسين آس.

- انسان سڄي عمر اميد تي ٽِڪيو ٿو.

6. جيءُ خوش ته جهان خوش.

- تندرستيءَ ۾ سڀ ڳالهه مان پيو لطف ايندو هر شَي ٻئي دل کي وڻندي.

7. دل ڏوڻي دڪيءَ ۾ رک.

- جيڪو تو سوچيو آهي سو ڪڏهن ٿيڻو ناهي، يا اهو خيال دل تان لاهي ڇڏ ته چڱو.

8. دل جي ڪارانڻ ڪان منهن جي ڪارانڻ چڱي آهي.

- ظاهر ظهور برو هجڻ بهتر آهي، ان کان جو ماڻهو اندر جو برو هجي.

9. دل کي دل سان راه ٿيندي آهي.

- جيڪو دل ڏيندو، سوئي دل وٺندو. فارسي ۾ ساڳي چوڻيءَ کي دل راه بدل است چوندا آهن.

10. مال مفت دل بي رحم.

- بنان محنت جي هٿ آيل شَي جو قدر ڪونه ٿيندو آهي ۽ ان جو بي دريغ استعمال ڪيو ويندو آهي.

11. جهڙا روح تهڙا ختما.

- نتيجو عمل تي مدار رکي ٿو.

12. ڪڏهن روح راڳن ۾ ڪڏهن بيتن کان بيزار.

- ڪڏهن انسان خوش هوندو آهي ته ڪڏهن رنج.

13. نيت بد روٽي رد.

- ٻئي جي نقصان جو سوچبو ته پنهنجو نقصان ٿيندو.

14. نيت نيڪ مراد حاصل.

- سٺي ارادي سان ڪم ڪبو ته مقصد ضرور حاصل ٿيندو.

15. دل ڪوٽي ته عذر گهڻا.

- ارادو بد هجي ته بهانا گهڻا.

16. جهڙي نيت تهڙي مراد.

- جهڙو ارادو هوندو، عيوضو به اهڙو ئي ملندو.

16

مشيت ايزدي - قسمت - عمل

1. جنهن جو رب تنهنجو سڀ.

- جنهن خدا تي ڀاڙيو، تنهن جو سڀ ڳالهه ۾ پلو ٿيندو.

2. رب رسي مت کسي هٽي کونہ هٿيار، اها ڏسي ڪار جنهن مان جوکو جيءَ کي.

- الله تعاليٰ ظالم کي مت ٿي اهڙي ڏيندو، جو هو خود بہ خود ناس ٿي وڃي.

3. رب ڏٺي ۽ ٻانهون سهي.

- ٻندي کي قسمت ۾ جيڪي مشڪلاتون لکيل هونديون، گهرجيس تہ اهي صبر ڪري سهي.

4. الله ڏٺي تہ بہ ڪمي ڪائنجي.

- ڪٿي ڪيڏو بہ مال دولت هجي تہ بہ نٽڙت سان هلجي.

5. الله جي لٺ بي آواز آهي.

- الله جو ڏمر اوچتو ڪڙڪندو آهي.

6. الله سندا آسرا.

- يا نصيب، مقصد جي حاصلات اڃا ڏور آهي.

7. الله بہ سچائي سڱ ڏيندو آهي.

- هنر ۽ لياقت جو اچڻ بہ فضيلت تي منحصر آهي.

8. جڏهن الله ڏيندو آهي تہ ڇپر ڦاڙي ڏيندو آهي.

- قسمت کلي ٿي تہ بي شمار دولت هٿ لڳي وڃي ٿي.

9. غريب جو واهي الله.

- ڏکئي وقت ۾ غريب جي مدد لاءِ ڪوبہ نہ ايندو.

10. خير ۾ خدا بہ راضي آهي.

- نيڪ ڪمن ۾ خدا راضي رهندو آهي.

11. خير صلاح مهر الله.

- خير جي ڪم ۾ الله تعاليٰ پنهنجي ٻاجھہ ڪري ٿو.

12. ڏٺيءَ وٽ دير آهي پر انڌير ڪونهي.

- قدرت دير ڪري ٿي پر بي انصافي نہ ٿي ڪري.

13. مولا مينهن وساء ته ڪوڙا چڻن ڪم ڪان.

- سست ماڻهو ڪم ڪان ڇٽڻ جو ڪونه ڪو بهانو ڳوليندا آهن.

14. جنهن ڪيو شرم تنهنجو ڦٽو ڪرم.

- گهڻي حضور شرمي ڪامياب ٿيڻ نه ڏيندي.

15. بخت کي پيو اٽون هٽي.

- فائدي جي ڳالهه کان هرويرو پيو ٿهي.

16. آئي ته روزي ٽري ته بلا.

- گهر ويٺي جيڪا شيِ مفت ۾ ملي ته ڀاڳ ۾ لکيل سمجهي ڪئي خوشيءَ سان قبول ڪجي، پرجيڪڏهن نه ملي ته به ان جو غم ڪهڙو؟

17. ڀاڳ ڏئي ڀيڙو ته دال مان ٿئي سيرو.

- جيڪڏهن قسمت کلي ته غريب مان هڪدم تونگر بنجي وڃي.

18. ڀاڳ ڏئي دبَ ته دال مان ٿئي ربَ.

- جيڪڏهن قسمت ڦٽي ته رهيو کهيو متاع به صفا ناس ٿي وڃي.

19. حيلي رزق بهاني موت.

- جيئن روزي يا رزق حاصل ڪڻ لاءِ ضرور محنت ڪرڻي پوي ٿي تيئن موت اچڻ وقت به ڪونه ڪو عذر يا بهانو پيدا ٿي پوندو آهي.

20. بسم الله ۾ غلط.

- شروع ۾ ئي غلطي ڪرڻ.

21. حرڪت ۾ برڪت.

- ڪوشش ۽ سعيي ۾ ڀلائي آهي.

22. نيڪي برباد گناهه لازم.

- ڀلايون وساري غلطيون جتائڻ.

23. ويٺي کان وڳندي ڀلي.

- هوندڻ ئي بيڪار ويهڻ کان ته ڪنهن نه ڪنهن ڪم ڪار ۾ مشغول رهڻ ئي سٺو لڳي ٿو.

24. وريءَ کي واٽون ٽڙيءَ کي ٽاٻا.

- قسمت واري کي هرڪا اهڙي تدبير خيال ۾ ايندي جيڪا کيس منزل جي قريب پهچائيندي، پر بدقسمت انسان کي هر ڦيري اهڙي مت سُجهندي جا کيس راهه کان ٻي راهه بنائي ڇڏيندي.

25. هڪڙي اڻ هوند ٻيا افعال بڇڙا.

- هڪڙي سڃائي ۽ ٻيون وري عادتون خراب.

26. جهڙي ڪرڻي تهڙي ڀرڻي.

- هر انسان کي پنهنجي نيڪ يا بد عمل مطابق معاضو ضرور ملي ٿو.

27. بيڪار کان بيگار ڀلي.

- بيڪار رهڻ کان بنان معاضي ڪم ڪرڻ بہ بهتر آهي.

28. جيڪي مڙيا سي جڙيا.

- جن اجائي هوڏ ڇڏي سي ڪامياب ٿيا.

29. ڪي راشا تہ ڪي ڪاشا.

- خاصن جو ڪم ٿئي ۽ ٻين کي رڳو مٿيون دلاسو.

30. وهي نہ وهي وٺ رينگت ڪي.

- ڪم ٿئي يا نہ ٿئي پر ڪم جو مڙئي ڏيکاءُ.

31. گهٽي دعا پٽ برابر.

- گهٽي پارت ۽ ڇو چواءُ سان ڪم هيڪاري بگڙندو آهي.

32. روپ روئي ڪرم کائي.

- سونهن وارو سکي ۽ نصيب وارو موجون ڪري. يا ڀاڳ جي زور تي اڻ لائق بہ عيش ۾ گذاري پر لائق سورن ۾ رهي.

33. ڪنهن جي ڀاڳ سان ريس ڪانهي.

- هرڪو پنهنجي پنهنجي ڀاڳ جو ڀاڳو ڪائي ٿو. ماڻهو چاهي نہ چاهي مگر ڪيس نصيب جو لکيو ڀوڳڻو ئي پوي ٿو.

34. قسمت جو لکيو هرڪوئي لوڙي لکئي کان ڪو منهن نہ موڙي.

- ماڻهو چاهي نہ چاهي مگر ڪيس نصيب جو لکيو ڀوڳڻو ئي پوي ٿو.

35. سيٺي اعليٰ نور صفتي جو سور.

- طنزاً اتي چوندا آهن، جتي بيچڙائي ۽ شرارت ۾ هڪ کان ٻيو وڌيڪ هجي.

36. ڪي آهن ڏن دکي، ڪي آهن تن دکي تہ ڪي آهن من دکي.

- دنيا ۾ هر ڪنهن کي ڪونہ ڪو روڳ لڳل آهي ئي آهي.

17

موت - شيطان ۽ غيبات

1. مٺا پَرَ ۽ پنجن هيل.
- معاملو گذري گھڻو وقت ٿيو پر ان جي اپٽار هاڻي ڪجي.

2. موت نہ ماري مھٹو ماري.
- مھٹو ماڻھوءَ کي سخت صدمو رسائي ٿو.

3. حياتي آهي موت جو لقمو.
- هر ساهہ واري کي اڄ يا پوءِ موت ضرور اچڻو آهي.

4. مردو سَرگ وڃي يا نَرگ هن جو ڪم ڪفن سان.
- ڪم لھي نہ لھي پر لالچي ماڻهوءَ جو واسطو نفعي سان.

5. مردي تي جھڙي سؤ مڻ مٽي تھڙي هزار مڻ.
- مصيبت جھڙي ٿوري تھڙي گھڻي.

6. مئو سھسائجي ڏنو نہ سھسائجي.
- خود غرض ماڻھو ڇھو برداشت ڪندو پر ٻئي جو فائدو سھي نہ سگھندو.

7. مٺا ويچارا جيئرن وَس.
- زنده ماڻھن جي اختيار ۾ آهي تہ هو مئل جي نيڪي ڪن يا بدي.

8. نڪي مئن گڏ نڪي جيئرن گڏ.
- ڏکن ڏوجھرن جو ستايل ماڻھو حال ڪان بي حال انسان.

9. نہ مَرُ مَرُ نہ جيءُ جيءُ.
- بيماريءَ ۾ اٽڻ ويھڻ کان لاچار ماڻھو يا ڏکن ۾ بيحال انسان.

10. پٽر پرائي سور سيڪا پنھنجا روئي.
- ٻئي سان همدرديءَ ۾ پنھنجو ڏک هلڪو ڪرڻو آهي.

11. دوزخ جو جھڙو هيٺيون طبقو تھڙو مٿيون.
- مشڪل حالت هر صورت ۾ خراب ٿي هوندي آهي.

12. تڪڙ ڪم شيطان جو.
- اجائي تڪڙ مان رڳو نقصان پوندو يا جلد بازي شريرن جو ڪم آهي.

13. ڏک رحماني ڏک شيطاني.

- وڙهڻ يا مارڪٽ هڪ شرارت آميز فعل آهي، ان جو رڳو چرچي يا مذاق ۾ آزمائڻ به نقصان جو باعث بنجي سگهي ٿو.

14. دراز ريش خضر يا ابليس.

- ڏگهي ڏاڙهيءَ وارو يا نيڪ هوندو يا ماڳهين بدمعاش.

15. جادو اهو جو سر تي چڙهي ٻولي.

- شيَ اُها اثراتي، جنهن لاءِ ڏسندڙ جي دل مان ازخود تعريف نڪري وڃي.

16. ڏائڻ به هڪڙو گهر ٽاريندي آهي.

- ٻيڙو ماڻهو به ڪنهن هڪڙي تي ضرور ترس کائيندو آهي.

17. ڏائڻ هلي مڙدا کڻڻ-مردن ڪپڙا به لاهي وڃس.

- بدمعاشن کي به ڪڏهن بدمعاشي ڪانءِ ڦٻندي آهي مرڳو خراب خوار ٿي نڪرندو آهي.

18. ٻيا جن ڇڏي وڃن پر ڪجيءَ جو جن نہ ڇڏي.

- ڪنهن ڏکئي ماڻهوءَ سان واسطو پوي جو اصل جان نہ ڇڏي يا ڪنهن اهڙي اڙانگهي ڪم ۾ وچڙجي جو اُهو وبال جان ٿي پوي.

19. جيڪا پاڻ کان گهٽو گهري سا ڏائڻ.

- حد کان زياده همدردي جتائڻ وارو شخص دل ۾ ضرور دغا رکندو هوندو.

20. لتن جا ڀوت ڳالهين سان ڪونہ مڃيندا.

- لچ شرافت مان ڪونہ سمجهندو.

18

زور - عقل - مورک

1. زور ماري زور کي.
- طاقت ئي طاقت جو مقابلو ڪري سگهي ٿي.

2. زور اڳيان زاري نہ ٿي هلي.
- طاقتور کي منٿ ڪرڻ مان ڪو فائدو پهچي نہ سگهندو.

3. جنگ ۾ سيون ڪونہ ڳڻبيون آهن، زوراوري ڏسبي آهي.
- ويڙهہ ۾ طاقت مڃائڻ واري ڳالهہ ڏاڍي ليکبي آهي. پوءِ ڪٽي نقصان گهڻو سٺو هجيس.

4. زور ماري عقل کي.
- عاقل داناءُ ماڻهو بہ زور وارن اڳيان بي وس آهي.

5. عقل ريءَ عذاب گهڻا پسنديءَ جنڊڙي.
- بي سمجهہ انسان جي زندگي هميشه تڪليف ۾ گذري ٿي.

6. عقل ۽ سونهن جي ڪنهن کي ۾ بک ڪانهي.
- هر ڪو انسان پاڻ کي سهڻو ۽ ڏاهو سمجهي ٿو.

7. عاقل لاءِ اشارو ڪافي آهي.
- عقلمند ماڻهو ٿوري اشاري مان ئي سمجهي وڃي ٿو.

8. نادان مري ڪان سان داناءُ مري زبان سان.
- داناءُ کي زبان سان قائل ڪري سگهبو مگر جاهل کي فقط هٿيار سان ڊيڄاري نوائي سگهبو.

9. مورک سپ چمار-سگهڙ ساعت هيڪڙي.
- داناءُ انسان جيڪي ٿوري عرصي ۾ ڪري سگهندو سو نادان ماڻهو سڄي ڄمار ۾ ڪري نہ سگهندو.

10. ڪانئر مري موت ڏهہ ڏهہ ڀيرا ڏينهن ۾.
- بزدل ماڻهوءَ جي زندگي هميشه ڊپ ۾ گذري ٿي.

11. سگهڙ جو ٻهارو ڪڍڻ واڇان جو راڳو ڏيڻ.

• عقلمند ٿوري محنت سان لاڀ پرائي پر جاهل گهڻي محنت سان ٻہ ڪجهہ حاصل نہ ڪري سگهي.

12. پرائي دهلين احمق نچي يا ججج پرائي احمق نچي.

• پرائي ڪاڄ ۾ خوش ٿيڻ وارو ضرور بيوقوف هوندو.

19

سچ - ڪوڙ

1. سچ جنين جو سير، تير نہ گسي تن جو.

• سچار ماڻهو ڪڏهن پنهنجي مقصد ۾ ناڪامياب نہ ويندو آهي.

2. سچ جي ٻيڙي لڏي لڏي پر ڪڏهن نہ ٻڏي.

• سچار کي ڪجهہ تڪليفون اينديون پر نيٺ ڪاميابي سندس قدم چمندي.

3. سچ سونهين سچن کي.

• سچارن کي سچ ئي زيب ڏئي ٿو.

4. سچ تہ بيٺو نچ.

• سچار سدائين خوش گذاري ٿو ۽ هو ڪنهن بہ قسم جي انسان کان آجو هوندو آهي.

5. سچ مرچاڻ ڪوڙ ٻُرُ.

• ڪوڙي تعريف ماڻهن کي وڻندي پر سچي ڳالهہ ٻڌي ڪوبہ سهي نہ سگهندو.

6. سچ سون ڪوڙ ڪنجهو يا سچ سون ڪوڙ ڪَڄُ

• سچار هميشه سرخرو رهي ٿو.

7. ڪوڙي کي ڪتائجي ڪڻ ۾.

• وَر وَر ڏئي پڇا ڪرڻ سان ڪوڙ ظاهر ٿي پوندو آهي.

8. ڪوڙ جي منهن ۾ ڌوڙ.

• ڪوڙي ماڻهوءَ کي نيٺ شرمسار ٿيڻو پوندو.

9. ڪوڙي جي ڊوڙ ڪڌ تائين.

- ڪوڙو ماڻهو پنهنجي ڪوڙ تي ڪيترو به قائم رهي پر ضرور ظاهر ٿيندو.

10. هڻ اتان جتان ڪوڙائي نه موٽن.

- ٿامي ٿوڪي وڏي ڪوڙ هڻڻ سان به ڪوڙو نيٺ ڪوڙو.

11. ڪوڙ جو مٿلو ڪوڙ.

- ڪوڙ شروع ۾ ڪيترو به دلڪش هجي پر ان جي پڇاڙي نيٺ خراب ٿيندي.

12. ڪوڙ آهي ڇمار جي ڪتر.

- ڪوڙي با بد باطن شخص جي عمر گهٽجي ويندي آهي.

20

مينهن - ڏڳي - ڀاڻ

1. ڪنين جي ڪاڻ آءِ ڳڻون چاريان ڳوٺ جون يا ڪنين جي ڪاڻ ڳابا چاريم ڳام جا.

- ڪنهن سان خاص الفت جي خاطر ان جي سيني واسطيدارن جون خدمتون ڪرڻيون پون ٿيون.

2. ڏڳيءَ کي پنهنجا سڱ ڳرا ڪونه لڳندا آهن.

- مائٽ تي اولاد جي پالنا بار ڪونه ٿيندي آهي.

3. وهندي ڏڳي تي سدائين مار.

- ايمانداريءَ سان ڪم ڪندڙ کي سيڪو وري وري پيو ڪم چوندو.

4. ڏاڍو سو ڳابو.

- زبردست جو هر شيءِ تي قبضو هوندو آهي يا طاقتور جيڪي ڪري سو حق آهي.

5. ڏنڊين ڏاند ڪرين ڳابي.

- دلي مقصد هڪڙو پر ظاهري ڍونگ ٻيو.

6. ڏٻري ڏڳي تي مچر گهڻا.

- بي ٻهچ يا ڪمزور تي آفتون به گهڻيون.

7. چاڪيءَ جو ڏاند گهمي گهاٽي ڏاري.

- پورهئي ۾ سدائين رڌل ماڻهوءَ کي ٻي ڪا به سڌ سماءَ نه رهندي آهي.

8. بختاورن جا ڏڳا ٻہ وِيامن.

- قسمت زور وارن لاءِ ناممڪن ڳالھہ بہ ممڪن ٿيو پوي ۽ هو جتي هٿ وجهن اتان فائدو ملين.

9. ڄاڻ تہ ڪاري ڏڳي جا مالڪ پهتا.

- اجهو تہ تنهنجو پول پڌرو ٿيو.

10. ساڳي ڏڳي جا چور آهيون.

- ساڳي ڏوهہ ۾ شامل آهيون.

11. مينهن چوي ڏڳيءَ کي هل ڙي پڇ ڪاري.

- عيبدار ماڻهو پنهنجا وڏا عيب نہ ڏسي پر ٻين جا ننڍڙا عيب بہ ڪولي.

12. مينهن کي پنهنجي ڪاراڻ ڏسڻ ۾ ڪانہ ايندي آهي.

- پنهنجي وڏي خامي بہ ڪنهن کي ڏسڻ ۾ ڪانہ ايندي آهي پر ٻئي جي ننڍڙي خامي بہ نظر ۾ اچيو وڃي.

13. ڏَءُ جهلي هڪڙي مينهن ٻيو پاڙو.

- فائدي يا نفعي کي رڳو پئسي جا پڪا ماڻهو سنڀالي سگهندا آهن.

14. وِڄ ڪُڏندي آهي ڪلي آهر.

- هر ڪو ماڻهو پنهنجي وَس سارو ناز ڪندو آهي يا هر ڪو پنهنجي سگهہ سارو زور لائيندو.

15. وينلن جون وڇون ۽ ستلن جا پاڏا.

- غافلن جي سستيءَ مان هميشه سجاڳ فائدو وٺندا آهن.

16. وڙهن سان لتاڙجن ٻوڙا.

- وڏن ماڻهن جي رسا ڪشيءَ ۽ ويڙهہ ۾ رڳو غريب ويچارا پيسبا آهن.

17. جن آهرن ۾ ڪاڏو سي توبرن ۾ ڪتي تا ڪائين.

- جي اوچن طعامن تي هريل هوندا سي ڪتي سادن ڪاڌن تي راضي رهن.

18. ياڳين جا ياڻ خالي ڪونہ ٿيندا آهن.

- ڀاڳ وارن جو مال اسباب کٽندو ئي ڪونهي.

19. يُلي يُلي ياڻ آئي سا بہ نہ يُلي يا صبح جو يليو شام جو موٽي اچي تہ ان کي يليو نہ چئبو.

- هڪوار راه تان هٽي وري جيڪو سنئين راه ڏانهن موٽي اچي، سو جڻ تي يليو ئي ڪونہ هو.

20. نه ڏهڻ جو نه کهڻ جو.

- جنهن ماڻهوءَ مان ڪوبه غرض پورو نه ٿئي.

21. ورُ پنهنجي ڦرُ کان سچائبو آهي.

- اولاد جي ڪِرتن مان مائٽ سڃاڻبا آهن.

22. مرون پاليائون مينهن تي ساڳي ذات سوئر.

- دشمن تي مهربانيون ڪرڻ سان ڦري سڄڻ ڪونه ٿيندو.

23. ڪير ڏيندڙ ڳائه ڪي ڪير ذبح ڪندو؟

- فائدو رسائيندڙ شَي کي ڪوبه نقصان نه رسائيندو آهي.

24. پرائي مينهن جو اوهه وڏو ٿيندو آهي.

- ٻئي شخص کي هر ڪو سکيو آسودو ڀائيندو آهي.

25. ڳابا وهن ته ڏاندن کي ڪير پڇي.

- سيڪڙن آدمين جو ڪم هڪ ڪري سگهندو.

26. ميهار مينهن کان نڪتو ڍڇن کهڙي پار.

- جو سڀ ڪجهه پاڻ لاءِ چاهي ٿو تنهن کان ڪنهن لحاظ رکڻ جي اميد نه ڪرڻ گهرجي.

27. نون ميهارن مينهون ڏاريون ڪتا ساڙي دونهيون دکايون.

- اڻ تجربيڪار خلق به ڪلائي ٿو ته نقصان به پرائي ٿو.

21

اڻ

1. اُڻ پوڙهو ٿيو ته به مڻڻ نه سکيو.

- وڏيءَ عمر جو ٿيو ته به هلت چلت ڪانه آيس.

2. اُڻ جي وات ۾ جيرو.

- وَڏَ ڪاڏو ماڻهو ٿورڙي ڪاڏي مان ڪيئن ڍاپندو؟ يا گهڻو طلبيندڙ ٿورڙي شَي تي ڪيئن راضي ٿيندو؟

3. عادت نه مٽي عادتي علت مور نه جاءِ، اُڻ پوي ڪٽڪ ۾ ته به ڪندا چڻ چڻ ڪاءِ.

- بدخُلقو ماڻهو چڱن جي صحبت ۾ ويهندو ته به پنهنجا بد لڇڻ ضرور ڏيکاريندو.

4. ايڏي مار ملندئي جيڏي اُٺ پٺ تي کائي.

• سخت سزا جو ڊڙڪو.

5. اُٺ ڙي اُٺ تنهنجي کهڙي ڪل سڌي؟

• نادان ماڻهو زماني کان هميشه ابتڙ هلت هلندو آهي.

6. اٺين پيڙهي اُٺ ماڪوڙو ماسات.

• تمام ٿوري مائٽي يا لڄ ڳنڍيل هجي يا مائٽي تہ هجئي ڪانہ پر ڪانہِ ڪا مائٽي ڪڍي ويهجي.

7. اُٺ نلهو بہ رڙي ۽ پريو بہ رڙي يا اُٺ بکيو بہ رڙي ۽ ڍائو بہ رڙي.

• ناشڪرو انسان بدحاليءَ ۾ تہ دانهون ڪندو آهي مگر خوشحاليءَ ۾ بہ ڪندو آهي.

8. جيڏا اُٺ تيڏا بار.

• جيڏو انسان پاڻ کي وڏو سڏائيندو، ذميواريون بہ اوڏيون ئي مٿس پونديون.

9. اُٺ پنهنجي مٽ ۾ پاڻ ترڪي.

• ڊڄڻو ماڻهو هر ڪم ۾ پيو وهم ڪندو ۽ پاڻ کان ڇر ڪندو.

10. اُٺ پنيان گهنڊڻي.

• ڪنهن ماڻهوءَ پٺيان بي سود لڳي پوڻ مان ڇا ورندو؟

11. جيئن اُٺ لڳي تئين اُٺ مست ٿئي.

• مٿي ڦريو يا بد دماغ ماڻهو خراب حالت ۾ پاڻ وڌيڪ ارڏايون ڪري.

12. اُٺ نہ ڪُڏي اوناري ڪُڏي.

• جيڪا شَي ايترو نہ لهندي هجي اُن کي بہ مالڪ گهڻو پيا پڌائيندا آهن.

13. اُٺ جو گوڏو بہ ٻڌجي ڏٿيءَ تي ڀروسو بہ رکجي.

• ڪوشش سان گڏ هميشه چڱي نتيجي جي اميد بہ رکجي.

14. اُٺ کي کهڙو قدر ٻوڪ جو.

• بيوقوف ماڻهوءَ کي سٺي يا خراب شَي جي تميز ڪانہ هوندي آهي.

15. اُٺ جو جيڏانهن ڪنڌ تيڏانهن پنڌ.

• اياڻا ماڻهو پنهنجي مت تي نہ هلندا آهن پر ٻئي جي چوڻ تي هلندا آهن.

16. اُٺ نہ پڄي ٻوري لتون ڏئي.

- پاڻ کان ڏاڍي سان نہ پڄي تہ پوءِ پاڻ کان هيٺي کي دٻائي.

17. پوڙهو اُٺ ٻہ ڪٿنوات لهي.

- وڏي ڄمار وارو شخص پنهنجي تجربي سبب نوجوانن کان وڌيڪ عقلمند ٿئي ٿو.

18. ڏاچي هٿي ڏهہ تہ توڏو هٿي تيرنهن.

- لڄ جو ساٿي لڄائيءَ ۾ هيڪاري وڌيڪ نڪرندو آهي.

19. جتي اُٺ ترندو اُتي ٻچ ٻہ ترندو.

- جتي وڏو ڪم لهي پوندو اتي ننڍڙو ڪم ٻہ اَڪلي ويندو.

20. اُٺ جي چاڙهيءَ تي ٻہ لعنت تہ لاهيءَ تي ٻہ لعنت.

- ننگ ماڻهو ڪٿي ڪهڙي ٻہ هلت هلي، تہ ٻہ مقصد سندس فقط نقصان رسائڻ هوندو آهي.

21. ڪير چوي مير جي اُٺ کي هُلي.

- زوراور حاڪم جي نائب سان ٻہ ڪجي پڇي ڪو نہ سگهبو.

22. اُٺ جيسين جبل هيٺيان نہ لنگهي تيسين پاڻ کان ڪنهن کي ٻہ ڏگهو نہ ڄاڻي.

- جيسين پاڻ ڏاڍي سان مقابلو نہ ٿئي تيسين غرور نہ ٽٽندو.

23. اُٺ لُڏي ونگار ۾.

- ڪي ماڻهو ونگار وهڻ ۾ ڏاڍا خوش ڏسبا آهن.

24. اُٺ چڙهي جُتي گهرڻ.

- گهر ڪرڻ جو موقعو نہ هجي پر اجائي گهر ڪجي.

25. ٻي وس اُٺن بارَ چِڏيا.

- جڏهن انسان ٻي وس ٿيندو تڏهن آڻ مڃڻ کان سواءِ چاڙهو ڪونهي.

26. اوڪا بار اٺن ٻہ چِڏيا.

- پنهنجي طاقت کان وڌا ڪم ٻهادر ٻہ ترڪ ڪري ڇڏيندا آهن.

27. ٻيا سڀ وِڃي ڏِين اُتي ڏيي اُٺ.

- ڏنگي ماڻهوءَ مان ڪم اوکو ٿئي ۽ سڻن مان ڪم سولو اَڪلي.

28. اُٺ نہ رُنا ٻورا رُنا.

29. آئون ٻہ ڏاگهہ چڙهان، هو پاڻ سان نہ نين آءٌ لکڻ ٻہ کڻان.

30. اُٺ کي لاٺو، گهوڙي کي داڻو، مرد کي ناڻو، محبوب کي ماڻو.

31. جيڏا اُٺ تيڏا لوڏا.

32. ڏسجي تہ اُٺ کهڙي پاسي ٿو ليٽي؟

33. اُٺن تڏهن رنو جڏهن ٻورا ٿي سبيائون.

34. اُٺان مينهان دا کيها ميلا، اوچرن جهنگ اُو چرن ٻيلا.

35. اُٺ جي وات ۾ لوڻ وجهہ تہ بہ رڙي، جي کنڊ وجهہ تہ بہ رڙي.

36. اُٺ چڙهي ٻہ ڪڏهن نانگ کائي؟

37. اُٺ تان وڃي لٿي تہ بہ چڱي.

38. اُٺ جي چوري جهڪيءَ ۾ چار لکندي؟

39. اُٺ جي پڪڙ ۽ عورت جي مکر کان خدا بچائي.

- تڪليف ڪندڙ تہ رنج نہ ٿئي ۽ الٽو ذميواريءَ کان ڇٽل ناراضگي ڏيکاري.
- ڪو ڀلي تہ منجهائس بيزار هجي مگر ائين سمجهي چنبڙي پوڻ تہ هو سندس پائيندڙ گهرندڙ آهي.
- هر جنس کي ڪانہ ڪا شيَ ضرور سونهائيندي آهي.
- جيڏيون وڏيون ذميواريون ڪٻيون تہ تڪليفون بہ اوڏيون ئي ڏسثيون پونديون.
- ڏسجي تہ نيون حالتون کهڙو ٿيون رخ اختيار ڪن؟
- اجا تڪليف منهن ڪونہ ڪيو تہ سهندڙن سمجهي ورتو تہ اهي انهن کي سهثيون پونديون.
- ٻن مختلف مزاجن جي ماڻهن ۾ کهڙو ميلاپ ٿي سگهندو؟
- ڪو ماڻهو برائيءَ مان تہ راضي ڪونہ ٿيندو، پر چڱائي مان بہ ناراض.
- بلند بخت واري ماڻهوءَ کي ڀلا مصيبت جو ڏسڻي پوندي؟
- گهڻي قرض مان ڪٿي ٿورو قرض لٿو تہ بہ ڀلو.
- پڌري پٽ تيل ڳالهہ لڪائڻ سان ڪيئن لڪي سگهندي؟
- جيئن اُٺ جي مضبوط پڪڙ مان نڪرڻ مشڪل آهي، تيئن فريبي عورت جي چار مان آزاد ٿيڻ ڏاڍو مشڪل آهي.

40. اُٺ چري ٻنيهه، ٻڪري چري ڇنيهه.
41. اُٺ جنهن وڻ سان ٻڌجي سوئي چري.
42. اُٺ جو لاڏ، ڪجائو ٽوڙي.
43. جيڏا اُٺ تيڏا پلاڻ.
44. اُٺ جي ڇيله تي آخري تنڪو.
45. اهڙي مار جهڙي اُٺ پٽڻ تي ڪائي.

- ڪي ماڻهو ڪم بگاڙڻ ۾ سيني ڪان تڪڙا.
- بدمعاش پنهنجي محسن کي ڇيهو رسائڻ کان به نه مڙندو.
- لڄ جو ٽورو به نقصان رسائي.
- وڏي جا بار به وڏا يا وڏي جون ذميداريون به گهڻيون.
- ذميوارين ۾ ڇڄندڙ انسان وڏيڪ ٽورو بار به سهي نه سگهندو.
- ڏاڍي سخت مار لاءِ چوندا آهن.

22

هاٿي - گهوڙو - گڏهه

1. هاٿيءَ جا ڏند کائڻ جا هڪڙا، ڏيکارڻ جا ٻيا.
2. هاٿيءَ ڏجي اُٺ کان اُٺ ڏجي هاٿيءَ کان.
3. هاٿي جيئرو ته لک جو، مئو ته سوا لک جو.
4. انڌو هاٿي لشڪر جو ذيان.
5. ماڪوڙيءَ جي لت کان هاٿيءَ جي لت چڱي.

- ڪي ماڻهو زبان سان چوندا هڪڙي ڳالهه ۽ ڪندا ٻي ڳالهه.
- ڏاڍو ماڻهو پاڻ جهڙي طاقت واري کان پيو ڪنبندو آهي.
- ڪن ماڻهن جو قدر مئي کان پوءِ پاڻ وڌيڪ ٿيندو آهي.
- اجايو جوش ۾ ماڻهو پنهنجو ئي نقصان ڪري ويهندا آهن.
- ڪنهن خسيس ماڻهوءَ جي احسان کڻڻ بدران ڪنهن بردبار ماڻهوءَ جو ٽورو پاڻ تي کڻڻ بهتر آهي.

6. هاٿي ڳڻهي وڃي باقي مک نہ ڳڻهي.

- وڏي خفت تہ پنهنجي سِر تي کڻي وڃي، پر معمولي ڏکيائي سهي نہ سگهي.

7. ياٺپي برادريءَ ۾ گهوڙيءَ کن برابر ٿيندا آهن.

- جڏهن هڪجهڙو سلوڪ هلبو تڏهن ميل ميلاپ قائم رهي سگهندو.

8. مڙس ۽ گهوڙي جو بخت ڪنهن بہ ڪونہ ڏٺو آهي.

- محنتي يا بهادر ماڻهن جو بخت ڪنهن وقت بہ موٽي سگهي ٿو.

9. گهوڙي جي ڦٽي تہ ٽانگي ۾ رهي.

- جيڪڏهن ڪنهن جي قسمت خراب ٿيندي تہ ڪيس پورهيو ئي سخت نصيب ٿيندو.

10. ٽاهڙ گهوڙي توبري تي بيهي.

- لالچي ماڻهو لالچ ملڻ تي راضي ٿي ويندو آهي.

11. ٻيڙي گهوڙي لال لغام.

- ٻيڍاپي ۾ جوانيءَ جا ٺاٺ.

12. ٽٽوءَ کي ٽارو تازيءَ کي اشارو.

- هڪ شريف انسان لاءِ ٿوري هدايت بہ ڪافي ٿيندي آهي، پر نالائق کي ڪيتريون نصيحتون ڪر تہ ناڪافي.

13. اهو ڪهڙو سوار آهي، جيڪو گهوڙي تان نہ ڪريو آهي؟

- هر سڪندر کي ٿوري ناڪامي بہ ڏسڻي پوي ٿي.

14. گهر ۾ گهوڙو نہ ليي زور زين تي.

- گهربل شيِ موجود نہ هجي پر اڳئي ان جي اسباب تي سوچيندو رهجي.

15. انڌي گهوڙي ڪلَ ۾.

- ڪو ماڻهو سوچڻ سمجهڻ سواءِ ڪنهن ڪم ۾ ڦوڪي پوي، تنهن لاءِ چئبو آهي.

16. نڌڪا گهوڙا غيباٺا هسوار.

- جنهن شيَ جو ڪو سنڀاليندڙ نہ هوندو تنهن کي هرڪو پيو بي رحميءَ سان استعمال ڪندو.

17. پاڻ پني گهوڙا ڳنهي.

- جيڪو شخص قرض کڻي عياشيون ڪندو هجي، تنهن لاءِ چوندا آهن.

18. گهوڙي تي نعل هڻايا ته ماڪوڙو اچي ٽنگ جهلي بيٺو.

- پاڻ کان تمام طاقتور کي ڏسي ان جهڙيون سڌون ڪرڻ لاحاصل آهي.

19. گهوڙي کي لتَ، ماڻهوءَ سان ڳالهه ڳتَ.

- ڏنگو ماڻهو سزا سان سڌو ٿيندو پر چڱو ماڻهو هدايت تي هڪدم عمل ڪندو.

20. گهوڙو اگر گاهه سان دوستي رکندو ته کائيندو ڇا؟

- اجايو ترس جان جو وڃاءُ آهي.

21. گڏهه کي گج گهوڙي کي آٽر.

- زماني جي ابتي چال لائق بدران نالائق تي نوازشون ڪرڻ.

22. گتيءَ مهل گڏهه کي به پيرين پوڻو پوندو آهي.

- غرض خاطر ڪنهن نيچ ماڻهوءَ کي به لاچار منت ڪرڻي پوندي آهي.

23. سونٽي هجي سان ته گڏهه گوهي نه ڪري.

- لچو ماڻهو شرافت بدران سختيءَ سان ٺي ڪم ڪندو آهي.

24. عيسيٰ جو گڏهه، مکي مان تي ايندو ته به گڏهه جو گڏهه رهندو!

- اڻ پڙهيل کي رڳو ڪنهن درسگاهه مان گهمائي اچبو ته هو عالم ٿي پوندو ڇا؟

25. گڏهه پنهنجي ساوڻي هينگن ۾ وڃائي.

- بيوقوف ماڻهو پنهنجو قيمتي وقت بيڪار ڳالهين ۾ وڃائيندو آهي يعني ته آهي وقت جو قدر نه ڪندا آهن.

26. حمايتڻ گڏهه عراقيءَ کي لتون هڻي.

- لچ ماڻهوءَ کي جيڪڏهن حمايت ملي وئي، ته هو شريف سان اٽڪڻ ۾ دير ئي نه ڪندو.

27. سيءَ ۾ گڏهه جا آٽر به چڱا.

- ڏکئي وقت ۾ خسيس شيءِ جي مدد ملڻ به چڱي.

28. ڏنيجي گڏهه سور ٽئي سائيءَ کي.

- لچ ماڻهوءَ کي پنهنجي برن ڪمن جي سزا پوڳيندو ڏسي بيوقوف ماڻهوان تي ترس کائيندا آهن.

29. گڏھ تي گلاب هاريندي حيف ٿيو.
30. ڇا گڏھ ڇا گلقند.
31. گھوڙو وڪٽي سٽو هڻين ڇا؟
32. زخمي گھوڙا جنگ تي ڪونہ چڙھندا آهن.
33. وقت ڪري واڪا تہ گھوڙو چوي گڏھ کي ڪاڪا.
34. وڻ گھوڙو ٻڌڻ نٿو ڏئي.
35. ڇڏيون تہ گھوڙا ڊوڙائين.
36. جَو ڍيري گڏھ رکپال.
37. سھسين ڪري سينگار تہ بہ ڪودڙيءَ جو پٽ ڪودڙو.
38. ڪودي بہ خوش ٿي تہ ڏٿين سجاتي آهيان.
39. ڪنيار نہ پڄي ڪنيارڻ سان ڪُٽي گڏھ جا ڪَنَ.
40. گڏھ جو گڏھ.
41. تون بہ رئيس مان بہ رئيس تہ گڏھ ڪير هڪليندو؟
42. ساڳيا گڏھ ساڳيا آٽر.

- بي قدري تي مهربانيءَ جو ڪوبہ اثر نہ ٿيندو.
- نالائق کي نوازڻ بي سود آهي.
- پنهنجي قيمتي شين جي اون ڪرڻ ڪان غافل ڇو رهين؟
- شڪست ڪاڌل وري مقابلي جي همت نہ ساريندا آهن.
- اهڙو وقت بہ ايندو آهي جو جڏهن عزت واري ماڻهوءَ کي نيچ ماڻهوءَ جي ڪاڻ ڪيڏي پوندي آهي.
- ڪنهن جي چوڻ تي جهل ٿي نٿو ڏئي.
- جيئن وٺين تيئن مقابلو ڪن.
- چور کي ملڪيت جي سنڀال لاءِ ڇڏڻ ڏنو وائنو حرج آهي.
- سني لباس پائڻ سان ڪنهن جا لڇڻ ڪونہ ڍڪجي سگهندا.
- بدڪار شخص هر هنڌ ظاهر ٿي پوندو آهيءَ هرڪو ڪيس ڏکي ڪيندو آهي.
- ڏاڏي جي خار هيٺي مان ڪڍي.
- بيوقوف جو بيوقوف.
- سيڪو پاڻ کي وڏو سمجهي تہ نديا ڪم ڪير ڪندو؟
- اهيئي ڇاليون ءِ اڻ سهائيندڙ روشون هلنديون اچن.

43. گڏھ ساڳيو ۽ آئٽر نوان.
• ساڳي ٻڇڙائيءَ جو ڪٿي نئون ڊونگ ڪيو اٿن.

44. جھڙا گڏھ تھڙا آئٽر.
• جنھن جا جھڙا افعال هوندا رتبو بہ اوترو ملندس.

45. جن جون اکون چڏبيون تن جون واڳون بہ ڇو وٺبيون.
• جن مان اميد نہ هجي، تن ۾ آسرو ڇو رکجي.

46. لَتر کي پُڇي ڇڪرُ.
• بدمعاش ماڻھوءَ کي بدمعاش ئي پڇي سگھندو.

47. ڏٻري جو ڏٿي سويل پلاٽي يا گگري سويل پلاٽي.
• مشڪل ذميواري نڀائڻ لاءِ دورانديشي ڪرڻ ضروري آهي.

48. گڏھ هجي يا گھوڙو جاءِ ٻنھي جي اصطبل آهي.
• ملازم ڀلي ڪٿي ڪيڏو بہ ايماندار يا محنتي ٿئي تہ بہ مالڪ جي جاءِ ڪونہ والاريندو.

49. منھن نہ مهاندو گڏھ جو بولاندو.
• شڪل بڇڙو ڪٿي قيمتي لٽا پائي تہ بہ سونھندو اصل ڪونہ.

50. گڏھ جو وس آهي جو ٻيڙيءَ تي نہ چڙهي.
• لچ جي ڪھڙي مجال جو راهہ راست تي نہ اچي.

51. گھوڙن جو لتون گھوڙا يا ٻيڙا جھلين.
• وڏيون ذميواريون وڏي هلنديءَ وارا ئي ڪٽي سگھندا.

23

ڪتو - ٻلي

1. ڪتي جو پڇ ٻارنھن مهينا نڙ ۾ وجھہ تہ بہ ڏنگي جو ڏنگو.
• لچي ماڻھوءَ کي ڪيتري بہ هدايت ڪبي تہ بہ هو پنھنجي ڏنگائيءَ کان نہ مڙندو.

2. ستين لنگھڻين ڪتو بہ حلال آهي.
• جان بچائڻ خاطر سخت ضرورت ۾ حرام شَي بہ جائز آهي.

3. ڪتو ٻه ڪاڏو سون ڪڪ ٻه ڪاڻ پري.

- نفعي خاطر ٻجڙو ڪر ٻه ڪيوسون پر ان مان حاصل ڪي ٻه ڪين ٿيو.

4. چتو ڪتو ٻه مالڪ سڃاڻي.

- بري حالت ۾ وفادار ماڻهو احسان نه وساريندو آهي.

5. ڪتو ڇا ڄاڻي ڪٽڪ جي مانيءَ مان؟

- نالائق ماڻهو چڱائيءَ مان ڇا سمجهندو.

6. ڪتو ڪڙم جو ويري.

- بي ننگوءَ بي وڙ ماڻهو پنهنجي ڪٽنب سان ئي وير رکندو آهي.

7. هٽ جو ڪتو هٽ ڪي ڪائي.

- پنهنجو ئي پاليل پنهنجي جان لاءِ نقصان.

8. ڪتي جا ڏند گڏهه جو ماس.

- بجڙا ماڻهو بجڙائي ۾ هڪبئي سان هميشه اٽڪيل رهندا.

9. ستن بگهڙن سان اٺون ڪتو ٻه هوندو آهي.

- بدمعاشن جي ٽولي ۾ ڪو هڪڙو شريف ٻه نڪري پوندو آهي.

10. پاڻ نه پاري ڪتا ڌاري يا پيٽ نه پالي ڪتا ڌاري.

- ڪو ماڻهو پنهنجي سر جي پورائي ٻه نه ڪري پر وتي اجايا شوق ڪندو.

11. بجڙو ڪتو مالڪ پٽائي.

- بد فضيلتو نوڪر سدائين پنهنجي مالڪ جي گلا ڪرائيندو آهي.

12. گهر جو ڪتو پرَ جي ڪتي سان.

- اهو ماڻهو جو پنهنجي گهر جي دشمن سان وڃي ساٿ ڏي.

13. نه ڪتو ڏسندو نه ڀونڪندو.

- حاسد ماڻهوءَ جي نگاهه کان بچڻ ئي سٺو آهي.

14. انڌي ڪتي لوڙها لتاڙي.

- بي ڏيانو ماڻهو تڪڙ ڪري هر ڪم ۾ نقصان ڪري وجهندو آهي.

15. پنڌ ڪان ڪتي جي وات ۾ چڱو.

- پيادل سفر ڪرڻ کان بهتر آهي ته ڏکيو سکيو ڪنهن سواريءَ ۾ وڃجي.

16. ڪتو ٻه ٻچ لوڏي ويهندو آهي.

• ڏنگي ماڻهوءَ تي ٻه احسان جو اثر ٿيندو آهي.

17. بي سرو ڪتو ٻه نه هجي.

• بي سرو آواز ڪنهن کي سٺو نه لڳندو آهي.

18. واڙي ڪتي واهه تي سائين ليکي شڪار تي.

• بدڪار تي ٻاڙڻ سان رڳو آسرا ڪڏڻا پوندا.

19. لباڻا لڏي ويا ڏونب ڪتا ڇڏي ويا.

• بدمعاش ويندي ويندي ٻه پنهنجي پٺيان آزار ڇڏي ويندا آهن.

20. ڪتيءَ کي اماڙي لڳي هاڻ تارن ڪان ٻه تي ڏچي.

• ڪنهن ماڻهوءَ کي جنهن شَي مان ڏاڍو ايذاءُ رسيو هوندو، سو ان جي نالي ڪان ئي پيو ٽڙڪندو!

21. قافلا هلندا رهندا ۽ ڪتا ڀونڪندا رهندا.

• باهمت انسان مضبوط ارادي سان اڳيان وڌندا هلندا آهن ۽ مخالفن جا آواز سندن بلند حوصلي سان ٽڪرائجي گم ٿي ويندو آهي.

22. ڪتو لوڏ ۾ خوش.

• ڪي ماڻهو گهڻن جي پٺيان لڳڻ ۾ خوش هوندا آهن.

23. ڪتو ٻه ڪڙم سان ٿو سونهي.

• هر انسان پنهنجي ڪڙم قبيلي ۾ سونهي ٿو.

24. ڪتو ويو ڪٽڪ مان نڪري گڏهه گجرن جي واڙي ۾.

• پهريدار سنڀال ڪرڻ ڇڏي ڏني ته بدمعاش کي ٻه چوري ڪرڻ جي ساڃي لڳي وئي.

25. ڪتي چٽيو دريا پليت ڪونه ٿيندو.

• ايماندار شخص جي گلا ڪرڻ سان هو داغدار ڪونه ٿي پوندو آهي يا ڪنهن درويش جي برائي ڪرڻ مان سندس فيض ۾ ڪمي ڪانه ايندي آهي.

26. ڪسيري جي ڪتي ٽڪي جا ڪائي نان.

- ڪنهن نيچ ماڻهوءَ ۾ ڪر پيو تہ وتندو ٻهانن سان تنگ ڪندو ۽ اجايا خرچ وجهندو.

27. ڌوٻي جو ڪتو نہ گهر جو نہ گهاٽ جو.

- جو ماڻهو بي مقصد رلندو سو ڪٿي جو بہ نہ رهندو.

28. ٽڪڙي ڪتي انڊا گلر ڇٽي.

- ڪنهن بہ ڪم ۾ ٽڪڙ ڪرڻ سان سدائين ڇيهو رسندو آهي.

29. ناناٽا مري ويا ڪاري ڪتي ڇڏي ويا.

- مالڪ هليا ويا ۽ پنهنجا اثر ڇڏي ويا.

30. ڪتيءَ ڪي پيچ ۾ سور سرائيءَ ڪي بچ تي زور.

- اهڙي ڪم تي زور ڀرجي، جنهن مان اڳلو اڳيئي بيزار هجي.

31. پيٽ تہ ڪتا بہ پيا پارين.

- پنهنجي ڪاڻ تہ هرڪو ٿي جيئي تہ ۾ عزت لائق اهو ڇنبو جو ٻين لاءِ جيئي.

32. ڪتو بہ ڏاڙهي ۽ ڦٽ لعنت بہ پاڻ تي ٽئي.

- اهڙو ڪم ڇو ڪجي جنهن مان نقصان تہ پهچي پر رسوائي بہ پنهنجي ٿئي!

33. گهر جو ڪتو سست نہ ٿئي باقي گدڙ ڪي ڪهڙي طاقت جو ڪڪڙ ڪٽي.

- پهريدار چوڪس رهندو تہ تہ گهر مان ڪوبہ ٽيڙ نہ ويندو يا مالڪ جي غفلت ڪرڻ مان ڪيس ڪوبہ آسانيءَ سان ڇيهو رسائي سگهندو.

34. ٻلي ست ڪوٺا ڪائي هلي آ حج ڪرڻ.

- ڪو بہ بداعمال ماڻهو نيڪي يا ثواب جون ڳالهيون ڪرڻ لڳي.

35. ٻليءَ ڪي خواب ۾ ڇيچڙا.

- لالچي ماڻهوءَ کي هر وقت پنهنجي لالچ جي سجهندي آهي، يا هر ڳالهہ ۾ پنهنجي فائدي جي بي سود توقع رکڻ.

36. ٻلي بہ ٽي سوپاري ڪائي.

- نااهل ماڻهو لائق ماڻهن جو درجو حاصل ڪرڻ جي خواهش ڪري.

37. ٻلي کائيندي نه ساري پر هنگندي ساري يا ٻلي کائڻ مهل ڪري نعمت نعمت ۽ هنگڻ مهل ڪري قيامت قيامت.

- ڪي لوڀ مهل خيال نه ڪندا آهن، پر نتيجن ڏسڻ مهل پڇتاءُ ڪندا آهن.

38. ٻليءَ ڀاڳين ڇڪو ٽٽو.

- ڪنهن آني ٻهاني مرضيءَ مطابق ڪم ٿي ويو.

39. ٻليءَ شينهن پڙهايا ڦر ٻلي کي ڪون کاوڻ آيا.

- استاد کان ڪم سکي وري ان سان ئي منهن آڏي ڏيڻ.

40. ڪانئياري ٻلي ڪوئي جي جوءِ.

- غرضمند ماڻهو پاڻ کان ڪمزور جي ٻه پيو ڪاڻ ڪيندو.

41. ٻلي وڙهي ته به پنجو پنهنجي منهن تي رکي.

- جانور به وڙهندي ندامت ظاهر ڪندو آهي.

42. مون ڪا تنهنجي ٻلي ماري آهي؟

- مون تنهنجو ڏوهه نه ڪيو آهي.

43. ڪبوتر جي اکين پورڻ سان ٻلي ڏجي ته ڪانه پوندي آهي؟

- حقيقت کان اکيون ٻوٽڻ سان خطرو ٽري ته ڪونه ويندو آهي.

44. ٻلي ۽ ٻار لڏ پلاڻ ۾ خوش.

- ڪي ماڻهو نڪاڻا بدلائيدي لڏ پلاڻ ۾ ڏاڍا خوش ڏسبا آهن.

45. مائي ٻلي ڪوئو لنڊوئي پلو.

- مون کي تنهنجو ٿورو نه کپي. تنهنجي مهربانيءَ کانسواءِ ئي ٺيڪ آهيان.

46. ٻلي ڪوئي وارو ليکو آهي.

- ڪوڙي ڳولا نام ڪرڻ لاءِ چئبو آهي. هٽرادو جاچ ۽ وٽ پڪڙ، تون پيچ نه مان اچان ٿو، وارو قصو.

47. رڳو مياڻو ڪري اچان ٿو.

- جهاتي پائي جلدي ٿو موٽان.

48. ٻليءَ جي مياڻوءَ کان ئي ڏجي ٿو.

- ڏهڏٻي واري عملدار جو ٿلهو رعب ئي ڪافي آهي.

49. سُتي ٻلي ڪوئا ڪين ماريندي.

- غفلت سان هٿ چڙهيل موقعا به نڪري ويندا، يا سست ماڻهوءَ مان ڪجهه به نه ورندو.

24

شينهن - گدڙ

1. شينهن رڍن وانگر ڌڻن ۾ گهمن ته شينهن ڪير چرين؟

- بهادر ماڻهو رڳو پنهنجي طاقت تي ڀاڙيندو آهي.

2. شينهن جي وات مان گرهه ڪڍڻ ڏکيو آهي.

- ڀاڙ ڪان ڏاڍي ماڻهوءَ کان ڪابه شيءِ کسڻ ڏاڍو ڏکيو ڪم آهي.

3. شينهن مري ته به ڏڀ نه چري.

- بهادر ماڻهو ڪيترن تڪليفن هوندي به بي غيرتيءَ جهڙو ڪم نه ڪندو.

4. ستي شينهن کان وري به جاڳندڙ گدڙ ڀلو يا ستي شينهن ٻک مرن اُٿي گدڙن به ڏوَ.

- سستي ڪرڻ سان ڏاڍي ماڻهوءَ کي به روزگار ڪونه ملندو ۽ هٿ پير هڻڻ سان ڪمزور به روزي ڪمائي سگهندو.

5. قالين جي شينهن کان ڪوبه نه ڊڄندو آهي.

- ڪوڙي ڏيک کان ڪير چو ڊڄندو؟

6. ستي شينهن کي آگر نه ڏجي.

- خاموش دشمن سان اجائي ڇيڙ نه ڪرڻ گهرجي.

7. شينهن جي سمهڻ کان اُن جي سگهه ڪانه وينديآهي.

- خاموش دشمن کي ڪمزور سمجهي ڪائنس بي خوف نه ٿي ويهجي.

8. شينهن جا ٻچا نيٺ به شينهن ٿيندا آهن.

- بهادرن جو اولاد نيٺ به بهادر ٿيندو آهي.

9. ڏينهن شينهن آهي.

- ڏينهن جي روشنيءَ ۾ سيڪو ڪم آسانيءَ سان ٿئي ٿو.

10. شينهن کي ڪير چوي ته شينهن مون کي کاءُ.

- ڏاڍي ماڻهوءَ کي ڏاڍائي جي دانهن ڏيڻ به پنهنجي ڳچي ڦاسائڻ آهي.

11. ناٿو شينهن جي ڪن ۾ پيل آهي.

- دولت هٿ ڪرڻ ڏاڍو مشڪل ڪم آهي.

12. سنڌ گدڙن ڪانه ڪاڏي آهي.

- انصاف اجا ملڪ مان ويو ڪونهي.

13. گدڙ جي گوڻهه ۾ ڪم پوي ته گدڙ وڃي ڏونگر تي هنگي.

14. گدڙ گدڙ جي سڏ تي نه اونائي ته ڪوڙهيو ٿي مري.

15. گدڙ ڊاڪ نه پڄي آکي ٿو ڪتا.

16. گدڙ کي موت ڪٺندو آهي ته شهر ڏانهن رخ ڪندو آهي.

17. گدڙ به پنهنجي ڏر تي شينهن آهي يا پنهنجي گهر ۾ ٻلي به شينهن.

18. گدڙ به گدڙ جي ڪوڪ اونائي.

19. تيل سهانگو هجي ها ته گدڙ به ٻُڄ مکين ها!

20. پاڻ جي ڪونئرا هجن ته هوند گدڙن کائي ڇڏيا.

21. آنڊن جا واهي گدڙ ٿيندا آهن.

22. گدڙ کي سپ سڃاڻ پر گدڙ ڪنهن کي ڪونه سڃاڻي.

- ڪنهن ترڙي ماڻهوءَ ۾ ڪو ڪم پوندو ته هو وڌيڪ شيخي ڏيکاريندو.
- ڪي ماڻهو پنهنجي قبيلي يا ذات واري جي سڏ تي اوس ورندا آهن، جي نه وريا ته ڇڻ ٻڇڙا ٿي مٺا.
- ڪو ماڻهو ڪوشش سان پنهنجو مقصد حاصل ڪري نه سگهي ته ان جون خرابيون بيان ڪري، پنهنجو شرم پرچائي.
- جڏهن ڪنهن جا خراب ڏينهن اچن ٿا، ته پوءِ ڪيس تدبيرون ابتيون سجهديون آهن.
- ڪيدي ماڻهو به گهر وٽ ڏاڍ مڙسي ڏيکاريندو آهي.
- بي همت ماڻهو به اوکي مهل ۾ پنهنجي هم جنس جي مدد لاءِ هلي ايندو آهي.
- قيمتي شيون ملڻ آسان هجن ها ته پوءِ هرڪو پيو موجون ڪري ها!
- بهادريءَ جا ڪم جي سولا هجن ها ته هرڪو ڪرڻ تي سندرو ٻڌي ها!
- بزدل ۽ چالاڪ بي وس مان پنهنجو مطلب ڪيندو آهي.
- بي مروت انسان ڪنهن جو به رک رکاءُ نه ڪندو آهي. ٻڄڻي تي بهادريءَ جي ڳالهين جو ڪوو به اثر نه پوندو آهي.

23. جي تون ٻنڌ ٻنڌائي تہ مان شينهن شينهائي.

- پنهنجي زبان سان پاڻ کي ٻهادر سڏڻ سان ماڻهو سچ پچ ٻهادر ڪونہ ٿي پوندو.

25

ٻڪري - رڇ - هوٽي

1. شل جهنگ جي ٻڪري آنَ نہ چري.

- جهنگلي ماڻهو شهر جا مزا ورتا تہ پوءِ پنهنجو ڳوٺ بہ وساري ويهندو.

2. هرڪا ٻڪري پنهنجي پائي ٽنگبي.

- هرڪو ماڻهو پنهنجي ڪئي جي سزا لوڙيندو.

3. جيري لاءِ ٻڪري ڪهڻ.

- پنهنجي ٿوري فائدي لاءِ وڏو نقصان ڪري وجهڻ.

4. ٻڪريءَ جي ماءُ گهڻا ڏينهن خير ملهائيندي؟

- جنهن جو انت اڇو ئي آهي، سو پنهنجو خير ڪيترو گهرندو.

5. ٻڪريءَ کي ساهہ جي ڪاسائيءَ کي ماهہ جي.

- ظالم کي هر حالت ۾ ظلم ڪرڻ جي ڏن لڳل هوندي آهي ۽ هن کي مظلوم تي هرگز قياس نہ ايندو آهي يا لالچيءَ کي پنهجي حرص پوري ڪرڻ جي لڳل هوندي آهي ۽ ٻئي جي نقصان جو ڪيس هرگز قياس نہ پوندو آهي.

6. رڇ جو پيٽ ڀرجي تہ ڏڙيون ٽپڻ شروع ڪري.

- ٻي ڪري يا لچ ماڻهوءَ جو اهو ئي ڪم هوندو آهي جو زور وٺڻ کان پوءِ هو اوڙي پاڙي کي تنگ ڪرڻ شروع ڪندو آهي.

7. ڏڙ ريڊيو ۽ سسي ٻاڪري.

- ٻن مخالف جنسن جو جوڙ اڻ سهائيندو لڳندو آهي. ٻي جوڙ مثال يا ابتڙ ڳالهہ لاءِ چوندا آهن.

8. رڍن اڳيان رباب وڄائيندي ورهيہ ٿيا.

9. رڍ اڳئي مرڻي بد پئي بگهڙ تي.

10. رڍون مڙئي ٻوٽ ڪاريون.

11. ڏڻ تہ ڏٺي نہ تہ وڪڻ ڪٺي.

12. هرڻي اڳيئي نچڻي ويتر پيس گهنڊڙي.

13. هرڻ پنهنجي ذات ڦاڙهو پنهنجي ذات.

14. ڦاڙهو جتي ڪاٽي اُتي اوجهہ ڏئي.

15. گهڻ پيٽاري ٻڪري ڪاٽي وٺي چار.

16. ڏوٻي منجهہ دريا تہ بہ اوجهہ نہ ڇڏي اوجهري.

17. ڪنهن جي ٻڪري ڪير وڄهي گاهہ.

18. ٻڪري ڪير ڏي، ڦولهڙين گاڏڙ.

19. ٻڪريءَ جو ساهہ ويو ڪاٽڻ واري کي سواد نہ آيو.

20. ٻڪرين ۾ بگهڙ پيو ڪتي کي هنگڻ آيو.

- جاهل ماڻهوءَ کي ڪيتريون بہ نصيحتون ڪبيون تہ بہ مٿس ڪو اثر نہ پوندو.
- نتيجو تہ خراب ٿيڻو ئي هو پر ڏوهہ ڪنهن نہ ڪنهن تي اچڻو هو.
- سيني بدڪارن جي فطرت ساڳي ٿيندي آهي.
- سيڪو ڪم پنهنجي سنڀاليندڙ سان سلامت رهي ٿو.
- نخري باز ماڻهوءَ کي ڪو بهانو ملندو تہ اجايا وڏيڪ ناز نخرا ڪندو.
- هر ڪنهن ماڻهوءَ جي فطرت پنهنجي پنهنجي آهي.
- نڳ ماڻهو ڪنهن جوءِ ۾ گهٽي نڳي ڪندو اُتي ئي گهٽو ڦاسندو.
- ڏيان خور نفعي نقصان کي نہ ڏسندو آهي.
- لچو ماڻهو عبادت يا رياضت ڪري موٽندو تہ بہ لچائي کان باز نہ ايندو.
- ڪڏهن ٻلائي بہ مصيبت ۾ وجهندي آهي.
- ڪم ظرف ماڻهو فائدو رسائڻ مهل بہ اڏنگائي ضرور ڪندو.
- لالچي ٻئي جو سمورو فائدو هڙپ ڪري بہ راضي نہ رهندو.
- بهادر مقابل اڳيان گيدي بهانا ٻڪولڻ لڳندو آهي.

21. ياد ڪندي ٻڪري ڏراڙن جا ڏک.

- بهادريءَ سان ڪيل مقابلا مخالف ٻه وساري ڪونه سگهندو آهي.

26

ڪانگ

1. ڳُڙ جو مينهن وسي ته به ڪانءُ ڦڙيءَ ڪاڻ پيو سڪندو.
2. ذات ڪانگن کي به پياري هوندي آهي.
3. گهر ۾ ليي داڻو به ڪونه زور ڪانگن کي دعوت ڏيڻ جو.
4. ڪانگ جي ڪنڪي مڪڙ تي.
5. ڪانگ کي لڙ ۾ مزو.
6. ڪانگ ماني لولو ڏسي لوهہ پائيندو آهي.
7. ياڙين مٿان يت ڪانون وڏي ڪيرائي.
8. ڪانگ کي سور لٿو ته وري تان تان شروع.
9. جهڙا ڪنگ تهڙا ٻچا.
10. ڏاهو ڪانگ به ٽنگو ڦاسي.

- بي همت ماڻهوءَ کي ڪيترا به سونهري وجهہ ملندا ته به هو روزيءَ لاءِ پيو واجهائيندو.
- پنهنجو ڪڙم قبيلو ته هر ڪنهن کي عزيز هوندو آهي.
- سچائي هوندي به فضول خرچن جو سوچڻ.
- طاقتور جي ڄَلهہَ هميشه ڪمزور تي هوندي آهي.
- شورش پسند ماڻهو ٻن جي ويڙهہ ۾ خوش ٿيندو آهي.
- موقعي شناس يا لالچي انسان سدائين موقعي مان فائدو وٺندو آهي.
- جيڪي ماڻهو ڪانڊ ۾ ڳيدي ٿين ٿا، اهي بنه ڪمزور ۽ نيچ ماڻهن هٿان به نقصان ڪائي ويهندا آهن.
- شرپسند نقصان سهسائي وري شرانگيزي شروع ڪندو.
- بد افعالن ماڻهن جو اولاد به اوهڙو ئي ٿيندو.
- هر هنڌ چالاڪي ڪندڙ ماڻهو پنهنجي اتڪل بازيءَ ۾ ئي ڦاسندو.

11. اندر ڪارو ڪانءُ ٻاهر ٻولي هنج جي.

• ظاهري چتر زبان ۽ مٺو پر اندر جو کوٽو.

12. ڪانگن ڪي جي پيلا هجن ها تہ اڏامندي نظر اچن ها.

• بزدل ماڻهن ۾ بهادريءَ جو ڪو بہ انگ نہ هوندو آهي.

13. اگهاڙي ڪني ڪانون هاب.

• سنيال بنان ڇڏيل شيِ کي هر هنڌان خطرو آهي.

14. ڪانءُ هليو مور جي چال تہ پنهنجي بہ ڦري ويس.

• وڏي رتبي واري جي اهل ڪرڻ سان پنهنجي چڱائي بہ وڃائي ويهندو.

27

جانور - پکي - جيت

1. لچ يولڙي کي بہ پياري هوندي آهي.

• هر ڪنهن کي پنهنجي عزت پياري هوندي آهي.

2. يولڙي جي پڇ ۾ باهہ ڏئي تماشو ڏسڻ.

• ٻين لاءِ آزار پيدا ڪري پاڻ ان تي خوش ٿيڻ.

3. لنيون جهلي يولڙو ڪتيو ڪائي کهيري يا ڪتيو ڪائي فقير لنيون جهلي يولڙو.

• تڪليفون تہ هڪڙا سهن پر ان جو ڪتيو ٻيا ڪائين.

4. ننڍا ڪوئا وڏن ڪوئن جا ڪن ڪترين.

• سيڪڙاٽ بہ آزموديڪارن کي ينيلائي اٿر وجهڻ جي ڪوشش ڪندا آهن.

5. ڪوئي لڏي هيڊ ڳڙي تہ ٿي ويو پساري.

• ٿورو ڪجهہ هٿ اچڻ سان پاڻ کي وڏو ڪري ياڻڻ.

6. ٽڪريءَ کي ٽيا سور ڄائي ڪني.

• امڪان يادعويٰ تہ تمام وڏي پر ان جو نتيجو معمولي.

7. ڪوئي جو ڄٽيو ۾ ٺي ڳوليندو.

• ناخلف اولاد ماڻٽ لڄائيندو.

8. اٺو ڪاڏو ڪوئي مارَ پٺي گابي تي.

• ڏوهہ هڪڙا ڪن ۽ وٺ پڪڙ ٻين بي گناهن تي.

9. نيت جو نانگ کوڙن کي کائي.

• نيت جو کوٽو ماڻهو پنهنجي بڇڙي نيت جو نتيجو اوس ڀوڳيندو.

10. نانگ به مري ۽ لٺ به نه ڀڄي.

• مطلب به سڌ ٿئي ۽ ڇيهو به نه رسي.

11. نانگ ويو نڪري ليڪو پيو ڪٽجي.

• نقصان پوٽو ٿيو هو پڇي ويو ۽ هاڻي اجايو پٺيان ڪاهه گهوڙا ٿئي.

12. جيسين عراق کان ترياق اچي تيسين نانگ جو کاڌل مري وڃي.

• ڏکين ڳالهين ۾ پوڻ سان ڪو به تدارڪ نه ٿيندو ۽ نيٺ نقصان پهچي ويندو. اصل ۾ فارسي ٻوليءَ جي چوڻي آهي. تاترياق از عراق آورند مار خورده مرده شود.

13. وڇونءَ جو منڊ نه ڄاڻي نانگن جي ٻر ۾ هٿ وجهي.

• ننڍڙو ڪم ته ڪري نه سگهي ۽ وڏن ڪمن ۾ هٿ وجهي.

14. جي ويري نه وجهي وير ته ڪاريهر ڪينئن چنجي يا واسينگ وير ڪڏهن نه ڇڏيندا آهن.

• ڪي انسان فطري طور وير وٺو ۽ ظالم انسان ٿيندا آهن.

15. سَپُ نه ماري سَپَ جو سراپ ماري.

• آفت کان وڌيڪ آفت جو خوف انسان جي جان لاءِ ضرر رسان آهي.

16. مروان موت ملوڪان شڪار.

• مڪڙن لاءِ آزار ٻين لاءِ تماشو.

17. پوڙها طوطا به ڪڏهن پڙهيا آهن؟

• پوڙهو ماڻهو علم يا هنر هرگز سکي نه سگهندو.

18. ڪکڙ ٻچن سوڏي انڊي.

• جي وڏا ٻي ڏيانا هوندا ته ننڍن کي وري ڪهڙو ڏيان پوندو؟

19. گهر جي مرغي دال برابر.

• پنهنجي گهر جي قيمتي شَي جو به گهر جي ڀاتين کي ايترو قدر نه ٿيندو آهي.

20. ڪڪڙ جي اهائي هڪ ٽنگ.

21. پهرين ڪڪڙ پيدا ٿي يا آنو، تنهن جي ڪنهن کي خبر؟

22. مادي ڪڪڙ ٻانگ ڏني!

23. ڪڪڙ ڪنو آنو ٻه سيري پنهنجي هيٺيان رکندي آهي.

24. مور گهٽو ٿي سهڻو پر ٽنگون ڦڏيون.

25. جهنگل ۾ مور نچيو ڪنهن نه ڏٺو.

26. سهي ٽنگون ٿي چوٿين نهي ٿي نه!

27. نوريڙي جي مهماني ٻه پير.

28. ڏيڏريءَ کي ٻه زڪام ٿيو آهي.

29. ڳوهه کي ڪٽي ڪٽي ته شڪارين جا گهر ڳولي.

30. شينهن جي وات مان ڏپ.

31. ولايت جي ڪبر سنڌ ۾ مينا.

- هوڏي ماڻهو وري وري پنهنجي ڳالهه تي اٽڪي بيٺو هوندو.
- اهڙو معاملو جنهن جو انت لهڻ ڏکيو هجي.
- ڪيدي ماڻهو همت ڏيکاري سا ڳالهه عجيب آهي.
- والدين خصوصاً ماءُ ڪريل اولاد کي ٻه پاڻ کان جدا ڪرڻ نه چاهيندي آهي.
- ڪو ماڻهو سيئي سهڻيون وصفون رکندو هجي پر منجهس ڪانه ڪا وڏ ٻه ضرور هجي.
- گهٽي رش ۾ چڱو متو ڪم ٿي ويو ته ڪير تازي ڪونه وٺندو.
- ضدي ماڻهو ڦري گهري وري ٻه ساڳي ڳالهه تي پيو اڙندو.
- ڪم مايه ماڻهوءَ کي ٿوريءَ ۾ ٿي راضي ڪري سگهبو.
- بي وسعت ماڻهو پنهنجي پهچ کان اعليٰ اعليٰ درجي جا خيال ڏيکاري.
- جنهن جي متان مصيبت اچي هوندي آهي، ان کي واٽون ٿي ابتيون هٿ اينديون.
- بدمعاش جي نهنائي کي ويساهه ڪرڻ جوڳو آهي.
- پرديس مان آيل بي ملهائتي شَي ٻه هتي ملهائتي ليکي ويندي آهي.

32. بخت جو ڪبوتر ڪڏهن هن ڪڏ تي ڪڏهن هُنَ ڪڏ تي.
- قسمت ڪڏهن ڪنهن سان ساٿ ڏيندي آهي تہ ڪڏهن ڪنهن سان.

33. ڪتي جي جهارَ ڪتي جي جهرڪي.
- ڪتي جا ڪير، ڪتي جا ڪيرا.

34. جيءَ ۾ اچين تہ آنا لاهين، وٽي تہ ٻچا ڏين.
- زوراور ماڻهو ڪهڙو بہ وڌ اختيار ڪري سگهي ٿو.

35. تاڙي ڪي تات مينهن ڙي مينهن.
- گهرجائو ماڻهوءَ کي هميشه آڻ ڙي آڻ جي جهوري لڳل هوندي آهي.

36. ڏٺي مک ڪير ڳهندو.
- ڏسي وائسي ٻيڙي ڪر ۾ ڪير هٿ وجهندو.

37. جتي ماکي تتي مک.
- جتي فائدو اتي رش.

38. نڪ تي مک بہ ويهڻ نہ ڏي.
- پنهنجي ٿوري بہ گهٽتائي ٻڌي نہ سگهي.

39. مڇيءَ جي جڻني کي ڪير ترڻ سيکاري؟
- پنهنجي فن جي اڳيئي ماهر کي وڏيڪ ڇا سيکاربو؟

40. پلن هوندي کي ڪتل ڪڳا ڪائين.
- جڃهي رزق هوندي سادي سودي تي گذران ڪندڙ بلاشڪ بخيل هوندو.

41. ڏڻ تہ ڏٺي نہ تہ وڪڻ ڪٺي.
- ڪوبہ ڌنڌو يا ڪاروبار صرف مالڪ جي نگرانيءَ ۾ ئي اُڀڙي سگهندو.

42. ڪني مڇي ڪانهي جا ڪانہ اگهامندي؟
- ڪار آمد ۽ بي عيب شَي هڪ هنڌ نہ تہ ٻئي هنڌ ضرور قبول پوندي.

43. هڪڙي ڪني مڇي سڄي تالاب کي گندو ڪندي آهي.
- هڪڙي نالائق باعث سڄي ڪٽنب جي بدناموسي ٿيندي.

44. طوطي جو آواز نقار خاني ۾ ڪير ٿو ٻڌي؟
- وڏن ماڻهن جي راءِ اڳيان ننڍن ماڻهن جي راءِ ڪي ڪهڙو وزن؟

45. ڪڪڙ ٻانگ نہ ڏيندو تہ صبح نہ ٿيندو ڇا؟
- ڪنهن هڪڙي فرد جي ڦري وڃڻ سان دستور ڪونہ ڦرندو.

46. ڪوئي ڏٺي ٻلي تہ دلڙي ٿين ڍلي.
- خوفناڪ اڳيان جرئت ڇڏائجي ويندي آهي.

47. نانگ ٻه ٻارهين مهيني ڪل متائيندو آهي.

• بدمعاش ٻه ڪڏهن شرافت جو ڏيکاءُ ڪندو آهي.

48. گهٽي مٽاڻ ۾ ٿي ڪينشان پوندا آهن.

• گهٽي محبت ڏک جو باعث ٿيندي آهي.

49. چمڙي جي گهر ويا مهمان چي اسين پيا لٽڪون اوهان ٻه لٽڪو.

• ٻرو ماڻهو هميشه ٻري صلاح ڏيندو.

50. ذات جي ڪرڙي، شهتيرن سان ياڪر.

• ٻهادرن جي گيسماري ڪرڻ سان ماڻهو پاڻ ڪو ٻهادر ڪونه ٿي پوندو يا ڪنهن وڏي سان نسبت پيدا ڪري ماڻهو پاڻ وڏو ڪونه ٿي پوندو!

51. ذات جي ڪمي خواجه خضر جي پوٽي!

• ٻڇڙا شخص ڏاڍن جي گيسماري ڪرڻ ۾ ئي پنهنجو بچاءُ سمجهندا آهن!

28

زمين - فصل - اناج ۽ جهنگ

1. جيڪو پوکبو سو لڻبو.

• جهڙي ڪار ڪبي تهڙو نتيجو لهبو.

2. کيتي سرِ سيتي.

• محنت ۽ پورهيو پنهنجي سر سٺو ٿي سگهي ٿو. اردوء ۾ چوڻي آهي ته آپ ڪام مها ڪام.

3. زمين سائي جي سائي گاهي ٻڪٽي جو بکيو.

• سخي مرد پنهنجي سخاوت باعث ڪڏهن ٻه ڪتندو ناهي.

4. امانت زمين ٻه ڪانه ڳهي.

• امانت غصب ڪرڻ سان هضم ڪانه ٿيندي.

5. جَو پوکي ڪڻڪ ڪانه لڻبي.

• ٻڇڙو عمل ڪري نيڪيءَ جي اميد رکڻ اجائي آهي.

6. ترِ چڻجي ته پَٽُ نه پوي.

• تمام گهٽي گپاگيهه لاءِ چئبو آهي.

7. ترِ جي گٽي سڄ چوٽون ڪاٽي.

• ٿوري غلطي ٻه گهٽي تڪليف جو سبب بنجيو پوي.

8. ٻولين ٻاجهري ڏين ٻُري.

• ڏيکارجي سٺي شَي مگر ڏجي بيڪار.

9. ترن جو تيل ترن مان ئي نڪرندو آهي.

- ڪثر ٻئي هنڌان نہ پر وري بہ فائدي ملڻ واري هنڌان ڪڍبي.

10. اندر ٻڏ ٻهون ٻاهر آئڻ اَن اَن جو.

- ظاهر ۾ چڱو اندر جو خراب.

11. نہ هوندو بانس نہ وڄندي بانسري.

- نہ ڪنهن ڳالهہ جو بنياد هوندو ۽ نہ فتني جو سبب بڻبو.

12. اَن جو منهن جنڊ ڏانهن.

- ضرورت وري بہ ماڻهوءَ کي ساڳي هنڌ تي موٽائيندي آهي.

13. بي اونو جهر جهنگ جهاڳڻ مان نڪي هڙ نڪي حاصل.

- مقصد ۽ شوق کان سواءِ ڪم ڪرڻ مان ڪوبہ فائدو ڪونہ آهي.

14. گولاڙو پڇي ٻول ڪان.

- خسيس ماڻهو ٻرن ڪمن ۾ وڏائي محسوس ڪندو ۽ دولت يا اختيار هٿ اچڻ سان اُتي هلت هلندو.

15. اڪ جي ماڪي ناهي جا لاهي ونجي.

- سولو ڪم ناهي جو جهٽ تي پوندو.

16. ڪڻ ڏنو تہ مڻ ڏنو.

- ٿوريءَ مان بہ گهڻو ڪجهہ ڇاٽي سگهجي ٿو.

17. تيل ترن مان ويو.

- هاٿي انهيءَ شَي مان ڪوبہ فائدو حاصل ٿيڻو ناهي.

18. انهيءَ تري تيل نہ لڳندو.

- اجايو پاڻ نہ ولوڙ ان مان ڪجهہ بہ حاصل نہ ٿيڻو آهي.

19. جهڙو اَن تهڙو من.

- ايمانداريءَ جي روزي سان اثر بہ سٺو پوندو.

20. ڳڱر ڳگر پندا اڙيا.

- دنيا جي طمع اهڙو ڇهتندي آهي جو انسان چاهڻ سان بہ مشڪل ڇڏي سگهندو آهي.

21. پيٽ ۾ لُل تہ ڳوٺ ۾ هُلُ.

- لالچي ماڻهوءَ جي لالچ پوري ٿيندي رهندي تہ هو ڪوڙي تعريف ڪرڻ مان ڍاپندو ئي ڪونہ.

29

وڻ - ڪکَ - مٽي - گل

1. هيڪلو وڻ ٻه ڪانئلو توڙي هجيس ٽڙ ٽلهو.	• مٽ مائٽ کان سواءِ ماڻهو ويچارو آهي.
2. جتي وڻ ناهي، اتي ڪانديرو ٻه درخت.	• جتي اچي شيَ ناممڪن هجي، اتي سادي شيَ ٻه غنيمت.
3. اهو وڻ ئي ڪونهي، جيڪو واءُ نه لوڏيو هجي.	• هر شخص ڪنهن ڏک يا تڪليف مان ضرور لنگهيو هوندو.
4. جنهن وڻ جي ڇانوَ ۾ ويهجي، تنهن جو خير گهرجي.	• انسان کي جتان سک پلؤ پوي، تنهن جو هميشه خير خواهه رهجي.
5. انڌن جو ٻنڌڻ ۾ ٻنڌڻ جو انڌن ۾.	• بي فائدو ڪم ڪرڻ.
6. انڌ جو ٻنڌ.	• هڪ جي ٻي.
7. ڇوڏو ڇوڏو ڪنهن نه اوڏو.	• جدا فدا ٿي وڃجي ۽ وري هڪٻئي جي قريب نه اچجي.
8. جيڏي ڪک جو تہ مُٺي لک جو.	• چڱي انسان جو مٺي پڇاڻان پاڻ گهڻو قدر ٿئي ٿو.
9. ڪوسو پاڻي ڪک نہ ساڙي.	• نرم دل انسان جي ڪاوڙ مان ڪنهن کي ذري جيتري ٻه تڪليف ڪانہ رسندي يا مائٽ جي بد دعا نہ لڳندي آهي.
10. ڪک هيٺيان لک لڪو پيو آهي.	• هر ڪا قدرتي وَٿ فائدي کان خالي نہ آهي.
11. پيٽ پوندي سهڻ ڪک پوندي نہ سهڻ.	• باهمت ماڻهو ٿي ڪري معمولي صدمي کان ٿو دانهين.
12. وڃائجي نہ ڪک سان تہ اڏري پوي نہ اک ۾.	• ڪنهن کي ٻه گهٽ ڇاڻي خراب هلت نہ هلجي، ٿي سگهي ٿو، جنهن کي خيال ۾ نہ آئيندا هجون سو ئي نقصان جو سبب بڻجي.

13. ڏوڙ پائجي تہ وڏي ڏڳ مان پائجي.
- ذري جيتري برائيءَ لاءِ بدنامي نہ کٽجي.

14. ڪلر ڪي ڪهڙي پُستي لڳندي؟
- پيريءَ ۾ ڪابہ شَي قوت نہ ڏيندي.

15. وڙهڻ مهل هرڪو وڻ اڇليندو گل ڪير ٿي ڪونہ اڇليندو.
- ڪاوڙ ۾ ڪنهن کان سٺن ٻولن ٻڌڻ جي اميد رکڻ اجائي آهي.

16. ڪهڙي باغ جي موري آهين؟
- تنهنجي حيثيت ئي ڇا آهي.

17. ڏوڙ پئي اٿس منهن ۾.
- فضول ڪمن مان ڪي بہ هٿ اچڻو ناهي.

18. ڪنڊا پوکبا ٻٻر جا تہ انب ڪٿان ملندا؟
- دشمنيون پيدا ڪري پوءِ چڱائي ملڻ جي اميد رکڻ بہ اجائي آهي.

19. ڇا ٻُجُ ڇا ٻُجَ جي ٻها!
- ڪيڏڙي معمولي شَي ۽ ڪيڏو وڏو ان جو قدر!

20. ڪک جي چوري لک جي چوري.
- معمولي چوري بہ وڏي رسوائي جو باعث آهي.

21. ڪکين ڪوبہ ڪونہ لکي!
- پنهنجي گهر ۾ هرڪو بادشاهہ آهي.

22. ڪلر منجهان ڪين ٿئي توڙي جال پيارينس جَر.
- نا اهنجار سان ڪيتريون بہ ڀلايون ڪجن پر منجهانس فائدو رسڻ عبث آهي.

23. ڪرُ ماڻهو وڻ ٻاٻرو ٻنهي ڏينهن ڪٽڻ.
- نااهنجار ۽ ايذائيندڙ ماڻهوءَ جي خاتمي جو هرڪو خواهان هوندو آهي.

24. اڪ مان ڪمند نہ ٿئي توڙي مصري جَرُ وهي.
- بدخصلت ماڻهوءَ تي ڪيڏيون بہ مهربانيون ڪبيون تہ بہ پنهنجي خصلت ڪونہ ڇڏيندو.

30

ٻاڇيون - مسالا - اٽو

1. ساڙي وڏا ساڳ آنڊا اشرافن جا.
2. سيري جي سڪ ساڳ مان ڪانہ لهندي.
3. ڏيڪارين گجر وجهن موري.
4. واڱڻ ڪن کي وائي ڪن کي بادي.
5. ڪريلو اڳئي ڪڙو ويتر نم چڙهيو.
6. بصر چيو واڱڻ کي تہ ادا ڪڏهن ملنداسون، واڱڻ چيو تہ ڪُني ۾ ملنداسون
7. بڪ ۾ بصر بہ منا.
8. نہ هنڊ لڳي، نہ ڦٽڪي، پوءِ بہ رنگ چوکو لڳي.
9. اکين لونگ لڳا جعفر ويا وسري.
10. لوڻ وجهي ٿو پٽ پائي ٿئي.
11. لوڻ سان وات پرجي سيڪنهن جو، پر کنڊ سان ٿورن جو.
12. پاءُ اٽو سيکو ڪائي ٿو.

- روز ساڳي شي کائڻ سان ماڻهو تنگ ٿيندو.
- مٺي شي جو سواد ڦڪي شي مان ڪونہ ايندو آهي.
- لالچ ڏئي دغا ڏين.
- ڪن شين جو اثر ڪن تي کهڙو پوي تہ ڪن تي کهڙو پوي.
- بد مزاج ماڻهوءَ جي طبيعت خلاف ڪم ٿيندو تہ هو ويتر آپي کان ٻاهر نڪرندو.
- ڪنهن خوشيءَ واري جاءِ تي ملڻ بدران وري بہ ساڳي هاڃي ۾ گڏ ملندا.
- بکايل ماڻهوءَ کي کهڙي شي بہ مٺي لڳندي آهي.
- بنان محنت ۽ هٿ پير هلائڻ سواءِ ڪاميابيءَ جي اميد رکڻ ناداني آهي.
- نوان محبتي مليا تہ پراڻا قرب وارا دل تان ٿي لهي ويا.
- نالي ماتر شامل تي، وڏي ڀاڱي جو حصيدار ٿيڻ ٿو گهري.
- سستي شي سان گهٽا راضي ڪري سگهبا، پر مهانگي شي سان پوري ڪونہ پئجي سگهبو.
- ٿوري گهٽي سمجهہ هر ڪنهن انسان کي ٿئي ٿي.

13. اٺو چٺي گھوپاٺو.
• هڪ جي ٻي.

14. اٺي تي اٺو نڪو ڪارو نڪو ڪٺو.
• سنگ ڏيڻ وٺڻ ۾ ڪھڙو عيب.

15. اٺي تي چٺي.
• ڪمائي بلڪل نہ رڳو ڪائي.

16. ان پلي ذات پلي.
• شاهوڪاري عيب ڍڪيو ڇڏي. يا دولتمند هر هنڌ مان لهي ٿو.

17. ان آهي تہ ايمان آهي.
• رزق آهي تہ سيڪا تسلا آهي.

18. ڪنڊو ڪنڊي کي ڪڍندو آهي.
• چالباز کي چالبازي منهن ڏئي سگهي ٿو.

19. ڪلر کي ڪھڙي پستي لڳندي؟
• پيريءَ ۾ ڪا بہ شَي طاقت نہ ڏيندي

20. ماءُ موري پيءُ بصر، ڌيءُ دانا گل زعفران.
• اجايو اهل فيشن يا مصنوعي انداز اختيار ڪرڻ سان ماڻهو پڌرو ٿي پوندو آهي ۽ پيو ئي ڪل ٿيندي آهي.

21. سخي ۽ سرنهن ٻئي ساوا پيپل تيئن پلا.
• سخاوت ڪرڻ واري جو خزانو کٽڻ بدران وڌندو رهندو آهي.

22. هڪ ڏينهن عيد، ٻئي ڏينهن گيد ٽئين ڏينهن ساڳي ماني ساڳ سان.
• عام ماڻهوءَ لاءِ خوشيءَ جا موقعا ٿورا اچن ٿا، نہ تہ ٻارهوئي ساڳيو گذارو هوندو اٿن.

23. انبن کائڻ سان ڪم کي وڻ ڳڻڻ سان.
• جي فائدو ملي وڃي يا ڪم آسانيءَ سان ٿي وڃي تہ پوءِ اجائي پڇر ڪرڻ نہ کپي.

31

ڪيرو ۽ ميوو

1. ڏڌو ڪير ٽٽين نہ پوي.
• ڪيل خطا جو ازالو ڪونہ ٿي سگھندو.

2. جيڪا شَي اڇي آهي سا سڀ ڪير ناهي.
• ظاهر جي خوشنما شين تي ڀنيلجي نہ وڃجي.

3. کير وهي وڃي پٽ ۾ پيو.
- ذاتي نقصان ته ٿيو پر فائدو وري به پنهنجن کي ئي مليو.

4. کير پير آهي.
- کير قوت واري غذا آهي.

5. سچ سير ڪاري ٻڪريءَ جو کير.
- سچ نيٺ سچ ٿيندو.

6. کير جو ڪانيل جهڻ ڦوڪي پيئي.
- جنهن شيءِ کان هڪ ڀيرو نقصان پهتل هوندو، تنهن جي ٻاچي کان به پيو ڊڄبو.

7. هارئي کير لاءِ ڪيترو روئبو؟
- ٿيل نقصان لاءِ پڇتائڻ مان آخر ڇا ورندو؟

8. کير جو کير پاڻيءَ جو پاڻي.
- سچ سچ ٿيندو ڪوڙ ڪوڙ ٿيندو.

9. کير لکڻ جي مينهن جو پٽي وري گلڻ خان.
- هڪڙن جي محنت جو ٻيا ڪٽيو ڪائين.

10. مِنهُن مکڻ جو جهوري جهڻ جي.
- دل ۾ "لالچ" هڪڙي شيءِ جي، مگر ظاهريءَ بهانو ٻي شيءِ جو.

11. اڻ گهُريئي ملي سا کير برابر.
- مفت ۾ مليل شيءِ جا عيب ڏسڻ نه کپن.

12. پنهنجي ڏڌ کي کير کٽو چوندو؟
- پنهنجي شيءِ کي ڪو خراب چوندو ڇا؟

13. هڪ مٽ ۾ ٻه گدرا ڪونه ماپندا.
- هڪڙي مهل تي هڪڙو ئي ڪم بخوبي راس ٿي سگهندو.

14. گدري کان ئي گدرو رنگ وٺندو آهي.
- صحبت جو اثر اوس ٿيندو.

15. گدرو هڪ لاڳدار گهٽا.
- شيءِ هڪڙي خواهشمند گهڻا.

16. ڪاتي ڪري گدري تي به گدرو مٺو ءِ جي گدرو ڪريو ڪاتيءَ تي ته به گدرو مٺو.
- مجبور انسان خوش هجي يا رنج هجي، پر ڪيس ڀوڳڻو آهي.

17. هڪ انار سؤ بيمار يا هڪ انگور صد زنبور.
- شيءِ ٿوري خواهشمند گهڻا.

18. جنهن جو ٻج بڻياد تنهن جو ميوو مٺو نہ ٿئي.
- ٻجڙن جو اولاد بہ ٻجڙو.

19. ميويدار وڻ جهڪي بيهندو آهي.
- ڀلو ماڻهو سدائين نئڙت سان هلندو آهي. فارسيءَ ۾ ان جي هم معنيٰ پهاڪو آهي تہ: نهد شاخ پُر ميوه سر بر زمين.

20. انبن جي سڪ انبڙين مان نہ لهندي.
- نقلي شَي اصليءَ جي جاءِ پري نہ سگهندي يا چاهت واري ڪانسواءِ ٻئي مان تلهو ساءُ تہ ايندو پر اها سڪ نہ لهندي.

21. ٻڪل ٻير ڏانهن هرڪو پٿر اڇليندو.
- ساماڻل ڇوڪري جي سڱ ڇڪائڻ جي گهڻا خواهش رکندا آهن.

22. سلو اهو جو انگورڻ پلو.
- سٺي شَي بنياد کان ئي بهتر هوندي آهي.

23. پريءَ ٻير هيٺ بک مرڻ.
- وس ۾ هوندي فائدي کان محروم رهڻ وارو بدنصيب ئي چئبو.

24. در تي ٻير نہ ليي نانءُ باغ شاهہ.
- سڄو ماڻهو اجاين ٺٺاڪن مان جهٽ ظاهر تي پوندو آهي.

25. ملڪ ۾ ڏيڏ کجور ميان ليٽي باغ ۾.
- ڪوڙيون ٺٺاڪون ڪلڻ هاب ڪنديون آهن.

32

پاڻي - درياءَ ۽ وسيلن بابت

1. لٺ لڳي پاڻي جدا نہ ٿئي.
- اختلافن يا جهيڙن سان مٽي ماڻٽي ڪانہ ٽٽندي آهي.

2. پاڻيءَ کان اڳ ڪپڙا لاهڻ نہ گهرجن.
- مناسب موقعي جي انتظار ڪرڻ کپيءَ ان کان اڳ ۾ بي صبر نہ ٿجي.

3. گونهه گونهه سان ڪونہ ڏوپندو وري بہ پاڻيءَ سان ڌوپندو.

4. جو پاڻ کي پاڻيءَ ۾ وجهندو، سو ٿينگُن کان ڪٿي ڊڄندو؟

5. پاڻي سدائين هنائين ڏي وهندو آهي.

6. پئسا ٿي پاڻيءَ ۾.

7. نيڪي ڪري دريا ۾ لوڙهہ.

8. دريا جي ڪپ تي چوڪر ڪڏي اڄ نہ ٻڏي سڀاڻي ٻڏي.

9. ويهي ٿو دريا جي ڪپ تي وجهي ٿو واڳن سان وير.

10. پٽ جي آسري تي دريا ۾ نہ گهڙجي.

11. جر نئينس ۾ جيڏي نہ نئينس يا چور نئينس ساڌ نہ نئينس.

12. ٻڏيءَ ٻيڙيءَ جون هريڙون بہ چڱيون.

13. ٻيڙي ڪنهن ٻوڙي ڇني خواجہ خضر ٻوڙي.

14. ڊوندي ٻيڙي پڳهہ پراٺا.

15. جهونا ٽيا جهاز سَٽ نہ جهلين سڙهہ جي.

- ڪابہ برائي برائي ڪرڻ سان ڪانہ ميٽبي ۾ وري چڱائي ڪرڻ سان ميٽجي سگهندي.
- جو ماڻهو پاڻ کي ڏکي آزمائش ۾ وجهندو، سو ان جي نتيجن جو خيال نہ ڪندو.
- نيڪ انسان هميشہ نٽڙت سان هلندو آهي.
- سڀ ڪجهہ رائگان ويو.
- ڪنهن سان احسان ڪجي تہ وساري ڇڏجي.
- جنهن جا ڪم سدائين ڀڏا هوندا سو اوير سوير ان جي سزا ضرور پيو ڳيندو.
- فسادين جي جوءِ ۾ رهي انهن سان وير وجهڻ عقلمندي ناهي.
- طمع يا لالچ خاطر ڪڏهين بہ پنهنجي جان جوکي ۾ نہ وجهجي.

پان کي نہ ملي تہ ٻئي کان بہ وڃي.

- ويل شَي مان ٿورو ڪجهہ ملي تہ ڀلو.
- سرواڻ ٿي نقصان جو باعث ٿئي.
- ٻيريءَ ۾ سڀ عضوا ڪمزور ٿي ويندا آهن.
- ٻڍاپي ۾ معمولي تڪليف بہ سهڻ کان ٻاهر هوندي آهي.

16. سچ جي ٻيڙي لڏي لڏي پر ڪڏهن نه ٻڏي.

- سچار ماڻهو وقتي تڪليف ڏسندو پر آخر ۾ فتح نيٺ ان جي آهي.

17. پٽڻ ڏيڻ کان سواءِ دريا ڪيئن ٽپبو؟

- عيوضي ڏيڻ کانسواءِ ڪو به ڪم راس نه ٿيندو.

18. ڪنڌيءَ ڪي به ڪَن ٿيندا آهن.

- راز نيٺ کلي پوندو آهي.

19. ڏنڍ جو پکي ڪڏهين هن ڪَپ تي ته ڪڏهين هُن ڪَپ تي.

- بي وفا انسان جي دوستيءَ تي ڀروسو ڪرڻ عقلمندي ناهي.

20. اڻ تارو نه ٻڏي تارو ٻڏي.

- حد کان وڌيڪ پاڻ تي اعتماد ڇيهو رسائيندڙ آهي.

21. ٻڏڻ ويو وسري ترڻ آيو ياد.

- پنهنجي غلطين تي شرمساريءَ بدران انهن تي ناز ڪرڻ.

22. توڪل به ڪجي ترهو به ٻڌجي.

- الله تي ڀروسو ڪرڻ سان گڏ پنهنجي ڪوشش به ڪرڻ گهرجي.

23. سڪ تڙ کان ٻڌتڙ چڱي.

- اها خراب حالت به چڱي چئجي، جنهن ۾ محنت کانپوءِ ڪجهه هڙ حاصل ٿئي.

24. ڦُڙيءَ ڦُڙيءَ تلاءُ.

- ٿورو ٿورو گڏ ٿيڻ سان وڏو سرمايو گڏ ٿي سگهي ٿو.

25. ڪوهه جي مٽي ڪوهه ڏاري.

- ٺڳيءَ سان هٿ ڪيل دولت ويندي به ٺڳيءَ سان.

26. ڪاڏي ڪوهه به ڪٽيو وڃن.

- ڪمائڻ کانسواءِ رڳو کپائڻ سان ڪيڏي به دولت هوندي ته کٽي ويندي.

27. اهو ڪي ڪجي جيڪو مينهن وسندي ڪم اچي يا اهو ڪي ڪجي جيڪو آئيءَ ويل ڪم اچي.

- دورانديشي اها آهي ته گهربل شيَ کي جمع ڪري رکجي، جيئن ضرورت مهل پشيمان نه ٿيڻو پوي.

28. مينهن پوندا تہ گهون ٻہ ٿينديون.

• جتي فائدو پوندو اتي ڪجهہ تڪليف ڏسڻي پوندي.

29. جڏهن جا مينهن تڏهن جون چڪون.

• جڏهن مسئلا پيدا ٿيندا تڏهن ڪونہ ڪو حل بہ ڪڍي وٺنداسون.

30. سانوڻ جو مينهن ڏاند جي هڪ سڱ تي وسي تہ ٻئي تي ڦڙي ڪانہ پوي.

• سانوڻيءَ جي ٻي پروسي مينهن مان ساري ٻنيءَ ڪي ريج اچي ڪونہ سگهندو يا ڪنجوس جي سخاوت مان گهرجائو جي نالي ماتر گهرج بہ پوري ڪانہ ٿي سگهندي.

31. سانوڻي ايندي آهي سونا سڱ ڪري هجي ڪو مرد جيڪو جهليس.

• سوني وجهہ مان بہ رڳو باهمت ماڻهو فائدو وٺي سگهندا آهن.

32. ڏڪڻا مينهن نہ وسي، وسي تہ ٻوڙي، ڪانئر ڏڪ نہ هٽي، هٽي تہ توڙي.

• ڊڄڻو ماڻهو گهڻو ڪري وڙهندو ڪونہ، پر جي وڙهندو تہ سوچي سمجهي وار ٿي هڪڙو ڪندو، جيئن مقابلو ڪندڙ وري نہ اٿي سگهي.

33. سياٽي مينهن نہ پيو تہ ڇا ٿيندو؟

• بد انديشي جو ڪوبہ جواب ٿي نٿو سگهي. شاڪي ڪي يقين ڏيارڻ يا اطمينان ڏيارڻ مشڪل آهي.

34. ڪاروڻيار هيڻئين ڦاڙ- اُڇڪار وسڻ هار.

• عمل ڪندڙ اجايو ڏيکاءُ نہ ڪندو آهي.

35. پاڻيءَ تي ڇٽُ ڪونہ بيهندو.

• ڪوڙ ڪي ڪڏهن بہ جتاءُ ناهي.

36. ٿُرهي بہ تَرجي پاڻڻي بہ سڏجي.

• پاڻ بہ همت ڪجي ٻئي ڪي بہ مدد لاءِ سڏجي.

37. ٻيڙيءَ چاڙهي ترا نہ ڪڍجن.

• اعتبار ويهاري ڌوڪو نہ ڏجي.

38. مالڪ وڃي ٻيڙيءَ چڙهيا شاهد وڃن غوطا کائيندا.

- ڪوڙي ساک وارا ماڳهين ڏچي ۾ پوندا آهن.

39. ٻن ٻيڙين ۾ جيڪو پير رکي تنهن جا چڏا ڦاٽن.

- هڪ ئي وقت ۾ ٻہ ڪم سرانجام ڪونہ ٿيندا.

40. نٿن ٻہ ٽڪي ڳڙ ٻہ منو.

- لالچ جي ٻہ لوري جيءَ جو ٻہ جوکو.

33

سج - چنڊ ۽ ڏينهن

1. هڪ سج ٻہ پاڇا.

- انسان سدائين هڪ حالت ۾ نہ رهندو.

2. سج اکين پيو ڏسجي.

- ڳالهہ پڌري پٽ پٽي آهي.

3. سج ڪاري هينيان ڪو لڪي سگهندو ڇا؟

- سچ کي لڪائڻ هڪ بي سود ڪوشش آهي.

4. سج اڀري ڪانپوءِ اونداهہ ڪانهي.

- چٽي ڏينهن ۾ سڀ ڪم آسان آهي.

5. سج لٿي ڪانپوءِ اوڀر ڪانهي.

- حياتي ختم ٿيڻ ڪانپوءِ دنيا جا معاملا ڪهڙا؟

6. سِر ڪانپوءِ سج اڀري تہ ڇا، نہ اڀري تہ ڇا؟

- پنهنجي زندگيءَ کان مٿي پيو ڪجهہ ٻہ نہ آهي يا مئي ماڻهوءَ لاءِ دنيا جا ڪم ڪار ڪابہ حيثيت نٿا رکن.

7. جنهن اڀرندي نہ تاءُ ڪيو، سو لهندي ڪهڙو تاءُ ڪندو؟

- جنهن شروعات ۾ سجاڳي نہ آندي سو آخري وقت ۾ ڪهڙو ٻوٽو ٻاريندو.

8. پرايو ماري اُس ۾ ويهاري پنهنجو ماري جانوَ ۾ ويهاري.

- پنهنجي مائٽ کي وري ٻہ قياس ايندو.

9. سچ ساڳي هنڌان پيو لهندو اڀرندو.

• دنيا جو ڪاروبار ساڳي رفتار سان پيو هلندو ڪٿي ڪير ڇا به ڪري.

10. سچ کي ڏيئو ڏيکاري ڇا ڪبو؟

• حقيقت لاءِ دليل ڏيڻ جي ڪهڙي ضرورت آهي؟

11. ڏيئي جي هيٺيان سدائين اونداهه.

• ٻين کي فائدو پهچائڻ پر پاڻ سدائين نقصان ۾ رهن.

12. ڪتڻ ويٺي ڏيئو ٻاري، ڏينهن وڃايو لوڻا ٻاري.

• ڪم جو وقت اجاين سجاين ڳالهين ۾ وڃائبو ته بي وقتائتو ڪجهه به نه ٿيندو.

13. ٻَري وَٽ ڪامي تيل واهه ڙي واهه ڏيئا.

• پورهيو هڪڙن جو اجائي ناموس ٻين جي.

14. جتي ٻاهه ٻري اتي سيڪ اچي يا جتي ٻاهه ٻري سا جاءِ جلي؛ پاڙي واريءَ کي ڪهڙو سيڪ؟

• جنهن کي صدمو رسندو احساس به ان کي ئي ٿيندو.

15. چنڊ هڪڙو ٻيا سڀ تارا ڙي!

• هر ڪنهن جي دل کي ٻين سيني کان ڪو هڪڙو ماڻهو وڌيڪ وڻندو آهي.

16. چنڊ ڪٿي پهرين تاريخ.

• اجايا ٻهانا ڪڏهن به پورا ٿيا نه آهن.

17. سچ چڻ ته لهي اُڀري تو متان ٿو.

• ڇا تون سڀ اختيار جو مالڪ بڻجي ويو آهين؟ توکان سواءِ ڪم ٿي نه سگهندو ڇا؟

34

انگ ءِ ناٿو

1. نهڪار کي سوَ ڪوٽ.

• ناڪار ڪرڻ واري وٽ ڪيئي ٻهانا.

2. نڪو ٻن ۾ نڪو ٽن ۾.

• ڪنهن به پرائي ڳالهه ۾ واسطو نه رکڻ.

3. پنج ئي آڱريون گِهه ۾.

4. ڳالهيون سنديون ڳالهيون تکن سندا موٽ.

5. تکي ٽور پٽسي قدم.

6. ڇهه ڪاسي لاهي ٻارهن ڪاسي وجهڻ.

7. سڙ وڃائجي پر ساهُ نه وڃائجي يا پدم وڃائجي پر پريت نه وڃائجي.

8. واڻيو پنج نه سهي پنجاهه سهي.

9. سڙ سنات ٻارهن ذات.

10. جهڙي سٽ تهڙيون ٽي ويهون.

11. ناٺو ڏجي آڪرو ته گيهه جو ونجي ٻاڪرو.

12. ڪلفت جي ڪروڙ ڪان پريت جي پائلي چڱي.

13. تکو ڏئي ٽاندو ڪڻائڻ پٽسو ڏئي ابو پٽائڻ.

14. ڏئي ڏاتار پيٽ ڦاٽي ڀانڊار جو.

15. ٻه ٻه ويون ڇهه ٻه ويون.

- فائدو ئي فائدو.
- پٽسن ڪانسواءِ ٿلها دلاسا ملندا آهن يا ٻهانا ٻڌڻا پوندا آهن.
- سست ماڻهو هر ڳالهه ۾ سستي ڪندو آهي.
- ٽوري ڪم خاطر ماڳهين ڳرو ڪم ڳچيءَ ۾ پيو.
- ڪس ڪائجي پر مٺ محبت نه وڃائجي.
- ٽوري چٽيءَ کان بچڻ لاءِ ڳرو نقصان سهڻ ڪٿي جي سياڻپ آهي؟
- ڪتان ڪتان جا ماڻهو اچي گڏ ٿيا آهن.
- ٻنهي ڳالهين ۾ ڪوبه فرق ناهي جهڙو هِي تهڙو هُو يا ٻئي هڪجهڙا ۽ هڪ جيترا.
- روڪڙا پٽسا ڏئي ڪَسي شَي جو ونجي.
- محبت هر حال ۾ چڱي آهي جو نه ٻوءِ ڪٿي غربت ۾ ئي گذارو ڪرڻو پوي.
- پاڻ ڪان نه پڇي ۽ هر ڪم واسطي وتي ٻين کي منٿون ڪندو اهڙي ماڻهوءَ ڪان هرڪو بيزار.
- بخيل پورهئي جو اجورو ڏيندي ٻه پيو ڪر ڪندو.
- اوچتي واردات ڪان حوصلا خطا ٿيڻ کي چٽبو آهي.

16. ٻه ته ٻارهن.
- ٻڌيءَ ۾ طاقت آهي.

17. ٻه ترارون هڪ مياڻ ۾ ڪونه ماپنديون.
- ٻه ڪم هڪ ئي وقت ۾ ڪونه ٿيندا.

18. پرايو پٽ ٽڪو ڏئي ڪارجي.
- ڪميڻي ماڻهوءَ جو ڪم هوندو آهي پرائي اولاد کي بگاڙڻ.

19. ٽڪو ڏنو ٻرو ڇنو.
- پئسن خرچ ڪرڻ سان ڪم سولو اڪلي ته هرو ڀرو ٻين وسلن ڏانهن نهاري تڪليف ۾ نه پئجي.

20. لڳي ته لک ٽٽي ته ٽڪو نه لهي.
- دوستيءَ جو رشتو هڪ قيمتي وٿ آهي ليڪن ٽٽي وڃڻ ڪانپوءِ ان جي ڪابه وقعت نه ٿي رهي.

21. پئسي جو پلو ٽڪو سير وڃهائٽي يا اٺ آنا اُٺ ٻارهن آنا گيهلاٽي.
- ٿوري ڪم لاءِ گهڻي گيلهه.

22. پئسو پئسي کي ڪمائيندو آهي.
- دولت سان ئي دولت حاصل ٿيندي آهي.

23. کيل ختم پئسا هضم.
- معاملو ختم ٿيو ۽ سيڪو وڃي ڏنڌي سان لڳي.

24. پئسي پلو مهانگو، رپئي پلو سستو.
- اڻ هوند ۾ سستي شَي به مهانگي لڳندي آهي ليڪن جڏهن پئسو ڪافي هوندو آهي ته مهانگي شَي به سستي لڳندي آهي.

25. چڱائي کي چار ڪٽي هڻ موچڙا.
- ٻي وڙي انسان تي ٿوري جو ڪوبه اثر نه ٿيندو.

26. هڙ ۾ هڙيڙون گوڏ ۾ پتاشا.
- ٿوري ميراث وارو ولهو ماڻهو.

27. هڙان وڃائجي پر وڙان نه وڃائجي.
- چار پئسا ڀلي خرچ ٿي وڃن پر پنهنجو لحاظ ۽ لياقت نه ڇڏجي.

28. هڙ به گاشو لوڪ به تماشو.
- موڙي به وڃي ۽ ماڻهن ۾ خواري به ٿي.

29. ڪڏهين پريءَ ۾ ته ڪڏهن پاڪر ۾.

- ماڻهو هڪ حالت ۾ نه هوندو آهي ڪڏهن خوش ته ڪڏهن رنج.

30. سائي کي سڀ ڪو نه بکني کي ڏئي ڪو نه.

- بي فيض ماڻهوءَ مان ڪنهن کي چڱائي ڪو نه رسندي.

31. سير مٿان سوا سير پيو آهي.

- بري کان بروءَ چڱي کان چڱو انسان ملي پوندو.

32. پاءُ اٽي جو هرڪو ڪائي ٿو.

- ٿورو گهڻو عقل سڀڪنهن کي آهي.

33. ڪتيو ٿورو ڪاٻار گهڻي.

- ڪمائي ٿئي ڪو نه پر خرچ جون رٿون گهڻيون رٿجن.

34. ٿوري ڪتئي گهڻي برڪت.

- ايمانداريءَ جي ڪمائي ڪيڏي به ڪٿي ٿوري هجي پر ڪڏهن به کوٽ نه پوندي.

35. مور کان وياج مٺو لڳندو آهي.

- پٽن کان به پوٽا مٺا لڳن يا اصل موڙي کان به نفعو وڻندڙ آهي.

36. اگهه ڪتيو ڪانجي وٽ ڪتيو نه ڪانجي.

- قيمت ڀلي وڌيڪ وصول ڪجي پر تور ۾ ٺڳي اصل نه ڪجي.

37. ڪم خرچ بالا نشين.

- ٿوري خرچ ۾ گهڻو سک يا ڪفايت شعاري ماڻهو کي سکيو رکي ٿي.

38. جنين سندو ڪتيو ڪفن لهن ڪين ڪي.

- جيڪا ڪمائي جيڙي نه خرچ ڪبي سا مٽي ڪهڙيءِ ڪم ۾ ايندي.

39. ڳالهين سنديون ڳالهڙيون ٽڪي سندا موٽ.

- پئسن ڪانسواءِ ٺلا دلاسا ملندا يا بهانا ٻڌڻا پوندا آهن يا فقط روڪڙ ڏيڻ وارن جو ئي ڪم ٿيندو آهي.

40. ڳالهه ڳري لک جي ڪري پري ڪک جي!

- وڏيون وڏيون ڳالهيون ڪرڻ ۽ چوڻ ڪجهه به نه.

41. زور ڪٿي ٻٽيھ رانديون ۽ انگ ڪٿي اٺيھ رانديون.

- هي پهاڪو اڪثر ملھ جا پهلوان ڏيندا آهن، يعني راند ڪٽڻ ۾ طاقت ڪانسواءِ اٽڪل يعني (انگ بازي) جو اچڻ بہ ضروري آهي.

42. آسي مت ڪسي.

- وڏي عمر يا پوڙهپڻ ۾ عقل ڇڏائجي ويندو آهي.

43. ڪوٽو سڪو ۽ انڌو نينگر هڻ ٽڪائي ۾.

- پاڻ تان بار بہ لاهجي ۽ ٽورو بہ ڪٽائجي.

44. زورآور جو ستين ويهين سؤ.

- طاقتورناجائزکي بہ جائزمڃائيندوآهي.

45. لک مري لکپال نہ مري.

- سخي زنده هوندو تہ سخاوت ڪانہ ويندي.

46. سٿو وڃائجي پر ساءُ نہ وڃائجي.

- مالي نقصان ڀلي برداشت ڪجي پر دوستيءَ جهڙي قيمتي وٿ هٿان نہ ڇڏجي.

47. پئسي بنا پرساد هُرو ڏئي نہ هٿ ۾.

- پنهنجي پئسي سواءِ ثواب بہ نٿو ڪمائي سگهجي.

48. اُٺ بہ ناٿو ويهہ بہ ناٿو ناٿي بنان نَرُ ويڳاٿو.

- پئسي ڪانسواءِ ڪوبہ ڪم نٿو ٿئي.

49. پائيءَ تي پڪائي پر نوٽن تي ناداني.

- ٿوري فائدي لاءِ گهڻو احتياط ڪرڻ ۽ وڏي نقصان جي پرواهہ نہ ڪرڻ يقيناً بيوقوفي آهي.

50. جتي ڪلدار رهي اُتي ڪرتار نہ رهي.

- جنهن پئسي جي لالچ ڪئي تنهن کي ڏٿيءَ جو خوف نہ رهندو.

35

جدا جدا وٺون

1. ٽڏو لوهہ ڪٽڻ مان نڪي وري نڪي سري.
   - وجهہ وڃائڻ ڪانپوءِ نڪي وري نڪي سري.
2. ڪاتي هٽيس تہ رت قڙو نہ نڪريس.
   - ڏک ۽ شرم ۾ صفا ٻڏي ويو.
3. لعل بہ ليي ۾ پربت بہ رهجي اچي.
   - ڪم بہ نڪري ۽ محبت ۾ بہ فرق نہ اچي.
4. موتيءَ جي اڳيان سپ جو ڪهڙو قدر آهي؟
   - مٺادار ۽ قيمتي شَي جي سادي سودي شَي سان ڀيٽ ڪرڻ اجائي آهي.
5. ڏوڏيءَ ڪي بہ پتو آهي.
   - نيچ يا گهٽ درجي جي ماڻهوءَ کي بہ ڪونہ ڪو شرم ضرور پوندو آهي.
6. رک جا چٽا آنڌا چيرين.
   - ڏکين ڳالهين ۾ پاڻ اٽڪائبو تہ تڪليفون بہ ضرور جهوريند يون.
7. سوڙهي سياندڙيءَ وهنوار نہ ڪجي.
   - ويجهي مائٽيءَ ۾ ڏيتي ليتي اجايو نفاق پيدا ڪندي آهي.
8. صبر جني جو سير تير نہ گسي تن جو.
   - صبر ڪندڙ جي حق ۾ سدائين سٺو نتيجو نڪرندو آهي.
9. نير جو ٽڪو لهي مگر گلا جو ٽڪو نہ لهي.
   - بدناميءَ جو داغ ڪڏهن بہ ڪونہ ميٽجي سگهندو آهي.
10. رات ٿوري ساٽ گهڻا.
    - مهل ٿوري ۽ ڪتراڳ اجايا گهڻا.
11. ڪک هينيان لک پيو آهي.
    - ڪنهن شَي کي بہ حڪمت کان خالي سمجهڻ نہ گهرجي.
12. وڏي واڙي تہ لڳي ياڳ.
    - جيئن جماعت وڏندي تئين ڪم آسان ٿيندا.

13. رڳو ٻاهريون ٻنو آهي.

- فقط ڏيکاءُ آهي. ظاهري ڪجهه ۽ باطن ٻيو ڪجهه.

14. ڏنو ٻنو آهي.

- سخاوت يا حاجت روائي ڪرڻ سان خود کي فائدو رسي ٿو.

15. ٻونگي سوڙهي پڙوا گهٽا.

- لالچ جي ڳالهه تي گهڻا ماڻهو مڙي ايندا آهن ۽ ان ۾ پيل ٻيڙائيءَ ڏانهن ڪنهن جو به ڌيان نه ويندو آهي.

16. ڏني سيڻ تنهنجي ڳهاٽي سرنهن.

- ڪنهن جي اجائي چڪَ مڙسي يا ڪوڙين دعوائن مان بيزار ٿي چوندا آهن. سڪٽي ماڻهوءَ تي پاڙڻ مان اجائي خفتگيءَ سواءِ ڪجهه به حاصل نه ٿيندو.

17. سونُ سَنو ورهين ٻه سوايو.

- سٺي نج شَي يا اصيل وقت گذرڻ سان پنهنجي وقعت ڪونه وڃائيندو.

18. رت ڏسي رمي هٽجي.

- پڇت ڏسي طلب ڪجي.

19. رسو هيٺي هنڌان ٽٽندو.

- بي اتفاقيءَ ۾ ڏار وجهڻ سولو لڳندو آهي.

20. پٽ بنياد تي ويندي آهي.

- ننڍي هوندي جي مليل سکيا ئي وڏي هوندي سٺو يا خراب انسان بنائي ٿي.

21. پٽر پنهنجي جاءِ تي ڳرو آهي.

- پنهنجي ثَر ۾ هرڪو هستيءَ وارو آهي يا پنهنجي اڏي تي هرڪو قدر رکي ٿو.

22. ثَر کان اڳ ٻَرُ نه ڪائجي.

- فائدي ملڻ کان اڳ ۾ موڙي نه کپائجي.

مشاهدا ۽ تجربا

1. پلان پليءَ جو ڇيھ ڪونہ آهي.
2. پاڇي پنيان ڪيترو ڊوڙبو؟
3. چڱا ڪن چڱايون مٺايون مَٺن.
4. هڏي تي هوڙ آهي.
5. غريب نہ ڄائو چڱو نہ مُئو چڱو.
6. هوند تي هونگار ٿيندي آهي.
7. بد ڪان بدنام برو.
8. آسمان ڏي ٿڪ اڇلبي سا منهن ۾ پوندي.
9. ڪنهن بہ پنهنجي پٽ ورائي ڪانہ ڏني آهي.

- زندگيءَ جي هر شعبي ۾ قباحت خواه خوبيءَ ۾ هڪ ماڻهو ٻئي کان ضرور وڌ نڪرندو.
- پهچ کان ٻاهر شيءِ جي هٿ ڪرڻ جي ڪوشش اجائي آهي. يا خيالي شيءِ پويان لڳڻ مان ڪي ڪين ورندو.
- نيڪ ماڻهن جي هٿان نيڪيون ٿين ۽ بدڪارن جي هٿان بيڇڙايون.
- مال ملڪيت تي ڇڪتاڻ آهي.
- غربت ۾ چؤ طرف رڳو ڏک ئي ڏک سَهڻا پون ٿا.
- جيترو ڪمائي جا وسيلا ججها هوندا آهن اوترو گهڻو خرچ ڪرڻ جو سوچبو آهي.
- صرف بدنام ٿيل ماڻهو، هر هنڌ ٻرن ڪمن جي نسبت سان ياد ڪيو وڃي ٿو، پوءِ ڪٿي ڪاٿس وڏيڪ ٻيا بيڇڙا ماڻهو ڇو نہ پيا هجن.
- شان ۾ گلا ڪرڻ سان ڪنهن جو ڪجھ بہ نہ بگڙندو، اُلٽندو گلا ڪرڻ واري جي گهٽتائي ٿيندي.
- آئيندي جي ڪنهن کي خبر ناهي.

10. آزمائي کي جوآزمائي سو ڏوڙ منهن ۾ پائي.
11. جيئن تڏ تيئن وڏ.
12. حجتي سو لعنتي.
13. پري جو گل سرهو.
14. ڪن جو روئڻ ٻه راحت ڪن جو کلڻ ٻه خواري.
15. ڪڏهن چٽ پٽن تي ڪڏهن پٽ چٽن تي.
16. وڏو چڙيندو ڏيا ته ننڍيو چڙيندو حيا.
17. سَنجهي جي مُٺي کي ڪيترو روئبو؟
18. اڳو ڪڻ ته اڳو باري پيچو ڪڻ ته پيچو باري.
19. ڪن جي آئي ڪن جي جائي.
20. جيٺرا هڪ ڏينهن ملن.
21. سچائيءَ کي سيٽ گهٽي.
22. جتي دونهون هوندو آهي اُتي توري گهٽي باهه ضرور هوندي آهي.

- دوکيباز تي ڀيهر ڀروسو ڪندڙ خواه مَ خواه بيڃڙو ٿيندو.
- لچ ماڻهو جيئن پوءِ تيئن زور پيو ٿيندو.
- گهٽو گهرو پوندڙ ۽ هلڪڙو ماڻهو خوار خراب ٿيندو آهي.
- پري گهاريندڙ هميشه پلو لڳندو آهي.
- خوش اطواري هر حال ۾ پاڻ وڻائيندي آهي.
- هن دنيا جو انقلاب اهڙو آهي، جو ڪڏهن شاهه مان گدا ته ڪڏهن وري فقير مان ماڻهو امير ٿيو وڃي.
- بزرگيءَ جو رتبو رکڻ لاءِ مهر پري هلت هلڻ ضروري آهي.
- جنهن ٿوري ڳالهه تان تعلقات توڙيا تنهن جو ڪهڙو ارمان؟
- مشڪل ڪم اڪلائڻ آسان نه هوندو آهي.
- فرد جي اضافي سان حالتن ۾ تبديلي ٻه ضرور اچي ٿي.
- زندگي آهي ته ميلاپ ٻه رهندو.
- احساس ڪمتريءَ ۾ مبتلا گهٽو ڪري رعب چنديندو آهي.
- ڪابه ڳالهه هرويرو ڪونه ڦهلندي آهي، ان جي پنيان ڪانه ڪا سچائي ضرور لڪل هوندي آهي.

23. ججهي مٽائي پر ڪينئان پوندا آهن.

- گهڻي محبت ڏک جو باعث ٿيندي آهي.

24. عشق ۽ مشڪ لڪائي نہ لڪندو.

- جيئن خوشبوءِ چوڌاري پکڙجي ويندي آهي تيئن عشق بہ آشڪار ٿي رهندو آهي.

25. ڪَڙو ڪَڙو ٿُو ٿُو مِٺو مِٺو هَپُ هَپُ.

- فائدي مهل پيري پيري هٿ وجهندا پر ٿوري ڪس لڳندن تہ پڇي پري ٿيندا.

26. جهل ٻُڏي آئي ڪُتي.

- اجها مصيبت اچي ڪڙڪي هاڻي ڪوبہ حيلو هلي نہ سگهندو!

27. لڏ تہ وڃي پر لڏائي بہ وڃي.

- محنت تہ ڇڏي پر خرج بہ نہ نڪتو.

28. لڏ بہ ڏي لڏائي بہ ڏي اهو ڪي ڏڻي جو توڙ رسائي.

- سيڪجهہ ڏيڻ جي تقاضا ڪرڻ. سامان ڏيو ۽ رسايو وري همراهہ بہ ساڻ ڏيو جيڪو گهر تي هلي سامان لهرائي.

29. ڪارو ٻڌ ڪمري سان رنگ نہ مٽائي تہ اوساڻ ضرور مٽائي.

- بري صحبت جو اثر نيٺ ٿيندو.

30. هرڪو پنهنجي هٿيءَ جو هوڪو ڏيندو آهي.

- پنهنجي شيءِ جي هرڪو هاڪ ڪندو آهي.

31. جيڪي روئندا ويندا سي مئن جون خبرون آڻيندا.

- راضي خوشيءَ سان ڪم لاءِ وڃبو تہ ضرور ٿيندو پر رنج ٿي وڃبو تہ ٿيٺو ڪم بہ ڦٽي پوندو.

32. ڳوهي بہ پاڻ پڇائي بہ پاڻ.

- اندر ئي اندر ڪم ڪري ٻئي ڪنهن کي سمڪ نہ ڏي.

33. ڪٿي ڳوڻان نہ نڪتا ڦرياسون واٽ تي.

- اجائي ناهہ ظاهر ٿيڻ سان رسوائي ٿيندي آهي.

34. بڪيو سڪيو ٽٽي پر سڪيو بڪيو نہ ٽٽي.

- شاهوڪار ماڻهوءَ لاءِ مفلسيءَ جي زندگي گذارڻ تمام مشڪل آهي.

35. بيشرم ماڻهوءَ لاءِ تار نہ تانگهو.

- جيڪو ماڻهو شرم حيا ڇڏي ٿو تنهن کان ڪوبہ نيچ ڪم بعيد ناهي.

36. وقت گهڙيءَ جا گهڙيال آهن.

- حالت ڪڏهن ٻه بدلجي سگهي ٿي، قسمت بدلجڻ لاءِ ڪو عرصو درڪار نہ هوندو آهي.

37. لاچار ڪي سيڪجهہ روا يا لاچار ڪي ڪهڙو آچار؟

- مجبوري انسان کي ڪو بہ بڇڙو ڪم ڪرائي سگهي ٿي.

38. سنگ جو پُرسنگ.

- سنگتين يا صحبتين مان ماڻهوءَ جي پرک ملندي آهي.

39. سَنُ ڳولي سَن کي.

- هر ڪنهن کي پنهنجي هم عمر جي صحبت مان مزو ايندو آهي.

40. جيسين ساس تيسين آس.

- مرڻ تائين انسان اميد هٿان نہ ڇڏيندو آهي.

41. مارڻ واري کان بچائڻ وارو ڏاڍو آهي.

- حياتي آهي تہ انسان وڏي حادثي کان بچي رهندو.

42. جو ڊوڙندو سو ٿڪبو.

- اجايو پاڻ پتوڙڻ سان جلدي همت هاري ويهندو.

43. جيترو پوءِ تيترو ڊءُ.

- محتاط ماڻهو هميشه بي فڪر رهندو آهي.

44. جنهن تن لڳي سو تن ڄاڻي.

- مصيبت يا بيماريءَ جي تڪليف جو ٻئي فرد کي ڪهڙو احساس؟

45. تنهنجو سو منهنجو، منهنجي هٿ نہ لاءِ.

- ڪنجوس ماڻهو ٻئي جي شَي ۾ طمع رکندو پر پاڻ ڪنهن کي ويجهو بہ اچڻ نہ ڏيندو.

46. ٻڏڻ ويو وسري لڏڻ آيو ياد.

- بي شرم ماڻهو پنهنجي بي عزتيءَ کي بہ ناموس ڪري پيو ٻڌائيندو. گهٽتائي کي وڏائي بيان ڪري محض پنهنجو شرم پرچائيندا آهن.

47. دير پيا درست ٿيا يا دير آيد درست آيد.

- ڪڏهن دير بہ راس اچي ۽ ڪم ٿيڻ جو سبب بڻبي آهي.

48. اڳياڙي تنهنجي سَرهي جنهن جي پڇاڙي سَرهي.

- ڪم اهو چڱو جيڪو خوش اسلوبيءَ سان پورو ٿئي يا جنهن عافيت سان آخري عمر جو دور گذاريو تنهن جي ڄڻ ته ساري حياتي سجائي ٿي.

49. ڏاڍي تي ڪاوڙ چڙهي ڪانه هيٺي تان ڪاوڙ لهي ڪانه.

- بزدل ڪمزورن تي ڏاڍ ڪري پنهنجي همت ڏيکاريندو.

50. جيڏو ادب تيڏو نصيب يا با ادب با نصيب بي ادب بي نصيب.

- اخلاق وارو ماڻهو ئي وڏي درجي تي پهچي سگهي ٿو.

51. هيٺي هنڌان واڙ ڀڃي.

- نا اتفاقي نقصان هيٺ آڻيندي آهي.

52. جهڙو لڳي واءُ تهڙي ڏجي پٺ.

- جهڙي حالت آڏو اچي تهڙو رخ اختيار ڪجي.

53. بک بڇڙو تول دانا ديوانا ڪري.

- سڃائيءَ جي حالت ماڻهوءَ منجهان چڱي مٺي جي سڃاڻ ڪڍي ڇڏيندي آهي.

54. ڪڏهن پريءَ ۾ ته ڪڏهن پاڪر ۾.

- غم ۽ خوشيون گڏوگڏ انسان سان آهن.

55. پنهنجو عيب به هنر ڏسڻ ۾ ايندو آهي.

- پنهنجي خاميءَ کي به خوبي سمجهبو آهي.

56. گهٽي ۾ گهٽي گهرجي.

- جيتري شَي يا دولت ججهي اوتري ان جي گهرج به گهٽي وڌندي.

57. سوال ڪان صرفو چڱو.

- اجائي گهر گهر کان پنهنجيءَ مان پورائي ڪجي. جنهن ۾ عزت به آهي.

58. جو سنئون چوي سو سور پرائي.

- سچ چئي ڏيڻ وارو هميشه تڪليفون ڏسندو آهي.

59. قرض وڏو مرض.

- قرض هڪ خطرناڪ بيماري آهي.

60. ننڊ نه ڏسي سيج پلنگ. بک نه ڏسي ٻوڙ پلاهه.

- گهٽي ننڊ ۽ بک لڳڻ جي صورت ۾ ماڻهو انتظار ڪري ڪونه سگهندو آهي.

61. ڪري ڪير نہ پري.
- برائي ڪندڙ کي هر حال ۾ برائيءَ جو بدلو ملي ٿو.

62. جنهن جو کائجي تنهنجو ڳائجي.
- زماني جو دستور آهي تہ جنهن وٽان فائدو ملندو ڪڻ بہ ان جا ڳائيا.

63. ڏچ انهيءَ جي ڏاءُ جنهن جي وائيءَ ۾ وڙ َ گهٽا.
- جيڪو شخص منهن تي الي وجي يا پنهنجي ڳالهہ تان ڦري وجي سو خطرناڪ ڇٻو آهي.

64. پنهنجي تن جي ڦرڙي ئي ستائيندي آهي.
- پنهنجي ماڻتن مان ئي ڏک رسندو آهي.

65. حرڪت ۾ برڪت آهي.
- لاڳيتو عمل فائدو پهچائيندو آهي.

66. هيٺا هر ڪنهن وهيٺا.
- بيڪس يا مسڪين تي هرڪو آڪڙبو آهي.

67. سخيءَ ڪان شوم ڀلو جو ترت ڏئي جواب.
- ڪوڙي آسري ۾ رکندڙ وڏيڪ برو آهي.

37

نصيحت

1. گهڻي ڪاڏي ڪان گهٽو ڏٺو ڀلو.
- گهڻو ڪاڏو صحت لاءِ هاڃيڪار آهي پر سير ۽ تفريح صحت لاءِ فائديمند آهي.

2. کائجي پيٽ سهائيندو ۽ پهرجي لوڪ سهائيندو.
- کاڌو اهڙو کائجي جو دل کي وڻي ۽ لباس اهڙو پهرجي جو عام کي پسند اچي.

3. راند هميشہ رس ۾ ڇڏجي يا ميلو متل ڇڏجي، دوست پرتل ڇڏجي.
- هر ڪم جي پڇاڙي خوشگوار ٿيڻ گهرجي.

4. جنهن جي وات نہ وڃجي تنهن جو پنڌ ڇو پڇائجي؟

- جو ڪم ڪرڻو ئي نہ آهي، تنهن جي اجائي پڇر ڇو ڪجي يا جنهن سان تعلق نہ رکڻو هجي ان جي پڇار ڇو ڪجي؟

5. جو ٻئي لاءِ کڏ کٽيندو سو پاڻ پوندو.

- ٻئي جو بدخواه ماڻهو دراصل پنهنجو بدخواه آهي.

6. وڙهڻ مهل اهو ڪجي، جيڪو پرچڻ مهل ڪم اچي.

- وڙهڻ مهل شرافت کي ٻنهي هٿان ڇڏڻ نہ گهرجي يا جهيڙي ۾ ايترو سنڌو سيڙهو ضرور ڇڏجي جو اڳتي هلي ٺاهہ ٿي سگهي.

7. جيترو قاعدو تيترو فائدو.

- جيترو احتياط ڪبو اوترو ئي فائدو ملندو.

8. حرام ۾ نہ ٻها نہ برڪت.

- ناجائز طريقن ڪمائڻ سان ڪوبہ فائدو نہ ملندو.

9. جيڪو اڳي سو تڳي.

- اڳ ۾ تياري ڪندڙ جو ڪم اڳ ۾ ٿيندو.

10. ڏجي نہ تہ ڏکوئجي بہ نہ.

- جيڪڏهن ڪنهن تي ٿورو نہ ڪري تہ خوامخواه رنجائي بہ نہ.

11. يلي بڪ پرم جي شال ۾ وجي شان.

- عزت جي ٿوري ڪمائي بي عزتيءَ جي عياشيءَ کان وڏيڪ آهي.

12. جڙيءَ کي جس.

- جا شَي ٺهي راس ٿي سا ئي چڱي.

13. مڃڻ مراد آهي.

- صحيح ڳالهہ جو اقرار ڪرڻ جي خوبيءَ کي تسليم ڪرڻ ۾ عار نہ ڪرڻ گهرجي.

14. اڄ جو ڪم سڀان تي نہ وجهجي.

- وقت تي ڪم ٿيڻ ئي فائدو آهي.

15. صبر جو ڦل مٺو آهي.

- صبر سان پوڄڻ واري کي آخرڪار فائدو ملي ٿو.

16. مٺي بہ ماٺ مُٺي بہ ماٺ.

- جنهن کي داد فرياد ٻڌڻ وارو نہ هجي اتي خاموشي اختيار ڪرڻ ۾ ڀلائي آهي.

17. جيڪي منجهه ماڻ سو ڪيڇڻ مان ڪونہ ٿئي.
18. ميٽ واري سان ڪير چيٽ پوندو؟
19. ڦٽ تنهنجي جيئڻ ڪي جو رکي پرائي آس.
20. ڀاڻو هميشه مٺو ڪري ڀوڳجي.
21. وڏو ڏسي ڊڄجي نہ ننڍو ڏسي وڙهجي نہ.
22. تور ڪاٺڪ، تور ڳالهائو گهٽو ساڳائيندڙ ڪڏهن بہ مصيبت ۾ نہ پوندو.
23. پوءِ ڏائي ڪان قرض نہ ڪٽجي توڙي لڪ لٽائي.
24. ويري ۽ پنڌ وڏيو ڀلو.
25. ڀري ماري ڀيرو نہ ماري.
26. حب خير مان ورندو ڪج خير مان نہ اُپڙندو.
27. ترت دان مها پچ.
28. ڪوڙ جو مٺلو ڪوڙ.
29. ڀُر هٽجي ترُ نہ هٽجي.

- گهٽي ڳالهائڻ ڪان خاموشي اختيار ڪرڻ فائديمند آهي.
- مٺو ڳالهائيندڙ هرهنڌ عزت لهندو آهي.
- ماڻهوءَ ڪي ڪانيارو يا غرضمند ٿي رهڻ نہ گهرجي.
- مصيبت ۾ صبر ۽ شڪر نہ ڪبو تہ ٻيو ٿي تڪليف وڌندي.
- ظاهري ڏيل يا حيثيت تي نہ ڀلجي.
- سوچي سمجهي عمل ڪرڻ سان زندگي آسان گذري ٿي.
- گلا خور ماڻهوءَ جو احسان ڪڏهن بہ نہ ڪڄجي.
- جيترو جلدي مفاصلو پورو ڪجي اوترو چڱو.
- ٿوري پنڌ ٻوڻ سان ايترو نقصان نہ ٿيندو جيترو ڳري بار کڻڻ سان.
- ڪم پنهنجي شوق سان ٿي ٿيندو باقي بار بار هدايت ڪرڻ سان ڪونہ نڪرندو.
- مهل سر خيرات يا امداد وڏو ثواب آهي.
- ڪوڙي ڳالهہ نيٺ بہ ڪوڙي ثابت ٿيندي ڪوڙ سان گهٽي دير ڪنهن ڪي نڳاري ڪونہ سگهبو.
- چوري ڪرڻي [illegible] نہ اوڙي ڀاڙي ڪان تر[illegible]

38

محاورا

1. اڻ گهڙيو ڪاٺ.	• ناتجربيڪار - بيوقوف.
2. اک جي ماڪي.	• آسان ڪم.
3. اک ڪڙو نم ڪڙي.	• ڏئي نہ وٺڻ نہ پائڻ گهرڻ.
4. انڌي ڪمائي.	• بي شمار ڪمائي.
5. انڌي جي لٺ.	• واحد سهارو.
6. اڌاري پاڇي.	• قرض حسنہ.
7. اڳڙين جو ڳڏو.	• جنهن مان ڪو ڪم نہ ٿئي.
8. الٽي گنگا.	• برعڪس يا ابتڙ - ابتي پرَ
9. اوپاريون لهواريون.	• هتان هتان جون ڳالهيون.
10. اکين پورُ يا اکين ڍَڪُ.	• بي شرم ماڻهو.
11. اٺ ڪاٺيو.	• ڏکيو يا مشڪل ڪم.
12. بادو بي ميار.	• دنيا داري يا تعلقداريءَ کان بي پرواهہ شخص.
13. باغ جي موري.	• خسيس شيَ - شمار ۾ نہ آڻڻ جهڙي.
14. ٻہ هٿ ٻہ پير.	• هوبهو هم شڪل.
15. ٻڪر ٻوساٽ.	• وٺ وٺان - دبڙ ڌڙونس.
16. ٻاجهہ جي ٻڪي.	• الله جو ڪرم.
17. پوک بصر.	• صفا آحمق.
18. پاڙي جو ٽٽون.	• پنسي تي وڪامندڙ.
19. تاجيءَ پيٽي پَٽُ.	• بنيادي طرح خالص.
20. تيليءَ مان ٿنب.	• ڳالهہ مان ڳالهوڙو، ٿوري ڪمان مان گهمسان.
21. ترىءَ تي بهشت.	• سڀ ڪجهہ تيار گهرڻ.

22. پئسا پاڻيءَ ۾.	● سيڪجهه ضايع.
23. پئون ٻارهن.	● سراسر فائدو.
24. پيٽ پوڄا.	● پيٽ پرڻ يا گذر سفر ڪرڻ لاءِ سوچڻ.
25. پٽ ۽ مٽ.	● دولت ۽ اثر رسوخ.
26. پيٽ ڪتو آهي.	● نفس پليت آهي.
27. پيٽ جو ڪتو.	● لالچي ۽ حريص ماڻهو.
28. پيٽ اڳهي نڪتو آهي.	● اهڙو ٻار جنهن کان پوءِ ماءُ جي ڪک وري سائي نه ٿئي.
29. پيٽ جو هلڪو.	● جنهن کي ڪا به ڳالهه دل ۾ نه ٽڪي.
30. پيٽ جي ڪرچڻ.	● پوپون ٻار.
31. ڦلن مٽ.	● تمام ٿورو اجورو.
32. ٽانڊي تپڻو.	● اهو شخص جو جلدي طيش ۾ پرجي وڃي.
33. ٽنب ماس.	● تمام ضعيف.
34. ٿوم مان زعفران.	● هڪ خسيس جو پاڻ پڏائڻ.
35. ٿوم نئي ڪانهيس.	● جرئت ۽ همت کان خالي.
36. ٽاروءَ جو گهوڙو.	● بيڪار شخص.
37. ڪڪڙ ڪاٺ.	● قيد ۾ قابو
38. پاءُ گلن ۾ تُرڻ جهڙا.	● نازڪ ۽ نفيس.
39. ٽولهيءَ جو ڏيڏ.	● اڌوراڻي شيءِ جو ملهه کهڙو!
40. جمعو جمعو اٺ.	● ٿورو عرصو.
41. چوڏهينءَ جو چنڊ.	● سهڻو حسين.
42. چارئي پلوَ چِڪُ ۾.	● سخت گناهن ۾.
43. چنڊالين جي چوڪڙي.	● نياڻين جي چوياري.
44. چڙيل چنڊيل يا سُپ تاريو.	● پڪو بدمعاش.
45. چتي ڪوريءَ واري ڏيکه.	● ڳالهه کي اجايو اينگهائڻ.

46. چيٽا پور.	فتني باز - ٻين کي ويڙهائيندڙ.
47. دٻي ۾ ٽڪريون.	سمجهه ۾ نه اچڻ جهڙي ڳالهه.
48. ڏسڻ جو ٽوهه.	سهڻي صورت مگر سيرت ۾ خراب.
49. ڏينهن ڀيٽي رات چڙٽي.	ڏينهون ڏينهن وڌ.
50. ڏنو ٻنو آهي.	صدقو رد بلا.
51. ڏاڙهيءَ پٽ.	جهيڙو ٿي جهيڙو.
52. ڏندين ڏاند.	پنهنجي مڙسيءَ وارو.
53. ڍاڪو ٿي پڪو.	فائدي جو رڳو ٿلهو آسرو ٿي رهندو.
54. رڃ جو ڏيک.	نڀڳيندڙ ڳالهه.
55. سان تي ٻکي.	جنهن گهڻو سَنُو هوندو ان تي ٽوريءَ جو ڪهڙو اثر.
56. سون تي سهاڳو.	هڪ سهڻي ڳالهه ۾ وڌيڪ سونهن جو اضافو.
57. سهي جي ڪَلَ.	ڊڄڻو، ذري ٻه سهي نه سگهندڙ.
58. شيطان جي آنڊي وانگر ڊگهي.	اجائي ڊگهي ڳالهه.
59. غاريبي غوراب.	غريباڻو لڏو.
60. قصو ٿي اور.	ڳالهه ٿي ابتي.
61. قصو ڪوتاهه.	ڳالهه کي مختصر ڪرڻ.
62. ڪاريءَ وارا ڪک.	سچ تي وجهڻ يا ڀينگ تي وجهڻ.
63. ڪتو ڪنهن جاءِ جو.	ذليل ۽ لوسي ماڻهو.
64. ڪوڙي ڪنين.	ڪن ٻڌي ڳالهه تي ڪهڙو اعتبار!
65. ڪتي کي ٻُڙي.	سخت سزا تجويز ڪري پاڙئون پٽي ڇڏڻ - مات ڪرائي ڇڏڻ.
66. ڪتي واري هوڏ.	بيجا ضد.
67. ڪتي جو وڙ.	بد ترين خصلت.

68. ڪتي جي وات ۾.	• چڪتاڻ ۾ فرصت نہ هجڻ.
69. ڪتي جهڙو مانُ.	• صفا گھٽ عزت.
70. ڪتي جو پڇ.	• نڏر ماٺو.
71. ڪتي واري يخي.	• اجائي گھڻي بڪ بڪ.
72. ڪتن جي ڪيڪر بازي.	• دشمن جي وَر چڙهڻ.
73. ڪَتِ ۾ ڪنب ۾.	• پوڙهيو ٻہ ڪر ۽ غرور ٻہ نہ ڪر، عبادت ٻہ ڪر ۽ ڏج ٻہ.
74. ڪي مينهاٽو ڪي ريجاٽو.	• جيئن تيئن ڪري پورت ڪرڻ.
75. ڪي رنج تہ ڪي گنج.	• فيصلي ۾ ضرور ڪي خوش تہ ڪي ناراض ٿيندا.
76. ڪوڙيءَ ڪي گھمرو.	• ساري مال جو صفايو.
77. ڪاتائو پٽ.	• گھر جو چيهو ڪندڙ.
78. ڪڙھ تي ڪير پيارڻ وارو ميهار.	• هڪيو تڪيو ڪم ڪرڻ وارو يا حتمي ڪم ڪندڙ.
79. ڪل مان ڏل.	• چرچي مذاق مان جهيڙو.
80. گونگي گانءِ.	• ٻنهہ مانيٺو شخص.
81. گنگ ٻوڙ.	• انت نہ هئڻ.
82. گار جو ڪتو.	• بد زبان.
83. گلوءَ وارا ڪوڙا.	• ڏڪا.
84. گورک ڏنڌو.	• منجهيل مسئلو.
85. گھمڻ گھوڙي.	• عورت جا ٻين جا گھر گھمندي وتي.
86. لوھ تي ليڪو.	• اڻ مٽ فيصلو.
87. لوڪ منهن موڪ.	• ماڻهن کي ڳالهہ ڪرڻ کان ڪوبہ روڪي نہ سگھندو.
88. منو دشمن.	• ظاهر ۾ دوست ليڪن باطن ۾ دشمن.
89. متي جو موڙ.	• گھوٽ يا باعث افتخار.

90. منديءَ تي ٽڪ.	پڪي پختي ڳالهہ نهڪندڙ يا نڪيل نوڪيل ڳالهہ.
91. مهيءَ لُڙ.	گوڙ گهمسان.
92. نانيءَ ويڙهو يا نانيءَ ڳوٺڙو.	سيٺي پاڻ ۾ صلاحي.
93. نہ جيئرن گڏ نہ مئن گڏ.	اهڙو شخص جيڪو هوش حواسن ۾ نہ هجي.
94. نظر ڏنياٽي.	پاڻ تان بلا ٽارڻ لاءِ ڪجهہ ڏيڻ.
95. نہ کهڻ جو نہ ڏهڻ جو.	نڪمو شخص.
96. وات ڳاڙهو ڇوڪر.	نا پختہ نوجوان. اجايو سجايو ڳالهائيندڙ ڇوڪر.
97. وات وڪيل.	پنهنجو فيصلو پاڻ ڪرڻ لائق.
98. هانءَ جو ڏيو.	دل جي قوت.
99. هوندي تي هونگار.	آمدنيءَ تي دارو مدار.
100. هوند نہ شڪر.	بي فائدي.
101. هٿ جو ميرو.	چور.
102. هٿين تي پرتا.	اکين سامهون ڪرشما.
103. نود ۾ سوئو.	ضدي تي ڪابہ هدايت اثر نہ ڪندي آهي.

39

گفتارون

1. اجا ڪي آهين ڪلجگ ۾ ڪاپڙي!	هن نفسانفسيءَ جي زماني ۾ بہ ڪي سچا انسان پيا آهن، جن جي نيڪين باعث دنيا قائم آهي.
2. اگهير ڪانو ڪج ماڻڪن موتين تي!	هن قدر نا شناس زماني ۾ لائق انسان تہ بي مانا ٿي مونٽدا آهن پر نالائق جتي ڪٿي پيا نوازجن.

3. اندر جنين اڌ ڏونگر سي ڏوريندين!

- جن کي دل ۾ تڙپ ۽ درد هوندو سي ئي مقصد حاصل ڪرڻ لاءِ تڪليفون سهندا.

4. اندر جنين اُج پاڻيءَ اجيو تن کي!

- محبت جي حاصلات لاءِ جيترا جتن ڪيا اها تهائين مشڪل ۽ دور ٿيندي ويندي. دراصل محبت جي پياس جيئن پوءِ تيئن وڌيڪ محسوس ٿيندي آهي، جنهن کان سواءِ زندگي بي لطف آهي.

5. هونئن ئي جوندَ مٺي، پر ٻڏيءَ جا پيٽا ٿيا!

- موت تہ هر بشر کي اچڻو آهي، ليڪن جيڪو مقصد جي واٽ ۾ مري ٿو، تنهن جڻ تہ ابدي حياتي ماڻي!

6. اول ۽ آخر آ هلڻ منهنجو هوت ڏي!

- سچن عاشقن جي زندگي محبوب لاءِ وقف ٿيل هوندي آهي، هو ٿوري دير لاءِ ڪٿي رڪجي پوندو پر سنت ئي پنهنجي منزل ڏانهن راهي ٿيندو. يا هڪ سچو طالب ائين سمجهي ٿو تہ ڪيس هيءَ عارضي دنيا ڇڏي، نيٺ محبوب حقيقي ڏانهن وڃڻو آهي.

7. آٺين ۽ چاڙهين ڏٺ ڏيهاڙي سومرا!

- جڏهن روزانو محنت ۽ مزوري ڪن تڏهن پنهنجو پيٽ مس پالين، ايتري ٿوري ڪمائي، جنهن مان مَس مَس گذران ٿئي!

8. اسين سڪون جن کي تان سي اسين پاڻ!

- خودشناسي پيدا ٿيڻ ڪانپوءِ انسان لاءِ حياتيءَ جو مقصد سمجهڻ ۽ ماڻڻ آسان ٿيو پوي. يا رب تعاليٰ جو جلوو اندر ۾ موجزن هئڻ واري حقيقت پروڙڻ ڪانپوءِ سالڪ لاءِ سيڪا مشڪل آسان ٿيو پوي.

9. تيسين ڀڳي سان نه پير، جيسين رتو راس ٿئي!

- مقصد کي حاصل ڪرڻ لاءِ، جيڪو آدم ڪجهه سو چڱو يا جيستائين ڪم راس نه ٿئي تستائين ٿوري گهڻي تي به راضي ٿيڻ گهرجي.

10. تتي ٿڌيءَ ڪاهه، ڪانهي ويل ويهڻ جي!

- هيءَ دنيا جهد و بقا ءَ ڪشمڪش جو مقام آهي، ان ڪري سستيءَ کي ڦٽو ڪري هردم ڪوشش ڪندو رهڻ گهرجي ۽ ڪهڙيون به ڪٺي رنڊڪون اڏو اچن، ته به اٽل ارادي سان قدم اڳتي وڌائيندو رهڻ کپي!

11. تان تان پنڌ نه ٿئي، ڏکيون جان نه مڙن!

- مٺي جو اجر تڏهن ٿيندو، جڏهن ڏکويل سيٺي هڪ هنڌ اچي مڙندا يا جڏهن مصيبتن جا ماريل متحد ٿيندا تڏهن ڪا بيداري اچي سگهندي يا انقلاب اچي سگهندو.

12. ٽيڏو پسي ٽي، هوت آهي هڪڙو!

- هر مقصد تائين رسڻ لاءِ راهه عمل به سنئين سڌي مقرر ٿيل هوندي آهي، پر جيڪڏهن ڪو منجهي ٻيون راهون يا وسيلا اختيار ڪري ٿو اهو سندس بي سمجهيءَ جو ڏوهه آهي يا ڪائنات کي خلقيندڙ رب تعاليٰ جي واحد هستي آهي، پر جيڪڏهن ڪو شڪ ڪري ٿو، ته اهو سندس بي شعوري جو دليل آهي!

13. پيو جو پاتار سو ڪيڻ پسڻ کان پالهو رهي!

- دنيا حرص و هوس ۽ نفسياتي خواهش جو هڪ کُن آهي، جنهن مان پنهنجي دامن پسائڻ سواءِ صحيح سلامت نڪري اچڻ نهايت مشڪل آهي يا اعليٰ مقصد لاءِ جدوجهد جي راهه اختيار ڪرڻ سان تڪليفن کان پاڻ بچائي نه سگهبو.

14. پنهون ٿيس پاڻ ته سسئي تان سور هٽا!

- انسان ۾ جڏهن خودشناسي پيدا ٿئي ٿي تڏهن حياتي جو مقصد سمجهڻ توڙي ماڻڻ هن لاءِ آسان ٿيو پوي. يا طريقت جي راه تي هلندڙ سالڪ جو مشڪل تڏهن آسان ٿيو وڃي، جڏهن کيس معلوم ٿي وڃي ٿو، ته رب تعاليٰ جو جلوو انسان جي پنهنجي اندر ۾ ئي موجود آهي!

15. پوکين تان پوک جيسين پاڻي اٿئي ٻار ۾!

- جيستائين سسيءَ ۾ ساهه آهي يا جان ۾ قوت هجي تيستائين چڱي نتيجي خاطر انسان کي محنت ۽ رياضت ڪرڻ جڳائي.

16. پورهئي هٿ سڪار، تو وس آهن هٿڙا!

- محنت جي ڦل سان سرهائي ايندي آهي.

17. پاڻيءَ اتي جهوپڙا مورک اڄ مرن.

- مقصد کي ويجها هوندي به جيڪڏهن ان تائين رسي نه سگهن ته آهي ضرور بي وقوف چٽا!

18. پلئه پايو سچ آچيندي لڄ مران!

- اڻ ڄاڻ يا بي شعور ماڻهن اڳيان حق ڳالهه چوڻ سان پشيماني کان سواءِ ٻيو ڪجهه به حاصل نه ٿيندو.

19. پيرين پنڌ وسار هل هنئين سين هوت ڏي!

- مقصد حاصل ڪرڻ لاءِ گهڻي شوق ۽ چاهه سان محنت ڪرڻ گهرجي، باقي ٻي دليءَ سان ڪابه ڪوشش ڪامياب ڪانه ٿيندي.

20. پڙاڏو سو سڏ ورُ وائيءَ جو جي لهين!

- جيئن سڏ ۽ پڙاڏو هڪ شي آهن، تيئن ڪائنات جا انيڪ رنگ روپ به رب تعاليٰ جي هڪڙي ذات والا صفات جا مظهر آهن. يعني ته ڪثر ۾ ئي وحدت سمايل آهي. ظاهر ۾ واٽون ۽ طريقا مختلف آهن پر مدعا سڀني جي هڪڙي آهي.

21. پڙهيو تا پڙهن ڪڙهن ڪين قلوب ۾.

- رڳو چڱيون ڳالهيون ٻڌڻ يا پڙهڻ سان انسان نيڪ ڪونه ٿي پوندو. جيستائين انهن تي عمل نه ڪري.

22. جو پنهنجي پراڻو نه ٿئي، وڪر سو وهاءِ.

- انسان کي اهڙو طرز عمل يا خوبي اختيار ڪرڻ کپي، جيڪو کيس هميشه لاءِ زنده رکي!

23. جان جان پسين پاڻ کي، تان تان ناهه سجود يا جان جان پسين پاڻ کي تان تان ناهه نماز!

- جيستائين انسان خودبيني ۽ هوڏ نه ڇڏيندو تيستائين سندس عبادتون رائگان آهن. اهڙيءَ طرح زندگيءَ ۾ ڪابه ڪاميابي حاصل ڪرڻ لاءِ پاڻپڻو ڇڏڻ اولين شرط آهي.

24. جنين ڪاڻ مياس، سي ڪانڌي ڪين ٿيام.

- جن لاءِ هيڏيون ساريون قربانيون ڪيم تن مشڪل مهل ۾ ڪا سارَ نه لڌي.

25. جهڙا عاشق منجهه عيد تهڙا منجهه مقام!

- بي طمع ۽ لا غرض انسان مقصد سان ئي سچا هوندا آهن. ڪين ذاتي نفع يا سک چين سان ڪوبه واسطو نه هوندو آهي، سندس انتهائي خوشي صرف مقصد جي تڪميل ۾ هوندي آهي. هو مرڻ جيئڻ ۾ ڪوبه فرق نه سمجهندا آهن.

26. جو دم غافل سو دم ڪافر!

- غفلت ۾ گذرندڙ پل زندگيءَ جو زيان آهي. رب جي يادگيريءَ بنان جو وقت گذري سو زندگيءَ جونقصان سمجهڻ گهرجي.

27. جو وڙ جن سين، سو وڙ سيئي ڪن.

- وڏي ظرف وارو ماڻهو پنهنجي اخلاقمندي ڏيکاريندو پر ننڍڙي ظرف وارو چڱي اخلاق سان پيش نہ ايندو.

28. دنيا سپ دريا ڪو ڪو تارو تنهن ۾.

- گهڻا ماڻهو پاڻ کي رڳو اجاين ڪنڌن ۽ خسارن ۾ منجهايو ويٺا آهن يا فروعي ڳالهين ۾ غرق ٿي پيا آهن، پر ڪي ٿورا انسان اهڙا آهن، جيڪي ذات ڪان مٿيرا ٿي، ڪائنات جي تخليق تي سوچ ويچار ڪن ٿا ۽ پنهنجي عمل ۾ راسخ ثابت ٿين ٿا.

29. ديسي سيڻ ڪجن، پرديسي کهڙا پرين!

- پنهنجي ديس ۾ رهندڙن سان دل لڳائڻ ئي بهتر آهي، ڇو تہ پرديسي ٿورو وقت رهي هليا ويندا ۽ ناتو نڀائي نہ سگهندا.

30. ذات نہ آهي ذات تي جو وهي سو لهي!

- سيڪو پنهنجي ڪوشش ۽ محنت سان مانَ مرتبو لهي ٿو، آن ۾ ذات پات جي وڏائي هرگز درڪار ناهي. يا رب تعاليٰ جي درگاهہ ۾ پنهنجي بندگيءَ تقوا ذريعي رتبو حاصل ڪري سگهي ٿو، ۽ اُتي ذات پات يا خانداني نسبت ڪابہ اهميت نہ ٿي رکي.

31. ڏوريندن کان ڏور پرين پرانهون نہ ٿئي!

- مقصد جي واٽ ۾ جيڪي سچائيءَ سان جدوجهد ڪن ٿا، سي نيٺ منزل تي رسن ٿا.

32. ڏک سکن جي سونهن، گهوريا سک ڏکن ري!

- ڏک ۽ تڪليفون حياتيءَ جو سينگار آهن ڇو تہ اهي ايندڙ سکن جو پيش خيمو آهن. جدوجهد ۽ جفاڪشيءَ سان حاصل ٿيندڙ ڪاميابيءَ مان ئي انسان حقيقي خوشي ماڻي ٿو.

33. ڏورڻ منجهان ڏس پونديءَ هوت پنهون جوا يا ڏوريندين ڏسن جڏهن ڪڏهن هوت ڪي!

- انسان جيڪڏهن ورچي نہ ويهي ۽ لاڳيتو جستجو ڪندو رهي تہ هو ضرور پنهنجو مقصد لهي سگهندو.

34. ڏوريان ڏوريان مَ لهان شال مَ ملان هوت!

- مان منزل تي رسڻ لاءِ راهہ ۾ ٽڪي رهيو آهيان ۽ آرزو اٿم تہ شل ڪڏهن بہ منزل ڳولي نہ سگهان. ڇو جو منهنجي دل ۾ جو انتظار ۽ سڪ مائي ٿي ويندي. دراصل مقصد هٿ اچڻ سان انسان مان ڀهرين وارو تجسس ۽ شوق ختم ٿي وڃي ٿو ۽ حياتي بي مزي بنجي پوي ٿي.

35. ڏيکاريوس ڏکن گوندر گس پرينءَ جو!

- دلي مراد پائڻ لاءِ ڏکن ۽ مصيبتن جو هئڻ ضروري آهي. ڇو تہ اهي ئي ڪاميابيءَ جا همراز آهن. ڏک انسان کي انهي واٽ وڃبو رسائين، جا سندس منزل ڏانهن ويندڙ آهي.

36. ڏس عشق جا انصاف سڀ مذهب ڪيائين معاف!

- سچي محبت نند وڏاين جا سيئي ويڇا مٽائي ڇڏي ٿي.

37. سمر جن نہ ساڻ، هوت حمايتي تن جو!

- مقصد لاءِ جيڪڏهن سچي محبت آهي، تہ پوءِ ظاهري اسباب جي کابہ ضرورت ڪانہ پوندي. مقصد خود جدوجهد ڪندڙ اڳيان وڌي ايندو ۽ هر ڪا مشڪلات رَئي تي ويندي.

38. سچڻ ۽ سائيهہ ڪنهن اٿاسريءَ وسري!

- اهڙو ڪو بي شرم انسان هوندو، جو پنهنجي دلي دوست يا وطن کي وساري ويهي رهندو آهي.

39. سٽا سي سونهن ننڊ عبادت اُن جي!

- دلي مراد ماڻڻ لاءِ هميشه ڪوشش ۽ اُدم ڪندو رهڻ گهرجي. جنهن انسان آڏو نصب العين هوندو، تنهن جي هرڪا حرڪت ۽ فعل عبادت آهي، جو تہ هو دائما جستجو ۾ رهي ٿو.

40. سوري آ سينگار اصل عاشقن جو!

- عمل، جدوجهد ۽ قربانيءَ جي سهڻين وصفن سان عاشق پنهنجي زندگيءَ کي با معنيٰ بڻائين ٿا. مقصد جي واٽ ۾ هرڪا تڪليف سهي وڃڻ ۽ وڏي کان وڏي قرباني ڏيڻ سچن انسانن جو شيوو آهي.

41. سهسين سائر ٻوڙيون منڊ ٻوڙيو مهراڻ!

- بعضي طاقتور انسان بہ مقصد ۾ حائل رڪاوٽن کان ڏڄي پئجي ويندا حن، پر ڪي ناتوان مگر ارادي جا اٽل انسان نيٺ وڃي توڙ رسندا آهن ۽ اهڙن انسانن جي راهہ تان مشڪلاتون پاڻهين پاڻ کي نچ سمجهي دور ٿي ونديون آهن.

42. سڏڙيا شراب جون ڪوه پچارون ڪن؟

- اعليٰ مقصد جون سڌون ته هرڪو ڪري سگهي ٿو، پر ان تائين پهچڻ سچي با همت انسان جو ڪم آهي.

43. لکيو منجهه نراڙ قلم ڪياڙيءَ نه وهي!

- هرڪو انسان پنهنجي مقدر جو لکيو ڀوڳي ٿو، ڪيتريون به تدبيرون ڪٿي ڪجن، ليڪن پنهنجي قسمت ڪو به مٽائي نٿو سگهي.

44. لوچين سي لهن جڏهن ڪڏهن هوت ڪي.

- جيڪو انسان اڻ ورچ ٿي، مقصد کي حاصل ڪرڻ پويان لڳي ٿو، سو ضرور ڪامياب ٿئي ٿو.

45. لهوارو لوڪ وهي تون اپو وه اوبار!

- عام ماڻهو زماني جي انڌي تقليد ڪندا رهن ٿا عقلمند انسان کي گهرجي ته زندگي گهارڻ لاءِ هڪ چونڊيل واٽ اختيار ڪري جيڪا صحيح معنيٰ ۾ شعور جي راهه هجي ۽ اهوئي ڪائنات جي تخليق جي منشا آهي.

46. لوڪان نحو و صرف مون مطالع سپرين!

- ماڻهو "علم" جي ظاهري ڏٺي حاصلات ۾ ئي غرق ٿيا پيا آهن. پر علم خود نه نڪو نفعي بخش آهي ۽ نه وري غير نفعي بخش ٿيندو آهي. فقط ڪو مقصد ئي ان جي عظمت جو باعث بڻبو آهي. علم جا سچا عاشق اهي آهن جيڪي نه رڳو ان کي پرائين ٿا پر هنئين سان هنڊائين به ٿا. يعني ته هو خدا تعاليٰ جي معرفت ۽ عرفان کان به غافل نه ٿا رهن، جتان ئي سڀ علم ڦٽي نڪتا آهن.

47. ڪيتم سپ چمار، پر پاندي پوري ڪانہ ٿي!

- سچي حياتي انسان پنهنجي نفس کي راضي ڪرڻ جون ڪوششون ڪري ٿو، پر ان جون خواهشون پڇاڙيءَ تائين بہ ختم نہ ٿيون ٿين!

48. ڪڏهن من ماڪوڙي ڪڏهن ڪيهر شينهن.

- انساني ڪيفيت هڪجهڙي نہ رهندي آهي. ڪڏهن حالتون حوصلو ڏيڪارينديون آهن تہ ڪڏهن مايوسي.

49. ڪڏهن ڪانہ سُئي تہ سگهي ڳڏي سڄڻين!

- تڪليفون ۽ مشڪلات پوڻ سواءِ ڪڏهن بہ زندگيءَ جو اعليٰ مقصد حاصل ٿي نہ ٿو سگهي.

50. ڪڏهن ڳاڙهو گهوٽ ڪڏهن مڙهہ مقام ۾!

- ڪلهہ جو شخص گلن جو هارپائي، حياتيءَ جو اوج ماڻڻ لاءِ سينگاريل سيج ڏانهن آسهي رهيو هو. اڄ ان جو مڙهہ گلن سان سينگارجي، مقام ڏانهن لَڏجڻ لاءِ وڃي رهيو آهي. هار جيڪي خوشيءَ جي علامت هئا سي غم جي علامت بڻجي پيا ۽ خوشيءَ ۽ غم ۾ مفاصلوءَ فرق بلڪل مٽجي ويو. زندگي جيڪڏهن ايتريقدر بي ثبات ۽ بي حقيقت آهي، تہ پوءِ ان تي نازءِ غرور ڪرڻ بہ اجائي ڳالهہ آهي!

51. گهوڙن ۽ گهوٽن جيئڻ ٿورا ڏينهڙا!

- سِر ترىءَ تي رکي هلندڙ جوڌا ۽ آبروءَ خاطر جيئندڙ انسان هميشه ميدان ڪار زار ۾ سرگرم عمل هوندا آهن. هو عارضي حياتي تي اصولن کي ترجيح ڏيندا آهن. سندن دنيا ۾ رهڻ جو عرصو جيتوڻيڪ ٿورو هوندو آهي، پر هو عظيم قرباني ڏئي، پنهنجي وجود کي ڪارگر ثابت لهندي حيات جاودان ماڻين ٿا.

52. منڊي ماڪوڙي ڪوهه ۾ پئي ڪيچي اُپ!

- وڏي ڄاڻ جي دعويٰ رکڻ جي باوجود ب انسان جو علم ۽ عقل تمام محدود آهي. خالق جي حقيقت يا ڪائنات جي ماهيت معلوم ڪرڻ لاءِ تہ جيتري ب ڄاڻ نہ اٿس!

53. مرٽا اڳي جي مٽا سي مري ٿيا نہ مات!

- جن انسانن پاڻ کي مقصد ۾ فنا ڪري ڇڏيو، تن کي موت ڇا فنا ڪري سگھندو؟ يعني تہ انسان ذات جي ڀلائي ۽ چوٽڪاري توڙي علم ۽ ذهن جي واڌار لاءِ جيڪي ماڻهو حياتيون صرف ڪن ٿا يا سچ جي واٽ تي سفر ڪندي، جيڪي جانيون قربان ڪن ٿا، سي اصل ۾ مرندا ڪونہ آهن، بلڪ انهن کي حياتِ جاودان ملي ويندي آهي.

54. مفتي منجھہ ويهار تہ قاضي ڪانئيارو نہ ٿئين!

- ضمير ئي سڀ کان وڏو منصف آهي، جيڪڏهن اهو بيدار آهي ۽ مٿل ناهي تہ انسان کي حق ۽ باطل پروڙڻ ۾ ڪابہ مشڪل نہ ايندي ۽ سندس هر فيصلو ۽ عمل پاڻهينءَ پاڻ انصاف ڀريو ٿي ويندو، ڪيس پوءِ ڪٿي بہ شرمسار ٿيڻو نہ پوندو.

55. نينهن نياپي نہ ٿئي سڏين سيڻ نہ هون!

- ٿلهي شوق ڪرڻ سان مقصد تائين پهچي ڪونہ سگهبو. نہ وري هِن هُن جي آسري ڪيڻ مان ڪجھ ورندو سرندو. جيڪو سچي سڪ رکندو هوندو، سو پنهنجي سِر جستجو ڪري جهد پٽي نيٺ وڃي منزل تي رسندو.

56. واڪا ڪرڻ مون وس ٻڌڻ ڪم ٻروچ جو!

- بي وس ماڻهو جو ڪم آهي فرياد ڪرڻ باقي عرض اگهائڻ اختيار واري جي وس آهي.

57. دين ملا في سبيل الله فساد!

- ڪن ماڻهن جي فطرت بي سود ڳالهين تي هرويرو جهڳڙو پيدا ڪرڻ هوندي آهي. اصل ۾ علامہ اقبال جو شعر هن ريت آهي.

دين ملا في سبيل الله فساد
دين مومن فڪر تدبير جهاد.

58. يا رهجي پرين وٽ يا ڪجي پرين پچار!

- دوست سان گڏ نہ رهجي تہ بہ ان جي يادگيري دل ۾ ضرور هڻڻ گهرجي.

59. طمع سندو طس پريو پرجي ڪين ڪي!

- لالچ اهڙي بري بلا آهي جو جيئن پوءِ تيئن وڌندي رهندي آهي.

60. واريءَ سندو ڪوٽ اڏي اڏبو ڪيترو!

- فاني دنيا لاءِ اسباب گڏ ڪرڻ اجايو ڪم آهي.

61. ڦڪيون تڏهن فرق ڪن، جڏهن امر ٿئي ان ڪي!

- انسان جون ڪوششون ان وقت صاب ٿيو پون جڏهن قدرت بہ ساٿ ڏئي ٿي. يا مريض ڪيڏيون بہ دوائون وٺي پر شفايابي فقط الله جي حڪم سان ٿيندي آهي.

62. مور اڏامي هنج هلي ويا تنهن ٽڪاڻي رهيا ڪنگ!

- رونقون تماشا ۽ مزا لڳل هٽا هاڻ اتي ويراني آهي.

63. هنڌ اهئي ماڳ جت نہ رهيا جوءِ مِرا!

- وسندي ۽ مڪان تہ ساڳيا آهن پر اهي شاهاڻا انسان نہ رهيا آهن.

64. جت بہ ڪتي ونگڙي سو ڏونگر جو ڏاڪو!

- جت بہ ڪم ڦاٿو سو مشڪل ثابت ٿيو.

65. ويا اڏامي ڪک پهڻ پَٽَ تان نہ چري!

- مقصد تي صرف بردبار ۽ سچا ماڻهو قائم رهندا آهن / سچن عاشقن کي مصيبتون لوڏي نہ سگهنديون آهن.

66. جهڙا ڪالهہ اڄ نہ اهڙا سپرين!

- يار تہ ساڳيو قدردان ۽ سوياڻتو آهي پر پاڻ تي مهر جي نظر ڪانہ رهي اٿس.

67. هلايو تہ هلي وڃان بيهاريو تان بس!

- دوست جي محبت ڪان ايترو سرشار آهيان جو پنهنجو اختيار ۽ ارادو نہ رهيو آهي. دنيا ٿي آزمائش جي جاءِ آهي ۽ ڪاميابي يا ناڪاميابي جو داورمدار پنهنجي عمل تي آهي. يا عبادت سان ٻنهي جهانن جون خوشيون حاصل ڪري سگهجن ٿيون.

68. ڪٿين جي هارائين هنڌ تنهنجو هيءُ!

- عبادت گذار تي الله تعاليٰ جو راضپو حاصل ڪري سگهجي ٿو يا ڪاميابي يا ناڪاميءَ جو دارومدار انسان جي پنهنجي عمل تي آهي.

69. سوري جنين سيج مرڻ تنين مشاهدو!

- سچن عاشقن جي حياتي مقصد حاصل ڪرڻ لاءِ وقف هوندي آهي ۽ان واسطي هو خوشيءَ سان جان جي قرباني ڏيندا آهن ۽ هر مصيبت کي آرام سمجهندا آهن.

70. اسان عبادت نظر ناز پريںءَ جو!

- محبوب جي قربت ۽ راضپو حاصل ڪرڻ کي اسان عبادت سمجهون ٿا.

40

ڪجهه سنڌي ۽ اردو هم معنيٰ پهاڪا

1. اکين ڪان انڌي نالو نور خاتون.
   • آنکھوں کے اندھے نام نین سکھ.
2. ارڙ ٻر ڇموٽي پيريءَ تائين نه موٽي.
   • آئي ہے جان کے ساتھ جائے گي جنازے کے ساتھ.
3. انهن پيڙهي اُٺ ماڪوڙو ماسات.
   • کهين کي اينٹ کهين کا روڑا بهان متي نے کنبہ جوڑا.
4. انبن جي سڪ انبڙين مان ڪانہ لهندي.
   • اوس چاٹے پياس نهين بجهتي.
5. انڌي اڳيان روئڻ اکين جو ذيان.
   • اندهے آگے روئے اپني آنکھ کھوئے.
6. انڌن آندو ٻلن چٽيو.
   • اندهي پيسے کتا کهائے.
7. ٻڪ ۾ بصر ٻہ منا.
   • بوکھ مين چنے بهي بادام.
8. ٻانهيپاريءَ جو ٻجو ٻہ سونو.
   • دودهاري گائے کي دولات بهي اچهي.
9. تر جي گٽي سڙ چوٽون ڪائي.
   • اُترا گهاٹي هوا ماٹي.
10. تيليءَ مان ٿنڀ.
   • رائي سے پهاڑ.
11. ترت دان مها پڃ.
   • ترت دان مها کليان.
12. توڙي وڃي روم تہ ٻہ ڏوڏو ۽ ٿوم.
   • اتر جاؤ دکهن وهين کرم کے لچهن.
13. ٽڪي جي رن ٻہ ٽڪا گهلائي.
   • دمڑي کي بڑهيا ٹکا سر منداني.
14. ٽٽون کي ٺارو تازيءَ کي اشارو.
   • گهوڑے کو لات آدمي کو بات.
15. ٺلهو چڙو وڃي گهڻو.
   • تهوتا چنا باجے گهنا.
16. پنهنجيءَ ٻر هٿ پرائيءَ ٻر اک.
   • اپنا رکھ پرايا چکھ.
17. پنهنجو ماري ڇانوَ ٻر ويهاري، پرايو ماري اُس ٻر ويهاري.
   • مان مارے اور مان ني پکارے.
18. ناني نوري سڀ ڪم ٻر پوري.
   • آئين بي عاقل سب کامون مين داخل.

19. چاڪيءَ جو ڏاند گهمي گهاٽي ڏاري.
• کولهو کے بیل کو گهر هي کوس پچاس.

20. حلوي ڪاڻ لاءِ ٻه مهاندا ڪپڻ.
• یه مونهه اور مسور کي دال.

21. خون خستوري ڪڏهن نه لڪندا.
• عشق در در دولے خون سر چڑهه بولے.

22. رڍ ڇا ڄاڻي رباب مان جنهن جي ٻولي ٻي.
• بهینس کے آگے بین بجائے بهینس کهڙي پکرائے.

23. انڌو ريوڙيون ورهائي ڦري ڦري پنهنجن کي ڏي.
• اندها بانٹے ریوڑیاں هر پهر اپنون هي کو دے.

24. مت جو مُوڙهو - ڳنڍ جو ڳُوڙهو (بي وقوف پر پئسي وارو گراهڪ)
• آنکهه کا اندها گانٹهه کا پورا.

25. آئي ٽانڊي ڪاڻ، ٿي ويٺي ٻورچياڻي.
• آگ لینے آئي گهر کي مالکن بن گئي.

26. ڪوئي لڌي هرڙ ٿي ويٺو پساري.
• چوهے کے ساتهه لگي هلدي وه پنساري بن بیٹها.

27. ٻڏندڙ کي ڪک جو به سهارو.
• ڈوبتے کو تنکے کا سهارا.

28. ڪاٺيءَ جي وهاڻ ۾ نڪ گهٽا.
• کانٹے کے بیاه کو سو سو جوکهوں.

29. ڪڏهن راتيون وڏيون ڪڏهن ڏينهن وڏا.
• کبهي رات بڑي کبهي دن بڑا.

30. ڪتو به پڇ لوڏي ويهندو آهي.
• کتا بهي دم هلا کر بیٹهتا هے.

31. ڪتي جو پڇ ٻارنهن مهينا نڙ ۾ وڌو وري ڪڍيو ته به ڏنگي جو ڏنگو.
• کتے کي دم کو باره برس نلکي مین رکها پهر دیکها تو ٹیڑهي کي ٹیڑهي.

32. ڳوهه کي ڪتي ڪٽي ته شڪارين جا گهر ڳولي.
• کتے کي موت آتي هے تو مسجد کي طرف بهاگتا هے.

33. اکرين ۾ منهن وجهجي ته مهلڙن کان نه ڊججي.
• اکهلي مین سردیا تو دهمکون کان کیا ڈر.

34. گهر ويٺي گهٽو گهري - اڳڻ آئي نہ سهي.
35. جهڙا ڪانگ تهڙا ٻچا يا جهڙو پيءُ تهڙا ٻچا.
36. ننڍڪا گهوڙا غيباڻا هسوار.
37. خدا ٻہ سڃاڻي سگ ڏيندو آهي.
38. ڏيي ۾ نڪريون.
39. ڏنڊين ڏاند ڪرين ڳابي.
40. ڏکجي لوڪ پسند - کائجي دل پسند.
41. رهو حلال ٻوٽيون حرام.
42. سڪن ڳڻ آلا ٻہ سڙي وڃن.
43. سڪٽي ڪي پٽ ڇانو تہ ڇمين ۾ چنائينس.
44. عورت جو عقل ڏائي ڪڙيءَ ۾.
45. ڪانڌياري ٻلي ڪوئي جي جوءِ.
46. کهڙو وڻ آهي، جنهن کي واءُ نہ لوڏيو آهي.
47. ڪڪڙ ٻچن سوڌي انڊي.
48. کير وهي وڃي پت ۾ پيو.
49. ڪاڻ جو ڪرو ڪم جو ٻرو.
50. ملو مٺو مهابو لٽو.
51. موت نہ ماري مهٽو ماري.
52. مينهن چوي ڏڳيءَ کي هل ڙي ٻچ ڪاري.

- ال جاؤن بل جاؤن - جلوے کے وقت ٹل جائون.
- باؤلي کهات کے باؤلے پاوے باؤلي راند کے باؤلے جائے.
- اندهے کے هاتھ بٹيرلگي.
- خدا گنجے کو ناخن نهين ديتا.
- آئے بانے کهاٹ کے پائے.
- آنکھ پهيرے طوطے کے سي باتين کرے مينا کي سي.
- کپڑا پهنے جگ بهاتا - کهانا کهائیے من بهاتا.
- گٹھڑي حلال بخچہ مردار.
- آٹے کے ساتھ گهن بہ پس جاتا هے.
- اوچهے کے هاتھ لگي کٹوري پاني پي پي مري نگوڑي.
- عورت کي عقل گدي کے پيچهے.
- کنوئي بلي چوهے سے کان کتراتي هے.
- کونسا درخت هے جن کو هوا نهين لگتي.
- آوے کا آواهي خراب هے.
- گهي کهان گيا کهچڑي مين.
- نہ کام کا نہ کاج کا دشمن اناج کا.
- موني ماني ٹوٹي سگائي.
- غيرت کا مارا جيتا نهين.
- اپنا ٹيٹ نهين نهارنے اور کي پهلي کو ديکهتے هين.

53. ناءُ چڙهيو واپاري ڪٿيو ڪانئي – نانءُ چڙهيو چور ڦاهو ڪانئي.

• نامي چور مارا جائے نامي شاه کما کھائے.

54. وني سگھ ڪاڻ ڪن ٻه ڪپائي آئي.

• چوبے گئے چھبے ہونے دوجے هي آئے.

55. سيوهاڻي چريو تہ ٻہ پتر پنهنجي گھر ڏي اچلي.

• بڑھيا ديواني هوئي پرائے برتن اٹھانے لگي.

56. گدڙ ڏاک نہ پڄي، آکي تو ڪتا.

• کهس گر بڑا مجھے روکھي هي بھاتي ہے.

57. ڪامي وٽ، سڙي تيل واه ڙي واه ڏيئا.

• لڑے فوج، نام سردار کا، کاٹے باڑھ نام تلوار کا.

58. جيري ڪارڻ ٻڪري کهڻ.

• ايک اينٹ کے ليئے مسجد ڈهانا.

59. جهڙي آکھ علوءَ جي تهڙو پيٽ پنجوءَ جو.

• ايک آوے کے برتن ميں.

60. سيڻي اعليٰ نور مٽي جو سور.

• ايک سے ايک سبحان.

61. ڪکڙ ڪوريءَ جو ناٺءُ وڏيري جو.

• گھي سنوارے سالن اور بڑي بهو کا نام.

62. نڪو ڪٽيو پڳ لٿي، سائين منهنجي ڏک ڏڪي.

• ناک کٹي مبارک کان کٹے سلامت.

63. ڪدڙي جي چٽر ماءُ پيڻ سان.

• جلاپے کي مسخري مان بھن سے.

64. عمر ڪٽي مارئي ڪٽندو تر تہ ڪونہ ٽيلهيندو.

• قاضي نياؤ نہ کريگا تو گھر تو آنے ديگا.

65. آگر سچا ڪي لوھر سچا.

• کچھ سونا کھوٹا کچھ سونار کھوٹا.

66. چور کي چوي چوري ڪر – ساڌ کي چوي گھر تو ڦرجني.

• چور سے کهے چوري کر اور شاه سے کهے تيرا گھر لٹا.

67. چورڀ جي ماءُ روئي گھر ڪنڊ ۾.

• چور کي مان کوٹھي ميں سر دے کر روتي هے.

68. چورن جا يائر ڀنڊي چوڙ.

• چور کا بھائي گٹھ کترا.

41

سنڌي ٻوليءَ ۾ مستعمل ڪجهه انگريزي پهاڪا

• Who will bell the Cat?	1. ٻليءَ کي گھنڊڙي ڪير وجهندو.
• Fools Rush in where Angel's fear to tread.	2. احمق جيڏانهن ڊوڪيندا ويندا، فرشتا اوڏانهن قدم کڻندي به ڊڄندا.
• Jack of all Master of non.	3. هر ڪاريو ڪنهن به ڪرت جو ماهر نه ٿئي.
• Much ado about nothing.	4. ڳالهه ٿوري ٻڙٻڙ گهڻي.
• Rat desert sinking ship.	5. ٻڏندڙ جهاز مان ڪوئا پهرين ڀڄندا آهن.
• Necessity is mother of invention.	6. ضرورت ايجاد جي ماءُ آهي.
• Some thing is better than no thing.	7. ڪجهه به نه هئڻ کان ٿورو گهڻو هئڻ بهتر آهي.
• Every thing is fair in love and war.	8. جنگ ۽ محبت ۾ سڀڪجهه روا آهي.
• Slow and steady wins the race.	9. هري هري ۽ لاڳيتو جيڪو وڌي مقابلو سوئي جيتي.
• Good mind good find.	10. پاڻ چڱو ته جڳ چڱو.
• Every giltering thing is not a gold.	11. هر ڪا چلڪندڙ شَي سون نه هوندي آهي.
• Charity begins from home.	12. سخاوت پنهنجي گهر کان شروع ڪجي.
• Bad news trvel fast.	13. بري خبر کي پَر لڳل ٿيندا آهن.
• If wishes were Horses beggers would ride.	14. جيڪڏهن خواهش ڪندي گهوڙا ملن، ته هوند فقير به سواريون ڪندا وتن.

15. وقت ۽ لهرون ڪنهن جو انتظار نٿيون ڪن.
- Time and Tide wait for none.

16. روم هڪ ڏينهن ۾ ڪونہ جڙيو هو.
- Rome wat not built in a day.

17. جتي چاهہ تتي راهہ.
- Where there is a will their is a way.

18. جي ڏاڙهيءَ ۾ بزرگي هجي ها تہ ٻڪر بہ تبليغ ڪن ها! (يعني هر ڏاڙهيءَ وارو ڪو چڱو مڙس يا معتبر ڪونہ ٿو ٿي سگهي).
- If the beard were all, the Goat might preach.

19. بهشت ۾ وڃڻ هرڪو گهري ٿو، پر مرڻ ڪوبہ ڪونہ ٿو چاهي.
- Every body wants to go to paradise, No body wants to die.

20. چينيءَ دڪان ۾ ڍڳو. (جتي سنڀالي قدم کڻڻ جي ضرورت هجي، اتي اگر ڪو جلد بازي يا ھُوڙپائيءَ کان ڪم وٺي تہ اهڙي شخص لاءِ اهو مثال ڏيندا آهن).
- A bull in a China shop.

21. شيطان جو نالو ورتو شيطان حاضر آهي.
- Talk of satan, satan is there.

22. بدڪ فقط بدڪ آهي، پوءِ ڪٿي ان کي ڪھڙا بہ نالا ڏيوس.
- A Duck is Duck what ever name you give it.

42

انگريزي ۽ سنڌيءَ جا هم معنيٰ پهاڪا

• A bad bush is better than the open field.	1. بد کان بدنام برو.
• A bad thing never ends.	2. لڄ کي ڏکهو رسو هوندو آهي.
• A black Hen can lay white Eggs.	3. ڪاري ڪڪڙ ٻه اڇا آنا لاهي سگهي ٿي. يعني (بدڪار جو اولاد ٻه صالح ٿي سگهي ٿو. سڄڻ پيٽان وڍيا ۽ وڙن پيٽان سڄيا.)
• A bleat (Timid) Cat makes a proud Mouse.	4. ڪانئياري ٻلي ڪوئي جي جوءِ.
• A beggar's purse is bottomless.	5. فقيرن جي ٿيلهيءَ جو ترو ڦاٽل هوندو آهي، يعني (پينوءَ جي گهرج ڪڏهن ٻه پوري نه ٿيندي آهي.)
• A blind Dog won't bark at the moon.	6. نه ڪتو ڏسندو نه ڀونڪندو.
• A blind man has no judge of colour.	7. انڌو ڇا ڄاڻي بسنت جي بهار.
• A blind man's wife needs no paint.	8. انڌي جي زال ڪنهن لاءِ ڪري سينگار.
• A boaster and a liar are Cousins.	9. چورن جا ڀائر ڳنڍيچوڙ.
• A burnt child dreads the fire.	10. ڪير جو ڪانئيل ڇهڻ ڦوڪي پيئي.
• A child takes after his Father.	11. وڙُ پنهنجي ڦر کان سچائبو آهي.
• A contedted mind is a continual feast.	12. ڄُڙيءَ ڪي جَس آهي.
• A crooked stick will have crooked shadow.	13. جهڙا روح تهڙا ختما.

14. سهڻين ڪري سينگار ته به ڪودڙيءَ جو پٽ ڪودڙو.

- A crow is nevers the whiter for washing herself of ten.

15. مکڻ پنيان ڏک، ڏک پنيان سک.

- After joy comes sorrow.

16. گهڻن پُوڻن کان پوءِ مينهن به وسندو يا ڏڪار پويان سڪار به ٿيندو.

- After drought comes rain.

17. بعد از مرگ علاج.

- After the death, the doctor.

18. ڪتو رنڌڻي ۾ سنگتي نه چاهيندو آهي يا هڪ ٻيلي ۾ ٻه شينهن ڪونه ماپندا.

- Dog in the kitchen desires no company.

19. ٻڏندڙ کي ڪک جو به سهارو.

- A drowning man catches at astraw.

20. اڳياڙي تنهنجي سرهي جنهن جي پڇاڙي سرهي.

- A fair death honours the whole life.

21. منهن ۾ ملائڪ اندر جو ابليس.

- A fair face may hide a devil's heart.

22. پَرُ مئا تن جو گمان ڪرڻ اجايو.

- Afraid of him that died last year.

23. پنهنجي پاڇي کان پيو ڊڄي.

- Afraid his own shadow.

24. انڌن ۾ ڪاڻو راجا.

- A figure among cyphers.

25. يار اهو جو اوکيءَ ويل ڪم اچي.

- A friend in need is a friend indeed.

26. جنهن جي گنديءَ ۾ داڻا تنهن جا چريا به سياڻا.

- A full purse makes the mouth to speak.

27. پريل ٻٽون واري کي دوستن جي کوٽ نه هوندي آهي يا نهي جڙيءَ جو سيڪو مالڪ.

- A full purse never lacks friends.

28. نڪا گهٽ گهوٽ ۽ نڪا ڪمي منجهه ڪنوار.

- A good husband makes a good wife.

29. سچ ڪڏهن ترڪيءَ هيٺان لڪو آهي؟

- A good name keeps the lustre in the dark.

30. جنهن جي هٿي گهرج تنهن جي هُٿي ۽ گهرج.

- A good thing is soon snatched up.

31. چور جي ڏاڙهيءَ ۾ ڪک.

- A guilty conscience needs no accuser.

32. سچائيءَ ۾ ٿورڙي شيءِ به پرجهلو آهي.

- A handful of rice is riches to a starving man.

33. تڪبر ڪنڌ ڀڃ.

- A jealous head is soon broken.

34. وڏي سفر جي شروعات هڪ قدم سان ٿيندي آهي. يا ڦڙيءَ ڦڙيءَ تلاءُ.

- A journey of a thousnd miles begins with one step.

35. ڪتو ڇا ڄاڻي ڪٽڪ جي مانيءَ مان.

- A low born man feels proud of him.

36. سکڻي ڪني اُبامي گهڻو.

- A little pot is soon hot.

37. ڪِلَ مان دِلَ.

- A maid that loughs is half taken.

38. آسمان ڏانهن ٿڪ اڇلبي سا منهن ۾ پوندي. يا ڏيڏري پاڻ ڦوڪي هاٿي ڪونه ٿي پوندي.

- A mouse must not think to cast a shadow like an elephant.

39. چٽڻ آنڻ جو نان ويو، ۽ چور جو پتو نه پيو.

- A petty trap to catch thief.

40. گهر جو پير چلهه جو مارنگ.

- A prophet is not honoured in his own country.

41. قاتل لباس ۾ به ايماندار شخص ٿي سگهي ٿو. يا گودڙيءَ ۾ لال لڪا پيا گهمن.	• A ragged coat may cover an honest man.
42. جهڙي ڪرڻي تهڙي ڀرڻي. يا جهڙي پوک پوکبي تهڙي لڻبي.	• As you sow, so you must reap.
43. چانديا چور مڪسي شاهد.	• A self intrested person is no witness.
44. ٻاهر چڪي مڪي اندر ٻڙٻڙ ڏڪي.	• A serpent under flower.
45. تيسين سيڪوئي اشراف آهي، جيسين ڪو عيب نظر نه اچي.	• All are presumed good till they are found in fault.
46. سڀئي پير هڪڙي جوتي ۾ پورا نه ايندا آهن.	• All feet tread not in one show.
47. غريب جي جوءِ سڀڪنهن جي ڀاڄائي يا مولائي جي زال چڱي ڀي هرڪا ڪوڙي.	• All worse and no better, like tom norton's wife.
48. باندر وڌيڪ ڀوائتا تڏهن لڳندا آهن، جڏهن انساني ڪپڙا پهريندا آهن. يا بدمعاش شرافت جي لباس ۾ وڌيڪ خطرناڪ لڳندو آهي.	• Apes are never more beats than when they wear men's clothes.
49. گهر جو پير چلهه جو مارنگ.	• Argus at home but a mole abroad.
50. سڪڻ لاءِ هڪڙي ڄمار ڪافي ناهي.	• Art is long, life short.
51. مئل گڏهن جا ڪانڌي ٻگهڙ ٿيندا آهن. يا نڌڻڪي شَي ڪي تاڪائو نڪائي لڳائيندا آهن. يا آنڌن جا واهي گدڙ ٿيندا آهن.	• Asses die and wolves bury them.

52. تکڙ ڪم شيطان جو.
- A short cut is often a wrong cut.

53. نجومت سچي پر نجومي رڳو ٺاڦوڙا هڻندا آهن.
- Astrology is true but the astro logers can not find it.

54. سستل لومڙ شڪار ڪي نہ رسندو. يا ويٺلن جون وڃون سستلن جا پاڏا.
- A sleeping fox catches no poultry.

55. ٽٽوءَ کي ٽارو تازيءَ کي اشارو.
- A word for a man and a spur for a horse.

56. سليقي دار گهر ۾ گهرجاؤ شَي ترت تيار ملندي.
- All things are soon prepared in well orderd house.

57. ڪک هيٺان لک لڪو پيو آهي يا ڪابہ شَي حڪمت کان خالي ناهي.
- All is good that God sends us.

58. ان آهي تہ ايمان آهي. يا مانيءَ جي غم اڳيان سڀ غم هيچ.
- All grief with bread are less.

59. جيڪو اڇو اڇو آهي، سو سڀ کير ناهي.
- All is not gold that glitters.

60. وهندڙ ڏڳي تي سدائين مار.
- All lay loads on the willing horse.

61. خوراڪ مڙئي کائڻ لاءِ ۽ ڪنواريون سڀئي پرڻجڻ لاءِ آهن.
- All meats to be eaten, All maids to be wed.

62. پنجئي آڱريون برابر ڪونہ هونديون آهن.
- All tongues are not made. of the same flesh.

63. مسجد ڏانهن ويندڙ سڀئي ڪي درويش نہ هوندا آهن.
- All are not saints that go to church.

64. تقدير ڦٽي جڳ رُسي.
- All the world will beat the man whom the fortune beats.

65. بک ۾ بصر ٻہ منا.
- All is good in famine.

66. راند کان جهل پل، کم جو بار، چوکر ٿيندو، موڳو ٻار.
- All work and no play makes jack a dull boy.

67. زمين سائي جي سائي ڳاهي بکني جو بکيو.
- Alms - giving never made a man poor.

68. هٿ جي ڪنگڻ کي آرسيءَ جي کهڙي ضرورت.
- An axiom requries no proof.

69. مفت جو شراب قاضيءَ کي بہ حلال.
- An empty door will temt the saint.

70. پوڙهو اُٺ بہ ڪنوات لهي.
- An old man twich a hild.

71. نيت کوٽي عذر گهڻا.
- An unwilling mind finds many excuses.

72. جهڙا ڪانگ تهڙا ٻچا.
- As the father so the son.

73. ٻليءَ کي خواب ۾ ڇيڇڙا ئي نظر ايندا آهن.
- As the bell chinks, so the fool thinks.

74. جيترا وات اوتريون ڳالهيون.
- As many men, so many minds.

75. ڇمندي ڄام ڪونہ ٿيندو آهي. يا سڪندر بہ ڪڏهن گود ۾ ککو هو.
- Alexonder was once a crying babe.

76. ٻڪريءَ کي ساهہ جي، ڪاسائيءَ کي ماهہ جي.
- At yarnth's breath is an other's death.

77. سخيءَ کان شوم ڀلو جو ترت ڏئي جواب.
- Bad ercuses are worse than none.

78. ٺلهن ڳالهين سان پيٽ ڪونہ ڀربا آهن.
- Bare words buy no barley.

79. جيڪي گجندا آهن سي وسندا ڪونهن. يا ڀونڪندڙ ڪتا اتفاق سان چڪ پائيندا آهن.
- Barking dogs seldom bite.

80. صبر جو ڦل مٺو.

- Bear and fore bear is good philosophy.

81. چاڪري چور نيوالي حاضر.

- Be not fast to feast and loathe in labour.

82. ڏسڻ جا ٿوهر بہ سهڻا ٿيندا آهن.

- Beauty may have fair leaves yet bitter fruits.

83. سونهن سينگار جي محتاج ڪانہ هوندي آهي.

- Beauty reqires no ornaments.

84. مکڻ جو مٿو هوندي بورچي نہ ٿي.

- Be not a baker if your head be of butter.

85. ماکيءَ جون مکيون وات ۾ ماکي رکن ٿيون تہ پچن ۾ ڏنگ بہ هوندو اٿن. يعني گهڻو مٺا گهڻو ڪڙا بہ ٿيندا آهن.

- Bees that have honey in their mouths have stings in their tails.

86. غريبڙو گڏهہ ٿاهڙ گهوڙي ڪان چڱو جو توڙ رسائي.

- Better ride an ass that carries me, Than a horse that throws me.

87. بدڪلامي بدانجامي لهندي آهي.

- Bad words find bad acceptance.

88. رڳو وات نڪاٽي مان لاڀ نہ ملندو.

- Bare words are no good bargain.

89. حسن جو جادو عارضي آهي. ناڻي جي طاقت دائم آهي.

- Beauty is potent but money is omni potent.

90. گلاب جي گل ۾ بہ خار ٿيندا آهن.

- Bees that have honey in their mouths have stings in their tails.

91. سڃو سگهڙ چور اڳيان پلي هونگارون ڪري.

- Beggar may sing before the thief.

92. قهر درويش بر جان درويش.

- Beggars fear no rebellion.

93. هر ٻڌل ڳالهه تي اعتبار نه ڪجي.
- Believe not all you hear.

94. وڏي هاڃي کان بچڻ لاءِ ٿورو نقصان کڻڻ سٺو آهي.
- Better A little loss than a long sarrow.

95. جيئن دير تيئن خير يا دير پيا درست ٿيا.
- Better late than never.

96. انڌن ۾ ڪاڻو چڱو.
- Better one eyed than stone.

97. گهنڊ ٻين کي مندر ڏانهن سڏيندو پر پاڻ نه ويندو آهي. معتبر جي هدايت تي عمل ڪجي سندس عمل کي نه ڏسجي.
- Bell call others to church but no go them salves.

98. ٻن ٻاهين وچ ۾.
- Between hammer and anvil.

99. سَن ڳُولي سَن کي. يا پکي پاڻ جهڙي ڪنين واري ولر سان اڏامندو.
- Birds of feather flock together.

100. ڏڏو کير ٿڻين نه پوي. يا ڇا ڇٽو تير ڪمان ۾ نه موٽندو؟
- Can a milk go by the water that is past? or What is done cannot be undone.

101. سج جي روشنيءَ ۾ ڏيئو ڪيئن سهائو ڪري سگهندو؟
چه نسبت خاک را به عالم پاک؟
- Candle light is not seen by sun light.

102. انڌي اڳيان روئڻ اکين جو ذيان. يا بدڪ کي هيرن جي سونهن ڇا موهيندي.
- Cast not your pearls before the swine.

103. قسمت متجندي وقت ڪونه لڳندو آهي.
- Change of fortune is lot of life.

104. عيد روز روز ڪانه ايندي آهي.
- Christmas comes but once a year.

• Cocks are not tobe tought in their own kitchen.	105. دائيءَ کان پيٽ لڪي نہ سگهندو.
• Curst cows have short horns.	106. خدا ٻہ سجائي سڱ ڏيندو آهي.
• Cut your sheet according to your feet.	107. سوڙ آهر پير ڊگهيڙڻ گهرجن.
• Death keeps no calendar.	108. اجل جي سڏ جو ويلو وقت نہ هوندو آهي.
• Diamond cuts Diamond.	109. رڪُ کي رڪُ وڍيندو آهي.
• Distant drums sound well.	110. پري جا ڍول سُهانا.
• Diet cures more than doctors.	111. هڪڙي ڪري سون علاجن کان ڀلي.
• Distress makes strange bed fellows.	112. ڳتيءَ مهل ماڻهو گڏهہ کي ٻہ پيرين پوندو آهي.
• Do as you would be done by.	113. جهڙي ڪرڻي تهڙي ڀرڻي.
• Do evil and look for the like.	114. جيڪو ٻئي لاءِ کڏ کٽيندو سو پاڻ ڪرندو.
• Do good and forget.	115. نيڪي ڪري دريا ۾ لوڙهہ.
• Doing nothing is doing ill.	116. بيڪار کان بيگار ڀلي.
• Dry bread at home is better than roast meat abroad.	117. گهر جو اٽيو ڊوڍو ٻاهر جي ٻوڙ پلاءَ کان ڀلو.
• Each bird loves to hear himself sing.	118. هرڪو پکي پنهنجو راڳ آلاپڻ پسند ڪندو آهي.
• Early pipe soon rotten.	119. پڪل ڦل جلدي ڪرندو آهي.
• Early sow early mow.	120. هڪ هٿ سان ڏئي ٻئي سان وٺ.
• East or west, home is best.	121. اوڀر وڃان اولهہ وڃان گهر جهڙي جاءِ نہ لهان.

122. ٺلهو ٿانءُ وڄي گهڻو.

- Emty vessels make much noise.

123. تڪڙ ڪم شيطان جو.

- Error is always in haste.

124. چڱن سان چڱا گڏجن، بڇڙن سان ملن بڇڙا.

- Equal with equals of ten congregate.

125. وهم جي دوا لقمان حڪيم وٽ به ڪانهِ هئي.

- Even aesop has no remedy for the suspicions.

126. گهرڻ سان موت به ڪونه ملندو آهي.

- Even death cannot be had for asking.

127. هيسيل ڪي جيت به ڏنگ هڻندو آهي.

- Even worm will turn at last.

128. سيوهاڻي چريو ته به پتر پنهنجي گهر ڏانهن اڇلي يا پنهنجي مطلب لاءِ بيوقوف ڪونهي.

- Even fools to the purpose.

129. ڀتين کي به ڪَن ٿيندا آهن.

- Even walls have ears.

130. سڪ جي مُرلي روز روز ڪانهِ وڄندي آهي.

- Every day is not sunday.

131. گهر جو دروازو پوري ڇڏيو ته به ملڪ الموت گهڙي ايندو.

- Every night door may be shut but not for death.

132. مڙس ۽ گهوڙي جو ڀاڳ ڪنهن ڪونهِ ڏٺو آهي.

- Every dog has its day.

133. گدڙ به پنهنجي ڏر تي شينهن هوندو آهي.

- Every dog is a lion at home.

134. هنر واري جو هنر بي هنر جي جند.

- Every man to his trade.

135. جٽي جٽي جو پنهنجو راڳ.

- Every man has his hobby horse.

136. لڳيءَ سان اصل پيو جُڙيني ڪرنا!	• Every man to his taste.
137. پنهنجو گناهه ڪنهن کي به نظر نه ايندو آهي.	• Every one is blind to his own faults.
138. هرڪو پنهنجي هٽيءَ جو هوڪو ڏيندو آهي.	• Every miller draws water to his own mill.
139. ڪوهه جي مٽي ڪوهه ڏاري.	• Evil got evil spent.
140. ڪارو ٻڌ ڪمري سان رنگ نه مٽائي ته اوساڻ (عادت) ضرور مٽائي.	• Evil communications corrupt good manners.
141. دال روٽي ڪڏهن نه کوٽي.	• Frugal men are seldom reduced.
142. جيڪا راءِ کي وڻي سا راڻي.	• Fair is not fair, but that which please.
143. گهوٽ ڪنوار راضي ته ڇا ڪندو قاضي؟	• Fair exchange is no robbery.
144. حجتي سو لعنتي.	• Familiarity breeds cotempt.
145. عمدو ڪلام عيبن کي ڍڪيو ڇڏي.	• Fine words dress ill deeds.
146. بيوقوف بکون ڪدي بچائين عقلمند مزي سان کائين.	• Fools make feasts and wise men eat them.
147. سڀ ڏينهن ڪي هڪجهڙا ڪونه ٿيندا آهن.	• Fortune good or bad, does not last for ever.
148. نهندي دير لڳندي آهي پر ڦٽندي ويرم ئي ڪانه لڳي.	• From porvery to wealth is a trouble some Journey, but the way back is easy.
149. هرهڪ جي سِرَ تي سهرو ڪونه سونهندو.	• Garlands are not for every brow.

150. ناڻ چڙهيو چور ڦاهو کائي يا برائيءَ کي بدنام جي کاتيءَ ۾ هٿڻ سولو آهي.

- Give a dog an ill name and hang him.

151. نيڪي ڪري دريا ۾ لوڙهه.

- Give a man luck and throw it into the sea.

152. خرچ کاءُ ڏئي الله.

- Give and spend God will send.

153. جهڙو منهن تهڙي چماٽ.

- Give the devil his due.

154. دم دال جو آڪڙ پلاءَ جي.

- Great beast little roast.

155. خاصا ڪپڙا ڪيسا خالي.

- Greast boast little roast.

156. جَو پوکي ڪڻڪ ڪونه لڻندو.

- Gather thistles expect prickles.

157. اڳيان باهه پٺيان پاڻي.

- Go forward and fall, go back ward and mar all.

158. همت مردان مدد خدا.

- God helps those who help them selves.

159. خدا ڪيڙيءَ کي ڪڻ ۽ هاٿيءَ کي مڻ ڏيندو آهي.

- God never sends mouths but he sends meals.

160. ڪن کي واڳڻ وائي ته ڪن کي بصر بادي.

- Good for the lever may be bad for the spleen.

161. سائين ته سائين پر سائينءَ جو گڏهه به سائين.

- Great men's servants thinks them selves great.

162. هڪ ڏينهن مهمان، ٻئي ڏينهن مهي، ٽئين ڏينهن واهجيس ونگار ۾.

- Guests and pest smell in three days.

163. هو عقل پٺيان لٺ کنيو پيو ڦري.

- He demond tribute of the dead.

164. هو پنهنجيءَ پاڇي کان ئي پيو ڇرڪي.

- He is afraid of his own shadow.

165. مزور ٿي ڪماءِ بادشاهه ٿي کاءُ.

- He gets rewards who work hard.

166. يلي يلي جا ياڻ آئي سا بہ نہ يلي.
- He is not lost who comes at last.

167. ترت دان مها پڇ.
- He gives twice that gives in trice.

168. هو خوشيءَ کان کپڙن ۾ ني نہ پئي ماپيو.
- He could scarely contain himself for joy.

169. جو ڊوڙندو سو ٿڪبو.
- He that runs fast, will not run long.

170. نانءُ چڙهيو واپاري کٽيو ڪاٽي نانءُ چڙهيو چور ڦاهو ڪاٽي.
- He that has an ill name is half hanged.

171. چوکو ڪم ڪري مزوري.
- He that serves well need not ask his wages.

172. بکيو نہ ڏسي ذائقو يا بک ۾ بصر بہ منا.
- Hunger finds no fault with the bread.

173. بک شينهن کي بہ مڇو بنايو ڇڏي.
- Hunger would tame a Lion.

174. اميد جيئاري نااميدي ماري.
- Hope is a good break fast but a bad supper.

175. دنيا اميد تي قائم آهي.
- Hope sustains the world.

176. جيسين سائو ڪنهندو پيٽ تيسين بکي ويندو ساهہ.
- Hope deferred maketh the heart sick.

177. محبت ۾ گهڻي گرمجوشي جلدي ٿڌي پنجي ويندي آهي.
- Hot love is soon cold.

178. منو ٻول وچائيندو ڪوٺ.
- Honey in the mouth saves the purse.

179. وطن ۾ بي وطن (بي گهر) هوندي بہ وطن وٽي تو.
- Home is home thought never be homely.

180. رڪ چٽا آنڊا چيرين.
- He that eats kings goose shall be chocked with the feather.

181. ڌوٻيءَ جو ڪتو نه گهر جو نه گهاٽ جو.
- He that will not serve one master will have no serve many.

182. جڏهن ڏند هئا تڏهن چڻا نه هئا، جڏهن چڻا آهن تڏهن ڏند ناهن.
- He that hath teeth has not bread, He that has bread has not teeth.

183. کير جو ڪانيل جهڻ ڦوڪي پيئي.
- He that hath but one eye must be afraid to lose it.

184. بدبختي اچي ته اُٺ چڙهيءَ کي وڇون ڪائي.
- He who is born in misfortune stumbles as he goes.

185. ست ڪوئا ڪائي هلي آ ٻلي حج پڙهڻ.
- He who is the devils servant, can never be god's marty.

186. اکروٽ کائڻ لاءِ پهرين ڀڃڻ جي ضرورت پوندي آهي.
- He who would eat the nut must first crack it.

187. دريا ۾ گهڙبو ته پاڻيءَ کان ڪيئن بچبو؟
- He who would catch fish must not mind getting wet.

188. نه گپ ۾ پير اچلجي، نڪو ڦينگوٽي لڳن.
- He who blows in the dust fills his eyes.

189. جنهن کي الله رکي تنهن کي ڪير چکي.
- Whom God steers sails safely.

190. تندرستي هزار نعمت آهي.
- Health is wealth.

191. وڏو سڏائڻ وڏو ڏک پائڻ.
- High regions are never without storm.

192. جيڏا اُٺ تيڏا لوڏا يا تيز هوائون ٽڪرين جي چوٽين کي لڳنديون آهن.
- High winds blow on high hills.

193. هن جي وات ۾ پاڻي ڀرجي آيو.
- His mouth legah to water.

194. هن جون پنج ئي آڱريون گيهه ۾.
- His bread is buttered on both sides.

- His wits are gone a wool gathering.

195. هن جو عقل ڪيڏانهن گهمڻ هليو ويو آهي.

- His tongue runs on wheels.

196. هن جي زبان ڪئنچيءَ وانگر هلندي آهي.

- Honest is the cat when the meat is upon the hook.

197. سنياسڻ ٻلي مالها جپي يا گوشت ڇڪي مٿان رکيل ٻلي نهايت ايماندار.

- Honey is not for donkey's mouth.

198. حلوي کائڻ لاءِ ٻه مهانڊو کپي.

- Hope is food of the man.

199. دنيا اميد تي قائم آهي.

- How long will the mother's prayers avail to save her kid.

200. ڇيلي جي ماءُ گهٽا ڏينهن خير ملهائيندي.

- He sets my house on fire only to roast his eegs.

201. جيري لاءِ ٻڪري نه کهجي.

- He that blows in the dust fill his own eyes.

202. ڦلهيو ۾ ٿو ڦوڪون ڏي.

- His head is full of bees.

203. هن جي مٿي ۾ مکيون پيون پٽڪن يعني هو ڏاڍو بي چين يا بي آرام آهي.

- Hunger is the best sauce.

204. بک ۾ بصر به منا.

- Hurry make curry.

205. تکڙي ڪتي انڌا گلر ڄڻي.

- I am for him who give me.

206. جنهن جو کائجي تنهن جو ڳائجي.

Idleness tempts the devil.

207. بيڪاريءَ ۾ شيطاني سجهندي آهي.

- I have eggs on the spit.

208. مٿي کنهڻ جي فرصت ناهي.

- If you leap into a well, providence is not bound to fetch you.

209. هٿ جي وڍيءَ جو نه ويج نه طبيب.

210. ڪوئلن جي واپار ۾ هٿ ڪارا.

- If you wrestle with a coiller, you will get a blotch.

211. پنهنجي دل ڪان ڄاڻ، ٻئي جي اندر جي ڳالهه.

- Ill doers are ill thinkers.

212. جَوَ ڍيري گڏهه رکپال.

- If is a silly ghoose that comes to fan's sermon.

213. جوابِ جاهلان باشد خاموشي.

- If a donkey brays at you, dont bray at him.

214. آزمائي ڪي جو آزمائي سو ڏوڙ منهن ۾ پائي.

- If a men deceives me once, Shame on him, if he deceives me twice, Shame on me.

215. پنهنجي وڌيءَ جو نه ويڄ نه طبيب.

- If we be enemies to our selves wither shall be fly.

216. نقل ۾ به عقل جي ضرورت آهي.

- If is not the cowl that make the friar.

217. ڏڌو ڪير ٽٽين نه پوي.

- It is use less to cry over the split milk.

218. ناخيري ڪم مان ڪنهن کي فيض پهچڻي ناهي.

- It is an ill wind that blows no body good.

219. وقت تي گڏهه کي پيرين پوڻو پوندو آهي.

- It is good some times to hold a candle to the devil.

220. خدا ڏيندو آهي ته ڇپر ڦاڙي ڏيندو آهي.

- It never rains but pours.

221. جَو پوکي ڪڻڪ لڻبي ڇا؟

- Ill sowers make ill harvests.

222. ناڻو بنائي راڻو.

- It is money that makes the mare go.

223. هوندي تي هونگار هوندي آهي.

- It is money that buy lands.

224. نانگ ويو نڪري ليڪو پيو ڪُٽجي.

- It is now too late to beat the shadow.

• It is hard nut to crack.	225. ڏڏ ڦٽي کير کونہ ٽيندو.
• It is never too late to mend.	226. اڄا تہ ڪُڃا کوهہ ۾ پيا آهن.
• It is not wise to wake a sleeping lion.	227. ستل شينهن کي جاڳائڻ عقلمندي ناهي.
• It is not the coat that makes the gentle men.	228. رڳو ٻاهرين ڏيک سان ماڻهو شريف کونہ ٿي پوندو.
• It is not good planting boiled potatoe.	229. ڪڏهن مردا بہ جيئرا ٿيا آهن.
• It is necessary to teach a fish to swin.	230. نانيءَ سان ناناڻ جون ڳالهيون يا مڇيءَ کي ترڻ ڇا سيکاريو؟
• It is truth that makes a man angry.	231. سچ ڳالهائڻ ۾ مرچ لڳندا آهن.
• It takes two to make a quarrel.	232. هڪڙي هٿ سان تاڙي کونہ وڄندي آهي.
• It is foolish sheep that makes the wolf his confessor.	233. بي وقوف رڍ بگهڙ کي پنهنجو صلاحي ناهيندي آهي.
• It is always the cat that did it.	234. اٿو ڪاڏو ڪني مار پني ڳابي تي.
• It is hard winter, whendeg cats dogs.	235. ڏائڻ بہ هڪڙو گهر ڇڏيندي آهي.
• It is silly fish that is caught twice with salmbait.	236. ساڳي ٻر مان بہ دفعہ ڏنگجڻ وارو ماڻهو بي وقوف ٿي ڇئبو.
• It is always time to do good.	237. نيڪي ڪرڻ لاءِ ڪو وقت مقرر نہ هوندو آهي.

238. پاڻيءَ ۾ رهي مانگر مڇ سان وير.

• It is hard to sit at rome and fight with pope.

239. ٻڏندڙ کي غوطا کارائڻ مان ڪهڙو فائدو.

• It is heedles to pour water on a drowned mouse.

240. اجايل ڪوهه وٽ هل ويندو آهي، ڪوهه اجايل وٽ ڪونه هلي ايندو آهي.

• If the mountain will not go to you, you must fo to the mountain.

241. نڪو نوَ مڻ تل ٿئي نڪو مراڌا نچي.

• If the Sky falls, we shall carch larks.

242. ٻيءَ ٻنجي ڪوبہ نہ ڪاٽي، پٽ ٻنجي هرڪو ڪاٽي.

• If you bow at all, bow low.

243. ڪتي ٻلي ڪان سوگهو.

• I am in a fix.

244. تون بہ رئيس مان بہ رئيس تہ گڏهہ ڪير هڪليندو.

• A am master and you are master, who shall drive the asses.

245. سڀ ڪاريو هر هنر ڪان وانجهو.

• Jake of all trade and master of none.

246. کل مسخري جهيڙي جي جڙ آهي.

• Jesting bring seroius sarrows.

247. کل مان ڍل.

• Jest spare no one.

248. اجان عقل جي ڏاٽ ڪانہ آئي اٿئي.

• Jack sparl would teach his gradom.

249. گڏهہ سان چڱائي ڪر تہ اٿون هڻندو.

• Jest with an ass and he will flap you in the face with his tail.

250. انصاف جو نڪ ميڻ جو ٺيندو آهي.

• Justice has a nose of wax.

251. جهڙو پوکيندين تهڙو ني لڻندين.

• Just as you sow, so shall you reap.

252. نالائق پٽ ۽ ڪوڙو سڪو ڪنهن نه وقت ڪم اچي سگهن ٿا.
- Keep a thing seven years and you will find a use for it.

253. سنگ تاري ڪسنگ ٻوڙي.
- Keep good comapy, and you will be of the number.

254. مٺو ٻول ته لوڪ ٿئي اول گهول.
- Keep well thy tongue and keey thy friend

255. ٻني سان نيڪي پاڻ سان ڀلائي ڪرڻ آهي.
- Keep the shop and shop will keep you.

256. اهو ڪم ڪجي جيڪو مينهن وسندي ڪم اچي.
- Keep a pice by for the rainy day.

257. پهرين ماري تنهن جي ساري.
- Keep your hurry in your first.

258. ڳوٿريءَ کي بند رکڻ ضروري آهي يا نڪو راز ڏجي نڪو ناٿو سَلجي.
- Keep your purse and your mouth closed. ,

259. بنان سوچڻ سمجهڻ جي ڪري سو پوءِ پڇتائي.
- Kill not the goose that fays golden eggs. the

260. نانگ به مري ۽ لٺ به نه ڀڄي.
- Kill the snake, yet save the stick.

261. هڪ تير سان ٻه شڪار.
- Killing two birds with one stone.

262. ايڏو قوند ٻر نه ٻرج جو قاتي مرين.
- Kindle not a fire that you cannot put out.

263. گڏهه تي گلاب هاريندي حيف ٿيو.
- Kindness is lost upon ungrate ful man.

264. پٽ ۽ مٽ واري جون ٻانهون ڊگهيون.
- King have a long arms.

265. پاڇاتي فصل جو ميوو وڏي ٻها لهي.
- Late fruit keeps well.

266. سک جي غلاميءَ کان ڏک جي آزادي چڱي.
- Lean liberty is better that fat slavery.

267. اوڌر ڏئي وساري ڇڏ.
- Lend only what you can offord to lose.

268. ٻُريل مردا اکاڙڻ مان ڪهڙو فائدو؟
- Let by - Gones be by Gones.

269. ڏک پٽي ڪبر، آنا ڪائي وڃي ڪانگ.
- Let him thay receives the profit, repair the inn.

270. ساڄي هٿ سان خيرات ڪر ته کابي هٿ کي خبر نه پوي.
- Let no they left hand know, What they rieght hand.

271. جيڪي ٿيو وسار آئيندي جي ڳڻتي ڏار.
- Let thy dead burry the dead.

272. مرد جو قول ۽ گاڏيءَ جو ڦيٿو اڳيان ئي وڌندا آهن.
- Let your yea be yea, your may be way.

273. همت هاري ته سيڪجهه ويو.
- Let us never be cast down.

274. ستل شينهن کي چيڙڻ نه گهرجي.
- Let sleeping dogs lie.

275. نچڻ لڳي ته پوءِ گونگهٽ ڪهڙو.
- Let gross glow on the path of the friendsip.

276. ڪوڙ جا پير ڪونه ٿين.
- Lie has no legs.

277. اڳيان اڳيان گرو پٺيان پٺيان چيلو.
- Like priest like pupil.

278. پاڻهي پاڻ ميان مٺو چوائي تنهن کي ٻيو ڇا ٻولي؟
- Like me, God bless the example.

279. اها ئي تند تائي اهوئي راڳ آلاپيو.
- Like the cuckoo, you have one song.

280. ڦل وڻ کان نيارو ڪونه ٿيندو آهي.
- Like tree, like fruit.

281. جهڙي رعيت تهڙو چام.
- Like prine, like people.

282. جهڙا روح تهڙا ختما.	• Like saint, like offering.
283. قطرو قطرو سمنڊ بنجي ٿو.	• Little drops make the ocean.
284. ٿوري عقل وارو وڏين ٻيڙين ڳالهيون کونه ٻڌائيندو.	• Little boats must keep the shore.
285. جيڏا اُٺ تيڏا لوڏا.	• Little children, little sorrows, big childern, big sorrows.
286. هڪڙي چڻنگ ڪاٺين جي ڍير لاءِ ڪافي آهي.	• Little chips light great fires.
287. زخم ۽ دشمن کي ڪمزور نه ڀانئجي.	• Light enemies and little wouds are not tobe deposited.
288. دريا ۾ اهو گهڙي جيڪو ڪپڙن پسڻ کان نه ڊڄي.	• Let the smith himself wear the fetters he forged.
289. سوڙ آهر پير ڊگهيڙي گهرجن.	• Let your purse be your master.
290. لڳاني دل ڪناري سان ڪڏهن نه لهر ايندي.	• Long expected comes at last.
291. اکين ڏور سي دل کان ڏور.	• Long absent soon forgotton.
292. ڪچ ۽ ڪوڏيون ڇڏ مورک موتي ڳول.	• Look at the bright sight.
293. ڏسي وائسي قدم کڻڻ گهرجي.	• Look befor you leap.
294. عزت گنوائي ته جهان ويو.	• Loss of honour is loss of life.
295. ويل وقت هٿ نه ايندو.	• Lost time is never regained.
296. نڪا محبت لڪي نڪو کنگهه.	• Love and cough cannot be hid.
297. عشق در در رولي – خون سر چڙهي ٻولي.	• Love and murder will out.
298. عشق شاهه ڏسي نه گدا. جنهن کي چاهي تنهن تي فدا.	• Love levels all.

299. بي زر عشق ٻُون ٻُون.
- Love does much, but money does more.

300. پنهنجو ڪيتو لوڙڻو ئي پوندو آهي.
- Make the best of a bad bargain.

301. نہ ايترو مٺو ٿجي جو هرڪو ڳهي وڃي، نہ ايترو ڪڙو ٿجي جو ٿوڪاري ڇڏي.
- Make your self all honey and the flies will devour you.

302. ڪن جو ڪر ئي تيليءَ مان ٿنڀ يا ٻوٽيءَ مان پهاڙ ٺاهڻ هوندو آهي.
- Making a mountain of a mole hill.

303. انسان عادت جو ٻانهون آهي.
- Man is bundle of habits.

304. ٻندو هڪڙي سوچي صاحب ٻي ڪري.
- Man proposes God disposes.

305. جيترا منهن تيترين ڳالهيون.
- Many men many words.

306. ڪاٺيءَ جي وهاڻ ۾ چيڏڪَ گهڻا.
- Many a slip between the cup and the lip.

307. گهڻي ڪنئين ڇپر ڪچي.
- Many hands make light work.

308. سڱن ڪاڻ وئي ڪن بہ ڪپائي آئي.
- Many go out for wool and come home shor.

309. وڃائي سکبو آهي.
- Mis fortune makes us wise.

310. وڏي گهر وئي، ٽپڙ ڍوئي ڍوئي مئي.
- Marry above your match and you get.

311. الله تعاليٰ هر ڪنهن جو جوڙو بنايو آهي.
- Marriage or mates are made in heaven.

312. هڪ مياڻ ۾ ٻہ تلوارون ڪونہ ماپنديون.
- Msters two, will not do.

313. مينهن کي پنهنجي ڪاراڻ ڏسڻ ۾ ڪونہ ايندي آهي يا پنهنجو عيب نظر نہ ايندو آهي.
- Men are blind in their own cause.

• Mis fortune seldom come alone.	314. بدبختي هميشہ اڪيلي ڪانہ ايندي آهي.
• Mis fortune over took him at very outset.	315. مٿو ڪوڙائيندي ئي ڳڙا پيا.
• Mis fortune tell us what fortune.	316. نياڳ ڀاڳ جي ڪسوٽي آهي.
• Modesty is the beauty of women.	317. حيا عورت جو زيور آهي.
• Money begets money.	318. ناڻو ناڻي کي ڪمائيندو آهي.
• Money makes friends.	319. جا نہ ماسي پئسي سان ماسي يا پئسي جا سڀ يار.
• Marry above your match and you you get a master.	320. ناڻي کي ڪوٺي آچار پاڻ پنهنجي راهہ.
• Nearest is dearest.	321. جيڪي چلهہ تي سي دل تي.
• Neck or Nothing.	322. تخت يا تختو جيڪي ٿئي سو ٿئي.
• No rose wothout a thorn.	323. گلاب ڪنڊن سواءِ نہ هوندو آهي.
• No body worship the setting sun.	324. لهندڙ سج جي ڪير پوڄا ڪندو؟
• Never light a candle at both end.	325. بدبختيءَ ۾ ڀلا ڪير ڪنهن جو ساٿ ڏيندو؟
• Never defy a fool.	326. جيڪو احمق کي جواب ڏئي سو بہ احمق.
• Never refuse good offer.	327. پريءَ ٿالهيءَ کي موٽائڻ نہ گهرجي.
• New broom sweeps clean.	328. نئون نوڪر گهٽيون ڊينگون هڻندو آهي.
• No bees no honey.	329. نہ هوندو بانس نہ وڄندي بانسري.
• Never leave that till tomorrow.	330. اڄ جو ڪم سڀاڻي تي نہ رکجي.

Sindhi	English
331. هارڻي کير لاءِ گهوڙا گهوڙا ڪرڻ مان ڇا فائدو.	• No use in crying for spilt milk.
332. پنهنجو عيب ڪير نہ ٻڌائيندو.	• No one cries stinking fish.
333. بکئي پيٽ ڀڳت نہ هوءِ.	• No supper no song.
334. ڌڳندي باهہ مان دونهون ضرور نڪرندو.	• No smoke without fire.
335. ڏکن ڪان پوءِ سک.	• No joy wothout alloy.
336. جيڪي بچايو سوئي پاتو.	• Of saving comes having.
337. ڀلي ماڻهوءَ کي هڪڙي ڳالهہ ڳت ڀلي گهوڙي کي هڪ لت.	• Once bit twice shy.
338. جيڪي لڳي سو ڪاٺيءَ اک پر.	• One calamity follows another.
339. ڪڪڙ ڪوريءَ جي نانءُ وڏيري جو يا وڙهن سپاهي نالو سردار جو.	• One does the work, another gets the name.
340. رڍ چال مشهور آهي يعني تہ هڪڙي رڍ هيڏانهن هوڏانهن ٿهارڻ سواءِ ٻي رڍ پويان لڳندي آهي.	• One sheep follows another.
341. ڪن کي بصر بادي ڪن کي واڳڻ وائي.	• One man's meat is an other man's poison.
342. ڪري هڪڙو تہ پري ٻيو.	• One lays another pays.
343. هڪڙي مڇي سڄي تلاءَ کي گندو ڪندي آهي.	• One scabbed sheep infects the whole flock.
344. ڏنپ ڏجي ڳڏهہ کي سور ٿئي ساٿيءَ کي.	• One doth the blame, another hearth the shame.
345. هڪڙو روپيو روڪڙ بہ ڀلو، نَو اوڌر کهڙي ڪم جا؟	• One today is worth than two tomorrow.
346. چلهہ مان نڪتو ٻنيءَ ۾ پيو.	• Out of the frying pan into the fire.

347. هن هٿ سان ڏني هُن هٿ سان وٺ.
- Open thy purse and then open they sack.

348. اڪري۽ ۾ منهن وجهبو ته مهلڙن ۾ ڪونه ڊڄبو.
- Over shoes over boos.

349. پڄندڙ ڀوت جي لنگوٽي ئي سهي.
- Of an ill paying master get
- what you can though it be, but straw.

350. صبر دنيا تي فتح حاصل ڪندو آهي.
- Patience conquers the world.

351. ڳنڍ جو پئسو بهترين ساٿي آهي.
- Penny in pockt is a merry companion.

352. روپئي تي ڇسائي ۽ پئسي تي پڪائي.
- Penny wise and pound foolish.

353. روپيو نه سهي ته پيسو سهي.
- Penny if not a pound.

354. ٻير جو وڻ پوکي انب ڪٿان کائيندو؟
- Plant the grab tree where you will, it will never bear pipping.

355. سچائي کي ڪاٽ جو کهڙو ڊپ يا غربت بهترين چوڪيدار آهي.
- Poverty is best guard.

356. غريب پنهنجي گوڏڙي ۾ خوش.
- Poor folks are glad of Pottage.

357. تجربو انسان کي ڪامل بنائيندو آهي.
- Practice Makes the man Perfect.

358. جيڪي چئجي ان تي پهرين پاڻ عمل ڪجي.
- Practice what you Preach.

359. ڳالهين سنديون ڳالهيون ٽڪي سندا موٽ.
- Prate is but prate, its money buys land.

360. آسمان ڏانهن ٿڪ اڇلبي سا منهن ۾ پوندي.
- Puff not against the wind.

- Public voice is God's voice.

361. خلق جي زبان خدائي نقارو آهي.

- Respect your self, or None else will.

362. پنهنجي عزت پنهنجي هٿ ۾ آهي.

- Riches dont come in few hours.

363. ترڙ تي بهشت ڪونہ ملندو آهي.

- Sadness and gladness succeed one another.

364. سج ۽ ڇانوَ، ڏک پٺيان سک.

- Save a thief from the gallows and he will cut your throat.

365. نم ڳڙ گيهہ سان رڌ تہ بہ مٺي ڪانہ ٿيندي.

- Saying and doing are two things.

366. چوڻ ۽ ڪرڻ ۾ وڏو فرق آهي.

- Saying much and doing nothing.

367. رڳو ڳالهين جو غازي ۽ ڪم کان عاري آهي.

- Set a beggar on horse. Back and he will ride it to the devil.

368. سڪٽي کي پٽ ڄائو تہ چمي ۾ چنيائين يا سڪٽي جي گهٽي ٻاجهہ ماڳهين ساهہ نهوڙي.

- Servants should put on patience when they put on a livery.

369. ٻانهين واريءَ جو ٻجو ۽ چڱو.

- Shame is worse than death.

370. شرم جو ماريو ڪٺان جيئندو.

- Sinning all the days in the week and going to church on sunday.

371. ٻلي ست ڪوئا کائي هلي آ حج پڙهڻ.

- Slow is the mother of poverty.

372. ڪاهلي مفلسيءَ جي ماءُ آهي.

- Small wit, great boast.

373. ننڍڙي واتان وڏي ڳالهہ.

- Seek and you will find.

374. انڌن وجي ملتان لڌو.

- Six of one and half dozen of the other.

375. جهڙي سٺ تهڙيون ٽي ويهون.

- Such is tree, such is the fruit.

376. جنهن جو ٻڻ ٻجڙو تنهنجو ميوو مٺو نہ ٿئي.

• Small in work, great in dispute.	377. ڪم ٿورو ٻڙ ٻڙ گهڻي.
• Small cheer, great welcome.	378. خوشي خام آءُ ڀڳت جام.
• Service riquires submission.	379. چاڪرائيءَ ۾ آڪڙائي اجائي.
• Small fault lead to greater.	380. ڪک جو چور سو لک جو چور.
• So many countries, so many customs.	381. ملڪ جدا رسم جدا، وڻ وڻ ڪاٺي ڀُڻ ڀُڻ ساءُ.
• Soft words win hard hearts.	382. مٺڙو ٻول پٿر دل پاڻي ڪري.
• Slipping down is falling down.	383. ترجي ڳُتي سڄ ڇوٽون ڪاٺي.
• Speech is the picture of the mind.	384. جو دل ۾ هوندو آهي سو زبان تي ايندو آهي.
• Seek God within.	385. ناٺي ڏس تو ۾ آهي ديرو دوست جو.
• Spit wine is worse than water.	386. هاريل کير کان پاڻي چڱو.
• Stars are not seen by sun shine.	387. سج ايري تارا غائب يا آيا مير ڀڳا پير.
• Stake not your head against another's hat.	388. پرائي سنوڻ خاطر پنهنجو نڪ نه وڍائجي.
• Starling in kitchen.	389. پڪل پير هينان ٻه ٻک مري يا دريا پرتي رهي ۽ اڃ مري.
• Steel would cut a sowrd.	390. لوھ کي لوھ ڪٽيندو آهي.
• Take time by the fore lock.	391. ويل وقت هٿ نه اچي.
• Talk of chalk and hear of cheese.	392. اٽو چٽي گهوٻاٽو.
• Talk of camps but stay at home.	393. ڳالهين ڪن لانڍين جون رهن گهرن ۾.
• Talk is but talk, talking pay no toll.	394. حلوي حلوي چوڻ سان وات مٺو ڪونه ٿيندو.

395. ننڍڙي ڳالهه لاءِ وڏي تياري. ڪيوليءَ کي مارڻ لاءِ تلوار.

- Talking a spear to kill a fly.

396. هنر کي لڪائڻ به هنر آهي.

- The hight of art is to conceal art.

397. ڪوڙ ڳالهائي وري ان تي محڪم رهڻ ائين آهي جيئن ٽڪ اڇلائي چٽڻ.

- Tell a lie and stick to it.

398. ڊگهي ڏاڙهيءَ مان عقل ظاهر ڪونه ٿيندو آهي.

- The brain do not lie in the beard.

399. ڪڇ ۾ ڇوڪرو شهر ۾ ڍنڍورو.

- The butcher looked for his knife.

400. موچيءَ جي جوءِ کي ڦاٽل جتي پاتل هوندي آهي.

- The coblers wife is worst shod.

401. اٺ ويچارو ويو سڱن کي پر ڪن به وڃائي آيو. يعني فائدي پٺيان لڳو پر پيوني نقصان پرايو.

- The camel going to seek horns, lost his ears.

402. علم خرچ ڪرڻ سان وڌندو آهي.

- Teaching others is teaching your self.

403. ميويدار درخت هميشه جهڪي بيهندو آهي.

- The bought that bears most hangs most.

404. هِن ڪن کان ٻڌي هن کان ڪڍي.

- That goes in one ear and out at the other.

405. ڪم خرچ بالا نشين.

- The best is best cheap.

406. لوهار جو گهوڙو ۽ موچيءَ جي زال سدائين اگهاڙين پيرين هوندا آهن يا ڪنير جي گهر ۾ ٺڪر جو ٿانو سڄو ڪونه هوندو آهي.

- The black smith's horse and the shoe maker's wife goes bare foot.

407. بد چڱو بدنام برو.

- The evil wood is cured, but not the evil name.

• The fault of the horse is put on the saddle.	408. اٺو ڪاڏو ڪني مار پني گابي تي يا ڪري راڻي پري ٻانهي.
• The fox knows much, but more he who catches him.	409. لومڙ بيشڪ سياڻو آهي پر جو ڪيس پڪڙي ٿو سو بلا جو سياڻو آهي. يعني چورن مٿان مور پيا آهن يا سير مٿان سوا سير پيو آهي.
• The master absent, the horse dead.	410. کيتي سر سيتي يا ڏڻ نه ڏٺي نه ته وڪڻ ڪٺي.
• The needy stoops to every thing, how ever mean.	411. وقت تي گڏهه کي پيرين پوڻو پوي ٿو.
• The nearer the church forther from heaven.	412. ڏيئي جي پٺ ٻر هميشه اوندهه يا مسجد کي اوڏو بهشت کان ڏور.
• The priest goes not further from the church.	413. مُلا جي ڊوڙ مسيت تائين.
The omnisecent knows the un known.	414. غيب جي خبر خانود کي.
• The ornament is the wearer's but remaing with the gold smith.	415. اکين جو ڏڻ ۽ پيٽ جي بُک.
• The stomach carries the feet.	416. پيٽ سيڪجهه سيکاري ٿو.
• The safest way round is the shortest way home.	417. پيچرن کان سنئين واٽ ڀلي.
• The tree is judged by its fruits.	418. وڻ پنهنجي ڦل مان سڃاڻبو آهي.
• The thief threatens the constable.	419. الٽو چور ڪوٽوال کي جهڙڪي.
• The tongue is not steel, yet it cuts.	420. زبان تلوار ناهي پر زخم گهرو ٿي رسائي.
• The unfortunates are couhted fools.	421. نڀاڳي جو عقل ساڻ نه هوندو آهي.

422. ڪنهن جي سور جي ٻئي کي کهڙي خبر؟ يا جنهن تن لڳي سو تن ڄاڻي.

- The wearer knows where the shoe pinches.

423. لکئي مان لِڪ ڪڏهن گهٽبي ڪانه، توڙي هلين تڪڙو توڙي هلين وک يا تقدير کي تدبير ڇا ٿي ڪري سگهي؟

- The write of fate never changes.

424. پاڻ مرندي کهڙا سيڻ.

- The world is lost to him who lost himself.

425. ٺڳ هٽي اڻ واقف کي واڻيو هٽي واقف کي.

- The swindler cheats strangers but the baniya cheats his friends.

426. شينهن ۽ ٻڪري هڪڙي گهاٽ تي پاڻي پيئندا.

- The wolf shall lie down with the kid.

427. جيسين دشمن جيئرو آهي، تيسين جنگ رهندي.

- The war is not done, so long as my enemy lives.

428. زال گهر جي راڻي آهي.

- The wife is key of the house.

429. غلطي ته عاقلن کان به ٿيندي آهي.

- The wiset often makes mistakes.

430. هر ڪوئي مرضيءَ جو مالڪ آهي.

- The wish is father to the thought.

431. ٻگهڙ کي رڍ حلال. ڏاڍي کي سيڪجهه جائز.

- The wolf finds a person for taking, the lamb.

432. دنيا ۾ چڱا مٺا مڙئي موجود آهن.

- The world is made of good and bad men.

433. وڏو سائين ته وڏو سائين، ننڍو سائين سبحان الله.

- The younger is even worse than the elder.

434. دال ۾ مڙئي ڪارو آهي.

- There is fly in the ointment. or There is some thing wrong at the bottom.

435. سيرهاڻي چريو ٿيو تہ پٽڙ پنهنجي گهر ڏانهن اڇلڻ لڳو.	• There is method in his madness.
436. خار بنان گل نہ هوندو آهي.	• There is no rose without thorn.
437. ٻڳهن اڳيان موتي اڇلائڻ پنهنجو نقصان آهي.	• Throwing pearls before the swine.
438. انسان خطا جو گهر آهي.	• To err is human.
439. چاڻي ۾ کير ڏهي ۽ ڏوھ نصيب کي ڏي.	• To pour water in a sieve.
440. ڳڙ کائي وڃي ڳڙ ڏاٿيءَ کان پرهيز ڪري.	• To swallow a camel and to strain at a gnat.
441. ڪانگ کي لڙ ۾ مزو.	• Two dogs strive for a bone and a third runs away with it.
442. هر ڌڻ ۾ ڪاري رڍ بہ هوندي آهي.	• There is a black sheep in every folk.
443. گهوڙي جا بہ ڏينهن ڦرندا آهن.	• There is no chance which does not return.
444. نہ گپ ۾ پٿر اڇلاءِ ۽ نہ ڦينگون اڏار.	• Throw no clods into mire, and you will not be spattered.
445. سڱ وڍي وڇڙن ۾ شامل ڪر.	• To have a colt tooth in his head.
446. گهوڙي اڳيان گاڏي جوٽڻ.	• To put the cart before the horse.
447. وڃي کڏ ۾ پئو.	• To go to pot.
448. سڀاڻي ڪنهن ڏٺو آهي.	• Tomorrow never comes.
449. ٻن ملن وچ ۾ ڪڪڙ حرام.	• Too many cooks spoil the broth.
450. هڪڙي سر ۾ هزارين سوداءَ.	• Too many irons in the fire.

451. ڪوئلن جي دلاليءَ ۾ هٿ به ڪارا ته منهن به ڪارو.
- Touch pitch and you will be defiled.

452. واپار ناڻي جو گهر آهي.
- Trade is the mother of money.

453. پير اچڻ تي ماڪوڙي به چڪ پائي ڪيندي.
- Tread on a worm and it will turn.

454. تنهنجو سو منهنجو، منهنجو سو منهنجو.
- The head I win the tail you lose.

455. سوني تاج وارا سر هميشه بي قرار هوندا آهن.
- Un eassy lies the head that wears the crown.

456. بري ڪم جو انجام برو.
- Vice brings its own punishment.

457. عيب لڪائڻ سان پيو نئي وڌندو آهي.
- Vice is nourished by being concealed.

458. برو ڪم سکڻ لاءِ استاد جي ضرورت ڪانه پوندي آهي.
- Vices are learnt without a master.

459. نيڪي ۽ خوشيءَ جو پاڻ ۾ لڳاءُ آهي.
- Virtue and hapiness are mother and daughter.

460. نيڪي جو بدلو نيڪي.
- Viatues is its own reward.

461. ويل وقت هٿ نه ايندو يا ڇٽل تير ڪمان ۾ نه موٽندو.
- Water run by will never turn a mile.

462. ڀتين کي به ڪَن ٿيندا آهن.
- Wall have ears.

463. رزم جو موت بزم.
- War is feast.

464. جتي ڪنڌ تتي ڪيوليون.
- Wasps haunt the honey pot.

465. دولتمند جي ڏيڍيءَ تي هرڪو مٿو ٽيڪيندو آهي.
- Wealth makes worship.
- What avails it me to draw one.

466. اڳيان کوه پٺيان کاهي يا هڪڙي مصيبت کان آجو ٿيو ته ٻيءَ ۾ ڪريو يا ٻاهر مان نڪتو پاڻيءَ ۾ ڪريو.
- Foot out of mire, and stick the other in.

467. جا دامي درمي وڪامي سان ڪنهن جي شيءِ ڪانهي.

- What belong to every body belongs to no body.

468. ارٽ ۾ چموتي پيريءَ تائين نہ موٽي.

- What is learnt in the cradle lasts to the tomb.
- What is bred in the bone will not come out of the flesh.

469. اوزارن بنان ڪاريگر ڪهڙو؟

- What is workman without his tools.

470. وڙهن سان لتاڙجن ٻوڙا.

- When beffaloes fight, the plantation is ruined.

471. ڪاٿي ليڪي مڙسم ويو آهي اڪ ڪي يا خواهش پوري ٿيڻ واري ڳالهہ تي هڪدم اعتبار اچي ويندو آهي.

- We soon believe what we desires.

472. پوڙهيون مکيون ماکي ڪونہ ڏينديون آهن يا پيرسن مان سنئين ڪم جو آسرو رکڻ اجايو آهي.

- When bees are old they yield no honey.

473. نڪا نماز پڙهون نڪا قضا ٿي ٿئي. يا تلاءَ ۾ گهڙون ڪونہ تہ پسڻ جو ڊپ ڪهڙو؟

- Where there no fault is, there needs no pardon.

474. جان جو دشمن جان سان.

- We caary our greatest enemy within us.

475. مي نوشي عقل فراموشي.

- Where drink enters, wisdom a parts.

476. هڪ تنگي جي ملڪ ۾ وڃجي تہ ٻي تنگ ڪٽي ڪلهي تي رکجي يا پنج توڪي چوي تہ تون ٻلو تہ وينو ميائون ٻول.

- When all men say that you are a ass it is time to bray.

477. ڪرندڙ کي هرڪو ئي ٺيلهو ڏيندو.

- When a man is going down hill Every one will give him push.

478. بدڪار پيرسن جي محبت نوجوان کي وِتئون ڪاري.

- Where old is evil, youth can learn no good.

479. ڪميڻي کي تار نه تانگهو يا لوڪ لڄا جو ناهي خيال، تنگ ڪٽي نچڻ ۾ ڪهڙو آر؟

- Where there is no honour there is no grief.

480. توڙي وڃي روم ته به ڍوڍي منهي ٿوم يا اتر وڃي يا ڏکڻ ڪرم پنهنجي جا سيٺي لهڻ.

- What is written on one's fate must come to pass whether on remains at home or Goes abroad.

481. پاپ جو گهڙو جلد ڀڄندو آهي يا گناهه جو ڪم ڪيترو به لڪائي ڪبو ته به ظاهر ٿي پوندو آهي.

- What is done by might, appears by day.

482. جڏهن ڏاڏا مرندو تڏهن خيرات جو ديڳيون لهنديون! يا ڏياري روز روز ڪانه ايندي آهي.

- When the sky falls, We shall catch the stars.

483. عيد روز روز ڪانه ايندي آهي.

- Xmas comes but once a year.

484. پنهنجي دل جو هرڪو بادشاهه آهي.

- You should be a king of your world.

485. ٻه ڳالهيون پاڙون جهيڙي جو اصل ڪارڻ.

- Yes or No are the causes of all disputes.

486. هوا جو رُخ پسي منهن ڏجي.

- You must sell as market.

487. پنهنجي پيشاني ڪنهن ڪانه پڙهي آهي.

- You never know your luck.

488. پيٽ ۾ پوليس لتي پئي آهي.

- You stout and I Stout who will carry the dirt out.